

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI**

**BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI
DÜNYADAKİ UYGULAMALAR VE TÜRKİYE MODELİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Danışman
Doç. Dr. M. AKİF ÇUKURÇAYIR**

**Hazırlayan
SEYİDA TURAN**

KONYA 2007

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
TABLOLAR LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

1.1. BÖLGE KAVRAMI	3
1.2. İSTATİSTİKİ BÖLGE BİRİMLERİ SINIFLANDIRMASI (İBBS)	6
1.2.1. Avrupa’da İBBS	6
1.2.2. Türkiye’de İBBS	8
1.3. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI	12
1.4. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI’NIN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	13
1.5. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI’NIN AMAÇLARI	15
1.6. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI’NIN TÜRLERİ VE YASAL KONUMLARI	16
1.7. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI’NIN İDARİ YAPISI	18
1.8. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI’NIN FAALİYETLERİ	19
1.9. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI’NIN FİNANSAL KAYNAKLARI	23
1.10. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI’NIN BAŞARISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	25
1.11. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI’NIN DEĞİŞEN ROLLERİ	27

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE AVRUPA’DAKİ BÖLGESEL KALKINMA AJANSI

UYGULAMALARI

2.1. DÜNYADA BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI	30
2.2. AVRUPA’DA BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI	31
2.2.1. Avrupa’da Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın Kurumsal Yapıları.....	37
2.2.2. Avrupa’da Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın Gelir Kaynakları.....	39

2.2.3. Avrupa’da Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın Faaliyetleri	42
2.2.4. Avrupa’da Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın Personel Yapıları.....	44
2.2.5. EURADA (Avrupa Kalkınma Ajansı Birliği) ’ya Üyelik	45
2.3. ÜLKE ÖRNEKLERİ.....	46
2.3.1. İngiltere	46
2.3.1.1. Londra Kalkınma Ajansı	53
2.3.1.2. Güney Batı İngiltere Kalkınma Ajansı (South West of England Development Agency)	55
2.3.2. İspanya.....	56
2.3.3. İrlanda - Shannon Kalkınma Ajansı	56
2.3.4. Avusturya - Stryia Ekonomik Kalkınma Ajansı	57
2.3.5. İtalya	59
2.3.5.1. Sviluppo Italia Ulusal Kalkınma Ajansı (Sviluppo Italia Agenzia Nazionale dello Sviluppo).....	60
2.3.5.2. Emilia Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı (Ente Regionale per la Valorizzazione Economica del Territorio /ERVET)	63
2.3.6. Polonya - Pomeranya Kalkınma Ajansı.....	64
2.3.7. Çek Cumhuriyeti	70
2.3.8. Macaristan	72
2.3.9. Hollanda- Kuzey Kalkınma Ajansı.....	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSI UYGULAMASI

3.1. TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI’NIN ORTAYA ÇIKIŞI	76
3.2. TÜRKİYE’DEKİ BÖLGESEL KALKINMA AJANSI DENEYİMLERİ	81
3.2.1. Bölgesel Kalkınma Odaklı Projeler.....	81
3.2.1.1. GAP-Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GİDEM)	81
3.2.1.2. Doğu Anadolu Kalkınma Programı.....	83
3.2.2. AB Destekli Programlar Kapsamında Kurulan Bölgesel Kalkınma Programları ve Sınır Ötesi İşbirliği Programları	85
3.2.2.1. Yeşilirmak Havzası, Orta Karadeniz ve Erzurum Bölgeleri Kalkınma Programı	90
3.2.2.2. Serhat, Orta Anadolu, Konya ve Malatya Bölgesel Kalkınma Programı	92

3.2.2.3. Doğu Karadeniz Kalkınma Programı	92
3.2.2.4. Sınır Ötesi İşbirliği Programları	93
3.2.3. Yerel Aktörlerin İnisiyatifinde Kurulanlar	94
3.2.3.1. Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı Çalışmaları – EGEV	95
3.2.3.2. Mersin Kalkınma Ajansı (MEKİK).....	96
3.2.3.3. Batı Akdeniz Ekonomisi Geliştirme Vakfı –BAGEV	98
3.2.4. Pilot Bölge Uygulamaları	99
3.2.4.1. Çukurova Kalkınma Ajansı.....	100
3.2.4.2. İzmir Kalkınma Ajansı	101
3.3. KALKINMA AJANSLARININ KURULUŞU, KOORDİNASYONU VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN	102
3.3.1. Kalkınma Ajansları'nın Yapısı	104
3.3.2. Kalkınma Ajansları'nın Görev ve Yetkileri	106
3.3.3. Kalkınma Ajanslarının Teşkilat Yapısı	106
3.3.3.1. Kalkınma Kurulu.....	107
3.3.3.2. Yönetim Kurulu.....	108
3.3.3.3. Genel Sekreterlik.....	110
3.3.3.4. Yatırım Destek Ofisleri.....	111
3.3.4. Kalkınma Ajansları'nın Gelir Kaynakları	112
3.3.5. DPT'nin Rolü	113
3.4. TÜRKİYE'DE AJANSLAR SİSTEMİNE GETİRİLEN OLUMLU/OLUMSUZ ELEŞTİRİLER VE DÜNYADAKİ MODELLERLE KIYASLANDIĞINDA KALKINMA AJANSLARI'NIN TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ.....	114
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	126
KAYNAKÇA.....	128

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB – Avrupa Birliği
BAGEV - Batı Akdeniz Ekonomisi Geliştirme Vakfı
BKA - Bölgesel Kalkınma Ajansı
BKİ – Bölge Kalkınma İdaresi
DAKAP - Doğu Anadolu Kalkınma Programı
EGEV - Ege Bölgesini Geliştirme Vakfı
EBKA - Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı
ERVET - Emilia Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı
EURADA - Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği
EUROSTAT - Avrupa İstatistik Enstitüsü
GAP – Güneydoğu Anadolu Projesi
GİDEM – Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri
İBBS – İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
MEKİK - Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi
MTSO - Mersin Ticaret ve Sanayi Odası
NUTS - No-menclature of Territorial Units for Statistics
ÖUKP - Ön Ulusal Kalkınma Planı
PARD - Polonya Bölgesel Kalkınma Ajansı
TMMOB - Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

TABLÖLAR LİSTESİ

- Tablo 1. 26 Kalkınma Ajansı Bölgesi (12 İstatistiki Bölgeye Göre)
- Tablo 2. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması Kodları
- Tablo 3. Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Faaliyet Alanları
- Tablo 4. Avrupa Ülkelerinde Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Kuruluş Dönemleri
- Tablo 5. Avrupa'daki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Yasal Statüleri
- Tablo 6. EURADA'ya Üye Olan Ülkeler
- Tablo 7. İngiltere'de Bölge Kalkınma Ajansları ve Bölge Kurulları
- Tablo 8. Bölgesel Kalkınma Programları ve Sınır Ötesi İşbirliği Programları
- Tablo 9. Türkiye'deki Kalkınma Ajansları'nın Yapısı

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. AB Destekli Bölgesel Kalkınma Programları İle Sınır Ötesi İşbirliği Programları

Şekil 2. Kalkınma Ajanslarının Teşkilat Yapısı

GİRİŞ

Son yıllarda siyasi, ekonomik, kültürel yaşamın her alanında ortaya çıkan küreselleşme nedeniyle kamu yönetimi alanında hem içerik, hem yöntem, hem de uygulamalar açısından Türkiye ve dünyada büyük değişiklikler yaşanmaktadır. Küreselleşme beraberinde yeni bir yönetsel anlayış ve bunu gerçekleştirmede araç olacak yeni bir örgütlenme modeli getirmektedir. Yönetişim adı verilen bu yeni anlayışın getirdiği araçlardan biri de bölgeselleşme için küresel bir model olarak geliştirilen Bölgesel Kalkınma Ajansları'dır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları ekonomik kalkınmayı yönlendiren kurumlar olarak önem taşımaktadır. Avrupa ülkeleri örneklerinde Bölgesel Kalkınma Ajansları belli bir yerelliğin aktörlerinin ekonomik kalkınma konusunda etkin katılımına olanak tanımaktadır. Yerellik için kalkınma stratejileri hazırlayarak ve uygulayarak, yerelin var olan kapasitesini ve olanaklarını harekete geçirerek bölgelerinin kalkınmasını sağlamaya çalışmaktadır. AB'nin diğer tüm aday ülkelerine uyguladığı söz konusu yeni yaklaşımda sermaye, özel sektör ve bölgesel rekabet ön plandadır.

Orta ve doğu Avrupa ülkelerinde özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısında AB'ye adaylık ve entegrasyon sürecinde Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın kurulması AB tarafından hem fikir hem de finansman olarak desteklenmiştir.

Gelişmiş ülkelerde yıllardan beri bölgelerarası kalkınma farklılıklarının giderilmesinde, etkin bir araç olarak kullanılan bölgesel planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları yaklaşımı ile önemli sonuçlar elde edilmiş olsa da, gelişmekte olan ülkelerde bu yaklaşım beklenen rağbeti görmemiştir.

Türkiye'de planlı kalkınma modeli kapsamında "kalkınmada öncelikli yöreler" uygulamasına ağırlık verilmişse de bu model arzu edilen gelişmeyi sağlayamamış, bölgelerarası dengesizlikleri gidermek yerine daha da artırmıştır.

Türkiye'de, planlı dönemle birlikte uygulamaya başlanılan bölgesel gelişme ve bölgeler arasındaki dengesizlikleri giderici yöndeki politikalar günümüzde yeniden gözden geçirilmek zorunda kalmıştır. Yeni yönetim mekanizmaları ve kalkınmanın yeni dinamikleri ekonomik kalkınmanın tanımını ve kurumsal yapılarını da değiştirmiştir. Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde her alanda olduğu gibi bölgesel gelişme alanında da uyum sürecinin sağlanabilmesi için söz konusu politikaların entegre edilmesi zorunluluğu

doğmuştur. Bu zorunluluk çerçevesinde oluşturulan Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın ana amacı; verdikleri hizmetler ile bölgedeki ekonomiyi canlandırmak, bölgesel yatırımları artırmak ve bölge halkının kalkınmaya katılımını sağlamaktır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın kurulmasını ve yönetilmesini düzenleyen 5449 sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" 25 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla ilgili olarak kamuoyunda olumlu ve olumsuz birçok görüş gündeme gelmekte ve tartışma alanı bulmaktadır.

Bu bağlamda hazırlanan bu çalışmada, öncelikle birinci bölümde Bölgesel Kalkınma Ajansları'ndan bahsedilerek, ardından ikinci bölümde dünyada ve Avrupa'daki Bölgesel Kalkınma Ajansı örnekleri incelenecektir. Son bölümde ise Türkiye'de AB'ye katılım sürecinde kurulması öngörülen Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın yapısı gözler önüne serilerek, ajanslar sistemine getirilen olumlu olumsuz eleştiriler ve dünyadaki modellerle kıyaslandığında Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Türkiye'de uygulanabilirliği tartışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

1.1. BÖLGE KAVRAMI

Ekonomik kalkınma kapsamında hızlı değişimlerin yaşandığı günümüzde bölgelerin ekonomik ve politik bağlamda yeniden önem kazandığını görmekteyiz. Bu süreçte özellikle üretim sistemlerinin de değişmesi ile birlikte ulus devletlerin rolü de değişmiştir. 1980’li yılların sonlarına doğru bölgesel kalkınma politikaları büyük önem kazanmış, geleneksel modelin yerini tabandan tavana doğru işleyen bir model almıştır.¹

Bölge, kentten daha geniş, ülkeden daha küçük, yönetsel sınırları ulus yönetsel birim sınırları ile çakışan, ama etkileşim açısından o sınırları aşabilen, yerinden yönetilen, katılımcı yönetime ve bütçeye sahip bir planlama ve yönetim birimi olarak tanımlanmaktadır.²

Bölgeler, ülkenin bütününden daha küçük olan fiziksel, ekonomik ve sosyal yapı olarak birbirinden ayırt edilebilen özelliklere sahip mekansal parçalardır.³ Bazı yazarlar bölgeyi “belirli kriterler bakımından homojen arz sathı parçası” olarak tanımlamışlardır.⁴ Aynı çıkarları güden, coğrafi, siyasal ve ekonomik yakınlık içindeki devletlerin oluşturdukları birlikler de bölge olarak değerlendirilebilir.⁵

Avrupa Birliği’nde bölge, coğrafi, ekolojik, ekonomik, kültürel, etnik, kentsel ve yönetsel açıdan benzer ve bütün olan alan parçalarıdır.⁶ Bu ise bir yandan üye devletlerin yer aldığı, öte yandan da birden çok yerel alanı kapsayan birimleri ifade etmektedir.

Bölgeler Avrupa Topluluğu içinde 1988 yılında Bölgesel ve Yerel Yönetimler Komisyonu ile temsil edilmeye başlanmıştır. Bugünkü önemlerini kazanmaları ise Maastricht Antlaşması ile olmuştur.⁷

¹ İnci Ataç Rösch, **Almanya’da Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları**, DPT Yayınları, Ankara, 1992, s.4

² Bekir Parlak, Hüseyin Özgür, **Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler**, 1. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002, s.255

³ Kübra Cihangir Çamur, Özge Gümüş, “İstatistiki Bölge Birimleri (NUTS Sistemi)”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der.) Menaf Turan, Paragraf Yayınları, No:6, Ankara, 2005, s. 147

⁴ Mustafa Erkal, **Bölge Açısından Az Gelişmişlik**, Boğaziçi Yayınları, 1982, s.4

⁵ Zelal Şen, Türkiye’nin Avrupa Birliği Adaylığı ve Katılım Öncesi Stratejisi Çerçevesinde Bölgesel Politika Alanında Uyum Durumunun Değerlendirilmesi, **Uzmanlık Tezi**, Ekonomik ve Mali Konular Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2004, s.4

⁶ Yakup Bulut, “Türkiye’de Bölge Yönetimi Arayışları”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 35, Sayı: 4, Ankara, 2002, s.19

⁷ Mürteza Hasanoğlu, Ziya Aliyev, “Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Kalkınma Ajansları”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 60, s.82

19. yüzyılın ulus devleti için bölge olgusu ulusal birlik ve bütünlüğü bozucu bir etmen olmuştur. Eyalet ve bölgeler arasındaki farklılıkları gidermeye çalışan Fransa, Prusya, İtalya ve İspanya gibi pek çok ülkenin hükümetleri ulusal birliklerini korumak kaygısı ile bölge yönetimlerini oluşturmaya cesaret edememişlerdir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından devletler artık kalkınma politikalarının uygulanmasında bir araç olarak bölge olgusunu kullanmaya başlamışlardır.⁸ Bölgeciliğe verilen önemin artmasında planlı kalkınma ihtiyacı da etkili olmuştur.

Türkiye'de ise bölge daha çok merkezi yönetimin taşra örgütlenmesi çerçevesinde ele alınmakta olup; birkaç ilin kümelenendirilmesi ile oluşturulan, ilden daha geniş ölçekli bir coğrafi alanı ifade etmektedir.⁹

Türkiye'nin bölgesel politikalar açısından durumu incelendiğinde idari yapılanmasında "bölge" esasının olmadığı görülür.¹⁰ Günümüzde bölge kavramı, ulus-devletin temel işlev ve yetkilerinin paylaşılacağı yeni bir idari, siyasal, coğrafi ve kültürel bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye'de bugün coğrafi olarak kullanılan bölge ayrımı ilk kez 1941 yılında Ankara'da toplanan Birinci Coğrafya Kongresinde ele alınmış ve yapılan araştırmalar sonucu Türkiye 7 coğrafi bölgeye ayrılmıştır. Ancak bu bölgelerin herhangi bir idari niteliği bulunmamaktadır.¹¹ Bunun dışında hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının bölge örgütleri, bölgesel yerel yönetim birlikleri, organize sanayi bölgeleri, turizm bölgeleri, endüstri bölgeleri, teknoloji geliştirme bölgeleri, serbest bölgeler, GAP İdaresi ve Olağanüstü Hal Bölgesi, bölgenin çeşitli amaçlarla kullanıldığının en büyük göstergesidir.¹² Bugün pek çok merkezi teşkilata bağlı kurum ve kuruluşlar, kendine özgü bir bölge ayrımı yapmakta ve buna göre bölgesel örgütlenmelerini gerçekleştirmektedir.

Anayasa'nın 126. maddesi¹³ bölgesel kurumlar oluşturmaya olanak tanımakla birlikte, bunların merkezi yönetim örgütü şeklinde olacağını belirtmekte, yani özerk idareler olmayacağına vurgu yapmaktadır.

⁸ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.84-85

⁹ Parlak ve Özgür, a.g.e., s.256

¹⁰ Deniz Sayın, "Hizmette Yerellik ve Bölgecilik", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, s.270

¹¹ Sonay Bayramoğlu, "Türkiye'de Bölgesel Politikaların Gelişimi", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, s.38-40

¹² Sayın, "Hizmette Yerellik ve Bölgecilik", s.270

¹³ Bu maddeye göre; "Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır. İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır. Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezî idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir."

Farklı gelişmişlik düzeyinde bölgelerin oluşmasının en önemli nedeni bölgenin sahip olduğu farklı özellikler ve ülke içinde dengesiz ekonomik yatırımlardır. Tüm bu farklılıklar sonucunda ekonomik olarak daha zayıf, yaşam standardı ve gelir düzeyi daha düşük bölgeler ortaya çıkmaktadır. İşte Avrupa Birliği tarafından oluşturulan bölgeleme sistemi de bu kapsamda üye ülkeler arasındaki bölgelerarası dengesizliği ortadan kaldırmayı ve geri kalmış bölgelerin Birliğin fonlarından yararlanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

Bölgesel kalkınma, en etkin şekliyle Avrupa Birliği'nde bulunan, ayrıca ABD'de Tennessee, İtalya'da Mezzogiornio, Çin'de Şangay Pudong örneklerinde olduğu gibi çeşitli ülkelerde yıllardır etkin şekilde uygulanan, farklı bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmayı amaçlayan, bölgeler arasında ekonomik ve sosyal uyumu gerçekleştirmeyi hedefleyen bir stratejidir.¹⁴

Bölgesel gelişme ise, ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan ve bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edilen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal potansiyellerin harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışma alanı şeklinde tanımlanmaktadır. Yeni bölgesel kalkınma yaklaşımlarıyla her bölgenin, kendi ülkesindekiler dahil diğer bölgelerle dünya ölçeğinde rekabet içinde kalkınmaya çabalaması, bölgesel eşitsizlikler sorununa bir çözüm olarak sunulmaktadır.¹⁵

Günümüzde, bölgesel gelişme alanında, giderek kompleks hale gelen bölgesel ve yerel sorunlar haritasına uygun yaklaşımlar, geleneksel politika yaklaşımlarının yanı sıra, yeni bölgecilik, kurumsal katmanlaşma ve içsel gelişme anlayışı çerçevesinde geliştirilmektedir. Bu nedenle, hem bölgesel/yerel kapasitenin geliştirilmesine hem de sosyo-kültürel ve ekonomik ortamın iyileştirilmesine yönelik daha kapsamlı yaklaşımlar geliştirilmiştir.¹⁶

Avrupa Birliği, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu, Uyum Fonu gibi yapısal fonlar ve mali araçlar ile Avrupa Yatırım Bankası ve diğer mali araçlar ile bölgesel kalkınma planlarına altyapı, istihdam, eğitim,

¹⁴ Bülent Tanla, "Bölgesel Kalkınma Doğu ve Güneydoğu'da Çözümün Anahtarıdır", **Birgün Gazetesi**, (19.06.2006)

¹⁵ Hülya Kendir, "TÜSİAD ve Bölge Politikaları", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, s.285-286

¹⁶ Rasim Akpınar, "Bölgesel Gelişme politikalarında Yaşanan Değişim: Yeni Bölgeselleşme Paradigması ve Uygulamaları", http://www.geoties.com/ceteris_tr/r-akpinar.doc, (26.10.2006)

sağlık, çevre, kültür, kırsal kalkınma, turizm gibi pek çok alanda katkı sağlamaktadır. Avrupa Birliği 2007-2013 yıllarını kapsayan dönem için bu amaçla 336.1 milyar € tutarında kaynak öngörmüştür.¹⁷

1.2. İSTATİSTİKİ BÖLGE BİRİMLERİ SINIFLANDIRMASI (İBBS)

NUTS (No-menclature of Territorial Units for Statistics – İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması – İBBS) uygulaması, Avrupa İstatistik Enstitüsü (EUROSTAT) tarafından, bölgesel istatistiksel verilerinin sağlanabilmesi için tek bir bölgesel bölünme belirlemek üzere kurulmuştur.¹⁸

1.2.1. Avrupa’da İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS)

İstatistik ve veri toplanması kavramı, 1951 yılında AB’nin temelini de oluşturan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu Anlaşmasıyla birlikte Avrupa’nın gündemine girmeye başlamıştır. Hemen sonrasında 1958 yılında EUROSTAT’ın kurulduğunu görmekteyiz.¹⁹

1988 yılından bu yana kullanılmakta olan NUTS sınıflandırması ilk olarak 1970’lerin başında EUROSTAT tarafından herhangi bir hukuki dayanağı olmadan EUROSTAT ve üye ülkeler arasındaki gayri resmi bir mutabakata göre oluşturulmuştur.²⁰ Hukuki nitelik kazanması ise 26 Mayıs 2003 tarih ve 1059/2003 sayılı Tüzük ile olmuştur.²¹

NUTS tüzük önerisinde, üye ülkelerin NUTS bölgelerindeki mevcut nüfus değerleri dikkate alınarak, her NUTS düzeyi için belirlenen ortalama en az-en çok nüfus eşikleri şöyle belirlenmiştir: NUTS-1 için en az nüfus eşiği 3 milyon, en çok nüfus eşiği 7 milyon olurken, NUTS-2 için en az nüfus eşiği 800 bin en çok nüfus eşiği 3 milyon ve NUTS-3 için ise en az nüfus eşiği 150 bin ve en çok nüfus eşiği 800 bindir.²²

EUROSTAT’a göre İBBS, bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin

¹⁷ Tanla, a.g.e.

¹⁸ Çamur ve Gümüş, a.g.e., s. 148

¹⁹ Tekin Avaner, “Bölge Kalkınma Ajansları ve İstatistiki Bölge Birimi”, **Kamu Yönetimi ‘Reform’u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, 4 Mart 2005, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası ve Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Ankara, s.60

²⁰ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.84

²¹ Şen, a.g.e., s.9

²² Çamur ve Gümüş, a.g.e., s. 151

belirlenmesi ve karşılaştırılabilir istatistiği bir veri tabanının oluşturulması amacıyla kullanılmaktadır.²³

Avrupa Birliği'nin bölgesel politikasının oluşturulmasında ve bölgelerarası gelişmişlik düzeylerinin saptanmasında kullanılan göstergeler ve istatistiki değerler de esasen NUTS sınıflandırmasına dayanmaktadır.²⁴

NUTS, beş düzeyli hiyerarşik bir sınıflandırmadır. Bunlardan üçü bölgesel, ikisi yereldir. Bu sistemde AB ekonomik bölgesi en üstte 78, ikinci düzeyde 211, üçüncü düzeyde 1093 bölgeye ayrılmaktadır. Bunlara NUTS-1, NUTS-2 ve NUTS-3 bölgeleri adı verilmiştir. Yerel düzeyde iki idari birim (LAU) tanımlanmıştır. NUTS-4 olarak kodlanan üst yerel idari birim yalnızca Finlandiya, Yunanistan, İrlanda, Lüksemburg, Portekiz ve İngiltere için tanımlanmıştır. NUTS-5 olarak kodlanan ikinci yerel idari birim ise, 15 üye ülkede bulunan 98.443 belediye ve belediye eşdeğeri yerleşmeden oluşmaktadır.²⁵

Her ülke için NUTS sınıflandırması farklılık gösterebilmektedir. NUTS sınıflandırması bir ülkeye uygulanırken öncelikle ülkenin idari yapısı analiz edilmekte, ardından mevcut idari düzeylerde veri toplanıp toplanmadığı saptanmaktadır. Ardından mevcut idari düzeyler, nüfus büyüklükleri açısından incelenmekte ve NUTS hiyerarşisinde nereye karşılık geldiğine bakılmaktadır. Bu durumda dikkate alınan düzeyin ortalama nüfus büyüklüğü yaklaşık olarak ilgili NUTS düzeyinin ortalama nüfus değerine karşılık gelebildiği gibi, ilgili idari düzeyin nüfus büyüklüğünün Topluluk ortalamasına yakın bir değere sahip olması da mümkündür. Birinci durumda ilgili idari yapı, karşılık gelen NUTS düzeyine hiçbir değişiklik yapılmadan tamamıyla uyarlanmaktadır. İkinci durumda ise, daha küçük idari birimler, coğrafi, sosyo-ekonomik, tarihi, kültürel ve diğer özellikleri dikkate alınarak gruplandırılmakta ve böylelikle idari olmayan birimler oluşturularak, karşılık gelen NUTS düzeyi tanımlanmaktadır. Örneğin Portekiz'de idari yapı NUT-3 düzeyi ile uyumlu olmadığından, NUTS-4 düzeyindeki 305 adet "concehos" adlı birim birleştirilerek, NUTS-3 düzeyinde 30 adet "groupos de concelhos" olarak adlandırılan bölge birimleri oluşturulmuştur.²⁶

²³ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.84

²⁴ Şen, a.g.e., s.11

²⁵ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.84

²⁶ Çamur ve Gümüş, a.g.e., s. 152-153

1.2.2. Türkiye’de İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS)

Devlet Planlama Teşkilatı kaynaklarına göre NUTS çalışması “bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikalarının çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun, karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulmasına katkıda bulunacak temel göstergeleri ortaya koyma çabası”dır.²⁷

AB’ye üyelik için gerekli olan kısa ve orta vadeli öncelikleri içeren Katılım Ortaklığı Belgesi 2001 yılında kabul edilmiştir. Buna paralel olarak, AB üyelik sürecinin koşullarından biri olan “AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı”, Bakanlar Kurulu tarafından 13 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiş ve üye ülkelerde kullanılan İBBS, AB tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi ve Türkiye tarafından hazırlanan Ulusal Program’da kısa vadeli öncelikler arasında yer almıştır.²⁸ Program 24 Mart 2001 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Böylece Türkiye 2001 yılında NUTS sisteminde yer almayı da kabul etmiştir. Sistem ülkemizde DİE, DPT, İçişleri Bakanlığı yetkililerinden oluşan bir komisyon tarafından yürütülmektedir.

Türkiye’de NUTS kavramı 28 Ağustos 2002 tarih ve 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi’nde Türkçe İBBS kısaltmasıyla karşılanmıştır. İBBS’de iller “Düzey 3” olarak tanımlanmış; ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri de dikkate alınarak “Düzey 1” ve “Düzey 2” olarak gruplandırılmak suretiyle hiyerarşik İBBS yapılmıştır.

Ülkemizde merkezi idari bölünüş hiyerarşisi il, ilçe ve bucak düzeylerine sahiptir; temel idari birim ise il’dir. Daha üst ölçekte bir bölgesel idari yapı bulunmamaktadır. İstatistiki verilerin büyük bölümü il bazında derlenmektedir. Türkiye’de NUTS-2 ve NUTS-1 düzeylerine karşılık gelecek bir idari bölünme bulunmadığından, Düzey 3’te yer alan illerin gruplandırılarak daha üst düzeylerin elde edilmesi yoluna gidilmiştir.

NUTS-2’lerin tanımlanmasında sosyo-ekonomik, kültürel ve coğrafi yapı açısından benzer olan birimlerin bir araya getirilmesine özen gösterilmektedir. Örneğin Fransa’da da NUTS-2 ve NUTS-3 itibariyle idari bölünme halihazırda mevcut olduğundan, NUTS-1 düzeyi için idari olmayan bir düzey oluşturulmuştur. İtalya, Yunanistan ve İspanya için de

²⁷ DPT İstatistiki Bölge Birimlerine Göre Çeşitli Göstergeler, Nisan 2003

²⁸ Çamur ve Gümüş, a.g.e., s. 144-155

aynı durum geçerlidir. Almanya ve İngiltere’de idari olmayan ilave düzey NUTS-2, Belçika’da ise NUTS-3’e karşılık gelmektedir.²⁹

Ülkemizde Düzey-1 ve Düzey-2 sınıflandırması yapılırken, uygulanmakta olan bölge kalkınma programı verileri, illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması, yerleşme merkezlerinin kademelenmesi araştırması ve temel istatistikî göstergeler gibi kaynaklardan yararlanılmaktadır.

Türkiye Düzey 1 itibariyle 12 bölgeye ayrılmıştır. Düzey 2 kapsamında ise ülkemizde 26 bölge oluşturulmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. 26 Kalkınma Ajansı Bölgesi (12 İstatistikî Bölgeye Göre)

1	İstanbul (1)
2	Batı Marmara (2) a) Edirne, Kırklareli, Tekirdağ b) Balıkesir, Çanakkale
3	Ege (3) a) İzmir b) Aydın, Denizli, Muğla c) Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak
4	Doğu Marmara (2) a) Bilecik, Bursa, Eskişehir b) Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova
5	Batı Anadolu (2) a) Ankara b) Karaman, Konya
6	Akdeniz (3) a) Antalya, Burdur, Isparta b) Adana, Mersin c) Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
7	Orta Anadolu (2) a) Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir b) Kayseri, Sivas, Yozgat

²⁹ Çamur ve Gümüş, a.g.e., s. 154

8	Batı Karadeniz (3) a) Bartın, Karabük, Zonguldak b) Amasya, Çorum, Samsun, Tokat
9	Doğu Karadeniz (1) a) Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon
10	Kuzeydoğu Anadolu (2) a) Bayburt, Erzincan, Erzurum b) Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars
11-	Ortadoğu Anadolu (2) a) Bingöl, Elazığ, Malatya b) Bitlis, Hakkari, Muş, Van
12-	Güneydoğu Anadolu (3) a) Adıyaman, Gaziantep, Kilis b) Diyarbakır, Şanlıurfa c) Batman, Mardin, Şırnak, Siirt

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı

2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi, Türkiye'nin kısa vadede plan, mevzuat, bütçe ve idari yapının güçlendirilmesi olmak üzere dört önemli işi gerçekleştirmesini istemiştir.

Bunlar:

- Düzey 2'lerde bölgesel kalkınma planları hazırlanması,
- Mevzuatın uygulanmasının kolaylaştıracak yasal çerçevenin kabul edilmesi,
- Bölgesel kamu yatırımlarına ilişkin çok yıllık bütçeleme oluşturulması,
- Bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesi.

Orta vadede ise, bölgesel planları uygulamak üzere Düzey 2'lerde bölge birimlerinin (Bölge Kalkınma Ajansı) kurulması beklenmektedir.³⁰

³⁰ Çamur ve Gümüş, a.g.e., s. 155

Tablo 2. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması Kodları

KOD	Düzy 1 Düzy 2	KOD	Düzy 1 Düzy 2	KOD	Düzy 1 Düzy 2
TR Türkiye		TR 5	Batı Anadolu	TR 83	Samsun
TR 1	İstanbul	TR 51	Ankara	TR 9	Doğu Karadeniz
TR 10	İstanbul	TR 52	Konya	TR 90	Trabzon
TR 2	Batı Marmara	TR 6	Akdeniz	TRA	K.D. Anadolu
TR 21	Tekirdağ	TR 61	Antalya	TRA1	Erzurum
TR 22	Balıkesir	TR 62	Adana	TRA2	Ağrı
TR 3	Ege	TR 63	Hatay	TRB	Or.Do.Anadolu
TR 31	İzmir	TR 7	Orta Anadolu	TRB1	Malatya
TR 32	Aydın	TR 71	Kırıkkale	TRB2	Van
TR 33	Manisa	TR 72	Kayseri	TRC	Güneydoğu Anadolu
TR 4	Doğu Marmara	TR 8	Batı Karadeniz	TRC1	Gaziantep
TR 41	Bursa	TR 81	Zonguldak	TRC2	Şanlıurfa
TR 42	Kocaeli	TR 82	Kastamonu	TRC3	Mardin

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı

Ön Ulusal Kalkınma Planı TBMM'ye gitmeden Yüksek Planlama Kurulu onayı ile resmileşmiş, 10 Aralık 2003'te Avrupa Komisyonu'na onaya gönderilmiştir. Bölgesel kalkınma stratejisi için yerli ve yabancı uzmanların katılımıyla atölye çalışmaları yapılmış, 2003 Mali İşbirliği kapsamında Samsun, Kastamonu, Erzurum planlarının çalışmaları başlatılmış, 2004 yılında Kayseri ve Konya planları devreye girmiştir. GAP, DAP, ve Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Kalkınma Projesi için hazırlanmış olan master planların bölgesel programlara dönüştürülmesi planlanmıştır.³¹

³¹ Çamur ve Gümüş, a.g.e., s. 156

1.3. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre ajans, haber toplama ve yayma işiyle uğraşan kuruluş, bir ticari kuruluşu tanıtan, onunla ilgili bilgi aktaran ve bu yolla kazanç sağlayan iş kolu, bu iş kollarının çalıştığı büro, eskimiş radyoda haber bülteni anlamlarına gelmektedir. Ajans sözcüğünün kamu kuruluşlarına verilen bir genel örgüt türü olduğuna ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Örgüt adı olarak kullanıldığı alanlar ise Batı dillerinde temsilcilik, tanıtımcılık çağrışımları yapan hizmetlerdir. Türkiye'deki TİKA gibi.³²

Yerine getirdikleri hizmetler ve kuruluş gerekçeleri dikkate alındığında Bölgesel Kalkınma Ajansları ile ilgili birçok tanımlama söz konusudur. Bir yaklaşıma göre Bölgesel Kalkınma Ajansları; merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirmek amacıyla 1930'lu yıllardan itibaren kurulmuş ve faaliyetlerini kamunun veya özel sektörün finanse ettiği kuruluşlardır.³³

Bölgesel Kalkınma Ajansları, tanımdan da anlaşıldığı gibi, üst kurul olarak bilinen düzenleme ve denetleme kurumları benzeri kamu karar gücünü kamu organlarından alıp özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan tüzel kişilere paylaştıran yönetişimci kuruluşlardır.³⁴

Bölgesel Kalkınma Ajansları; bir ülkenin belli bir coğrafi bölgesi içerisindeki özel ve kamusal tüm şirketler, yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak, o bölgenin ekonomik kalkınmasını hedefleyen ve yasal bir hükme dayanarak kurulan yapılardır.³⁵

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği'ne (EURADA) göre bir Bölgesel Kalkınma Ajansı sektörel ve genel kalkınma problemlerini belirler, bunların çözümüne yönelik olanakları ve çözümleri saptar ve bu çözümleri geliştiren projeleri destekler.³⁶

Kamunun finansman sağladığı bölgesel ekonomik gelişmeyi özendirmek üzere tasarlanmış olan bu ajansların çalışma alanı merkezi ve yerel hükümetlerin dışındadır.³⁷

³² Birgül Ayman Güler, "Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?", *Memleket Dergisi*, Sayı:8, Yerel Yönetim Araştırma Yarımları ve Eğitim Derneği, Şubat 2006, Ankara, s.26

³³ Ahmet Apan, "Bölge Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt: 13, Sayı:4, 2004, s.48

³⁴ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.85

³⁵ Seyit, Koçberber, "Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi", *Sayıştay Dergisi*, Sayı:61, s.37

³⁶ Serap Kayasü, ve Diğerleri, **Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No:8, 2003, İstanbul, s.7

³⁷ Volkan Alaçam, "Bölgesel Kalkınma Ajansları", *İGEME'den Bakış*, Yıl: 8, 2004/3, Sayı:28, s.1

Bölgesel Kalkınma Ajansları, yerel ekonomide yer alan farklı firmaların ve kurumların bölgesel bir ortak hedef çizgisinde, bölgesel kalkınmayı gerçekleştirmek üzere rekabetçi ortamı geliştiren, düzenleyen ve koordine eden, yerel inisiyatifle kurulmuş kurumsal yapılardır.³⁸

Özerk bölge idarelerinin kurulmasının temel araçlarından birisi de Bölgesel Kalkınma Ajansları'dır. Ajanslar, AKP'nin Acil Eylem Planında hizmeti etkin şekilde götüreceği ölçüde sahip alt bölgeler bazında oluşturulması hedeflenen birimlerdir.³⁹

1.4. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI'NIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Bölgesel Kalkınma Ajansları çalışma alanı merkezi ve yerel hükümetlerin dışında olan kurumlardır.⁴⁰ Ağırlıklı olarak yabancı yatırım çekmek amacıyla kurulmuş olsalar da Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın pek çoğu, belli bir coğrafi alanda bulunan içsel potansiyeli geliştirmeye yönelik olarak faaliyet göstermektedir.⁴¹

Günümüzde Bölgesel Kalkınma Ajansları çoğunlukla tabandan tavana doğru bir örgütlenme modelini benimsemektedir. Bu örgütlenme modelinin sağladığı bir takım avantajlar bulunmaktadır.⁴² Halkier Danson ve Damorg'a göre bu avantajlar şöyle sıralanabilir:

- Tabandan tavana yaklaşım sayesinde personelin firmalarla birebir ilişki içerisinde olması sağlanarak, daha etkili ve bürokrasiden uzak ilişkiler kurulabilecektir.
- Yarı-özerk konum bir yandan siyasi müdahaleleri önlerken, diğer taraftan ekonomideki yapısal sorunlara uzun vadeli bir açıdan bakılmasını sağlayacaktır.
- Bölgeye siyasi desteğin doğrudan ve etkili olarak girmesi sağlanabilecektir.
- Özellikle üretim sistemlerinin artarak yerelleştiği ve farklılaştığı düşünülürse, bölgesel bir kurumun bölgenin belirli problemlerine göre tasarlanmış stratejiler geliştirmesi uygun olacaktır.

Tavandan tabana bir örgütlenme modelini benimseyen geleneksel yaklaşımda daha çok ulusal merkezi yönetime bağlılık esastı ve bürokratik genel yaklaşımlar sürdürülmekte

³⁸ Rösch, a.g.e., s.6

³⁹ Sayın, "Hizmette Yerellik ve Bölgecilik", s. 273

⁴⁰ Rösch, a.g.e., s.5

⁴¹ Metin Berber, Ebru Çelepçi, "Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", **Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu**, 13-14 Ekim 2005, <http://www.metinberber.ktu.edu.tr/linkler/kajans.pdf>, (25.10.2006), s.150

⁴² A.g.e., s.146

idi. Kullanılan ekonomik araçlar daha çok bölgeler arası eşitlik ve ulusal ekonominin büyümesi prensiplerine dayalı olup, ağırlıklı olarak sorunlara tepki veren bir yöntem izleniyordu.⁴³

Yeni tabandan tavana örgütlenme modelinde ise geleneksel modelin aksine daha çok bölgesel yarı özerk yapı ve esnek uzmanlaşmış yaklaşımlar esastır. Bölgelerarası eşitlikten ziyade bölgelerarası rekabet teşvik edilmektedir ve ulusal ekonominin yerine bölgesel ekonominin büyümesi önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorunlara ani tepkiler vermek yerine ihtiyari sorunları öngören ve bunlara ilişkin gerekli önlemleri geliştiren bir yapı hakimdir. Kullanılan politika araçları geleneksel yapı ile benzerlik göstermekle birlikte bürokratik düzenlemelerin yeni yapıda terk edildiği görülmektedir.⁴⁴

Genel olarak nasıl yapılandırılırsa yapılandırılınsın veya hangi model olursa olsunlar ajansların bazı ortak noktaları vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:⁴⁵

- Ajansların bünyesinde bölgesel politikaları oluşturmak ve yürütmekle görevli yönetim kurulları bulunur.
- Yönetim Kurulları genellikle hükümet tarafından atanır ve ajansın kurulmasına katkıda bulunan kuruluşların temsilcilerinden oluşur.
- Harcamaları bakımından kamu idarelerine karşı sorumludur. Ancak, politikaların oluşturulması ve uygulanması bakımından ise kendi mevzuatı çerçevesinde serbesttirler.
- Bölgeye yatırım yapmak isteyen yatırımcılara bilgi vermekle yükümlüdür. Bölgelerindeki işyerlerine fon verilmesini sağlarlar.
- Bölgelerindeki işgücünün eğitimi ve geliştirilmesinde rol oynarlar.
- Bölgelerine dışarıdan teknoloji transfer etmekle, altyapı düzenleme faaliyetlerinde rol oynamakla uğraşırlar.

Bölgesel hedefli oldukları için daha seçici olmak durumunda olan Bölgesel Kalkınma Ajansları politikaları gelişmeyi yönlendirici özellikleri ile önem taşımaktadır.

⁴³ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.8

⁴⁴ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.89

⁴⁵ Koçiberber, a.g.e., s.40

1.5. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI'NIN AMAÇLARI

Farklı ülkelerde kurulmuş Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın varlık nedenleri; bölgesel stratejilerin uygulanması, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, alt yapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma, özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırma ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler arama şeklinde özetlenebilir.⁴⁶

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın en belirgin hedefi, belirli bir bölgenin ekonomik kalkınmasını sağlamaktır.⁴⁷ Bu aynı zamanda Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın ekonomik amacını da oluşturmaktadır. Burada kastedilen ise, uzun dönemli bölgesel ekonomik kalkınma için uygun koşulların oluşturulmasıdır.

Bölgesel çekiciliğin artırılması ajansların çevresel amacını oluştururken; bölgenin sosyo-kültürel değerlerinin geliştirilmesini sağlamak ise sosyal amacını oluşturmaktadır.⁴⁸ Böylece ajanslar katalizör etkisi yaparak zenginliğin oluşturulmasına daha fazla odaklanma imkanı bulmaktadırlar.⁴⁹

Bölgesel Kalkınma Ajansları, bölgesel kalkınma adına, ihracata teşvik ve destek sağladıkları için; bu işlevleri ile bir anlamda bölgesel ihracatı geliştirme etüt merkezi görevi gören kurumlardır.⁵⁰

Bölgesel gelişme farklarını ortadan kaldırmayı amaçlayan Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın ana amacı; öncelikle bölgelerin potansiyelini ve sorunlarını göz önüne alarak geliştirdikleri politikalarla hizmetler vererek bölgedeki ekonomiyi canlandırmak, bölgesel yatırımları artırmak ve bölge halkının kalkınmaya katılımını sağlamaktır.⁵¹

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın temel işlevi, bölgenin yapısını inceleyerek, eksiklikleri gidermeye, işbirliklerini geliştirmeye, eğitim ağını pekiştirmeye ve yatırım ortamını hem yerel hem de uluslararası açıdan geliştirmeye çalışmaktır. Bunun yanı sıra bölgelerarası işbirlikleri sağlayıp bölgelerarası gelişmişlik farkını asgariye indirmektir.⁵²

⁴⁶ Aytül Güneşer Demirci, "Bölgesel Kalkınma Ajansları", *Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*, Yıl:4, Sayı:15, 2003, s.16

⁴⁷ Rösch, a.g.e., s.7

⁴⁸ Berber ve Çelepçi, a.g.e., s.149

⁴⁹ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.9

⁵⁰ Rösch, a.g.e., s.4

⁵¹ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.90

⁵² Osman Ararat, "Bölgesel Kalkınmada Yeni Dönem", *Dünya Gazetesi*, (24.10.2005)

Hughs'a göre, örnek bir Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın hedefleri geniş kapsamlı olmalı ve bölgesel rekabet, kalkınma, yerel KOBİ gelişmesi, yabancı yatırım gibi olguları içermelidir. Bu hedefleri karşılamak için ise, çevresel gelişme, endüstriyel altyapı, danışmanlık ve girişim sermayesi gibi birçok araçları bünyesinde bulundurmalıdır.⁵³

1.6. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI'NIN TÜRLERİ VE YASAL KONUMLARI

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nı bürokratik yapılarına, özerkliklerine, kuruluş amaçlarına ve eylemlerine göre sınıflandırmak mümkündür. Avrupa'daki birçok Bölgesel Kalkınma Ajansı bağımsız birer kuruluş niteliğindedir ve politika destekleyicilerine belirli mesafede çalışmaktadır.⁵⁴

Bölgesel Kalkınma Ajansları'na yapılacak siyasi destek yerel ve bölgesel olabileceği gibi ulusal da olabilir. Ajanslara destek veren kuruluşun genel politikaların kararlaştırılmasına ve kaynakların geniş kullanımına müdahale ederek, stratejik girişimler ve güçlerin kullanılması konusunda ajanslara inisiyatif tanınması uygulamadaki durumu ifade etmektedir.⁵⁵

İşlevlerine göre Bölgesel Kalkınma Ajansları; stratejik ajanslar; genel operasyonel ajanslar; sektörel operasyonel ajanslar ve dış yatırım çekmek için kurulan ajanslar olarak dörde ayrılmaktadır.⁵⁶

- **Stratejik Bölgesel Kalkınma Ajansları:** Bu tür ajansların hedefleri arasında; bilgi bankalarının oluşturulması, bölgenin ulusal ve uluslararası platformda desteklenmesi, KOBİ'lere destek bilgi sağlama ve girişim potansiyelini ortaya çıkarma sıralanabilir.
- **Genel Operasyonel Bölgesel Kalkınma Ajansları:** Temel hedefleri sektörlerarası gelişme projelerinin oluşturulması, desteklenmesi ve yönlendirilmesidir.
- **Sektörel Operasyonel Bölgesel Kalkınma Ajansları:** Bir bölgenin belirli bir faaliyetini veya bir yerin belirli projelerini desteklemek amacıyla kurulurlar.
- **Dış Yatırım Çekmek İçin Kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları**

⁵³ Kayasü ve Diğerleri, a.g.e., s.9

⁵⁴ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.90

⁵⁵ Rösch, a.g.e., s. 7

⁵⁶ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.90

Kurucularına göre Bölgesel Kalkınma Ajansları ise aşağıdaki gibidir: ⁵⁷

- **Merkezi Hükümetler Tarafından Kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları:** Bunların hedefleri için gereken kaynaklara ulaşabilme avantajları vardır.
- **Yerel Yönetimler Tarafından Kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları:** Yerel gerçeklere yakındırlar ancak bürokratik kanallara uygulama güçleri azdır.
- **Yerel Ve Bölgesel Yönetimler Tarafından Kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları:** Daha hızlı karar alabilirler ve politik tavırlara daha az bağımlıdırlar.
- **Kamu/Özel Ortaklıklarıyla Kurulmuş Bağımsız Bölgesel Kalkınma Ajansları:** Hem yöntemler hem de hedefler olarak, kamu ve özel görüşleri birleştirme özelliğine sahiptirler. Gelecekteki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın bu tipte olacağı tahmin edilmektedir ve diğerlerine göre çok daha verimlidirler.

Yerine getirdikleri faaliyetlere göre Bölgesel Kalkınma Ajansları'nı zayıf ve kuvvetli ajanslar olarak ayırmak mümkündür. Esas faaliyetleri bölgelerine dış yatırımcı çekebilmek, yani bölgelerini pazarlayabilmek olan ajanslar zayıf ajans olarak nitelendirilmektedir. Bu ajanslar, bölge dışında ileri teknoloji ile faaliyet gösteren firmaların bölgedeki firmalara teknolojilerini transfer edebilmeleri için çalışmaktadır.⁵⁸ Ayrıca bu tür ajanslar; enformasyon hizmeti sunmakta, yurt dışında kendi ülkelerinde ofisler kurmaktadır. Avrupa'daki ajansların çoğu zayıf ajans niteliğindedir.⁵⁹

Bölgesel ekonomi ve iş hayatının gelişmesi, bölgesel kentleşme ve çevrenin düzenlenmesi, istihdamın artırılması amacı taşıyan ajanslar ise kuvvetli ajanslar olarak nitelendirilmektedir. Bu ajanslara sorumluluğu merkezi hükümet vermektedir ve çoğunlukla 500 yada daha fazla kadroyu bünyesinde barındırmaktadır.⁶⁰

Çok fonksiyonlu ajanslar olarak da ifade edilen kuvvetli ajanlar, özellikle organize sanayi bölgeleri, bilim parkları, iş merkezleri geliştirmekte, bölgesel yardım hibelerinin verilmesine aracılık etmekte, teknoloji transferlerini kolaylaştırmakta ve çeşitli konularda teknik danışmanlık hizmetleri vermektedir.⁶¹ Ayrıca bu tür ajanslar; AB ve kendi

⁵⁷ Kayasü ve Diğerleri, a.g.e., s.10-11

⁵⁸ Berber ve Çelepçi, a.g.e., s.150

⁵⁹ Aytül Güneşer Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölgesel Kalkınma Ajansları", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, s. 187

⁶⁰ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s. 93

⁶¹ Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölgesel Kalkınma Ajansları", s.187

hükümetleri tarafından bölgelere verilen yardımların dağıtımını yerine getirirler. Eskimiş ve kullanılmaz hale gelen arazilerin iyileştirilmesine yönelik çalışmalar ile yoksulluktan dolayı yeni yatırım yapamayan kentsel alanların yeniden yapılandırılması, kırsal alanların kalkındırılması da bu tür ajansların görevleri arasında sayılabilir.⁶²

1.7. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI'NIN İDARİ YAPISI

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın hedefe, bütçeye ve insan kaynaklarına göre düzenlenen içsel örgütlenmeleri ikili bir yapıdan oluşmaktadır.⁶³ Bunlardan ilki Genel Kurul, Denetim Kurulu, Denetleme Komitesi ve Genel Müdür gibi temel öğelerden oluşan yasal yapıdır. Diğeri ise belli bir konuyu ele alan çalışma grupları veya teknik konuları inceleyen komiteleridir.⁶⁴ Ayrıca ajansların politikalarını oluşturmak ve yürütmekle görevli bir de Yönetim Kurulları bulunmaktadır. Kurulun temsilcileri genellikle hükümet tarafından atanmakta olup ajansın kurulmasına katkısı olan kuruluşların temsilcileri de bu kurulda yer almaktadır. Kurulda genellikle özel kesim temsilcileri yer almaktadır. Teknik ekibi yetiştirmekten sorumlu olan Genel Müdür de Yönetim Kurulu tarafından seçilmektedir.

Yönetim Kurulu, Bölgesel Kalkınma Ajansı hissedarları tarafından seçilir. Bazen bu kuruldanda daha küçük bir icra kurulu da oluşturulabilir. Yönetim Kurulu ortak hedeflere sahip ve teknik olmayan temsilcilerden oluşur. Görevleri stratejik planları ve bütçeyi onaylamak, bunun yanı sıra Bölgesel Kalkınma Ajansı çalışmalarının etkinliği değerlendirmektir. Avrupa örneklerinde kurul üyeleri genellikle politikacılar, firma ve sektör temsilcileri, birlikler, bankalar, eğitim kurumları üyeleri arasından seçilir. Kurulun önemli görevlerinden biri Genel Müdür'ü seçmektir. Genel Müdür'ün önemli bir işlevi de teknik ekibi yetiştirmektir. Bazen Bölgesel Kalkınma Ajansları dışarıdaki danışmanlara da başvurabilir. Personel politikası bir ajanstan diğerine değişiklik gösterirse de, tüm Bölgesel Kalkınma Ajansları işlevsel bir personel sayısı ile örgütlenmektedir.⁶⁵

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın örgütlenmesi yeni yönetim anlayışına göre bürokrasi, (yerel ve bölgesel idare temsilcileri) + sermaye grubu (uluslar arası şirketler ve ulusal şirketler) + STK'lar (Meslek odaları, sermaye veya işçiler tarafından kurulan birlikler, çevre örgütleri) vb. aktörlerden oluşmaktadır. Eskiden olduğunun aksine bu tip

⁶² Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s. 93

⁶³ Kayasü, ve Diğeri, a.g.e., s.12

⁶⁴ Rösh, a.g.e., s.7

⁶⁵ Kayasü, ve Diğeri, a.g.e., s.21

örgütlenmeler şimdilerde bölgesel, yarı-özerk bir yapı, esnek ve ihtisaslaşmış yaklaşımlar içeriyorlar.⁶⁶

Merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda ve bölgesel bazda faaliyet göstermelerine rağmen ajansların büyük bir kısmının merkezi hükümetler tarafından kurulduğu görülmektedir.⁶⁷

Harcamaları bakımından kamu idarelerine karşı sorumlu olan ajanslar, politikalarının oluşturulması ve uygulanması bakımından, kuruluş kanun ve mevzuatları çerçevesinde serbest bırakılmışlardır.⁶⁸

Ajansların hükümetleriyle kurmak zorunda oldukları yakın ilişki, bazen idare heyeti başkanlığına bir hükümet üyesinin seçilmesi bazen de bir bakanın yılda birkaç kez yönetim kurulu toplantılarına katılımı ile sağlanmaktadır. Ayrıca bütün Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın bölgesel ya da mahalli idarelerle temas kurmaları gerekmektedir.⁶⁹

1.8. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI'NIN FAALİYETLERİ

Bölgesel Kalkınma Ajansları kuruldukları ilk yıllarda yabancı yatırımcıları çekerek ekonomik kalkınmaya önemli katkılarda bulunmuşlardır. Daha sonraki yıllarda ise yerel ve bölgesel şirketlere tek başlarına veya ortaklıklar halinde hizmetler sunmaya başlamışlardır. İş merkezleri, yeni sanayi alanları ve teknokentler gibi özel altyapıları da yönetmeye başlamışlardır.⁷⁰

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın faaliyetleri şöyle sıralanabilir:⁷¹

- Bölgeye yatırım yapmayı düşünen girişimciye bilgi vermek,
- Bölgeye ya da bölgeden dışarıya teknoloji transferi ile uğraşmak, sermaye katılımı ile iş çevrelerini desteklemek,
- Fabrika, depo ve büroları kiralama ya da satma yoluyla iş çevrelerinin hizmetine sunmak,
- Bölgeye yerleşmiş firmalara tüm alanlarda danışmanlık hizmeti sunmak,

⁶⁶ Gökhan Çalt, "Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği'nin Bir Aracı olarak Bölge Kalkınma Ajansları", **VI. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi**, Bildiri Metinleri, 3-7 Ocak 2005, Ankara, s. 9

⁶⁷ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.91

⁶⁸ Demirci, "Bölgesel Kalkınma Ajansları", s.16

⁶⁹ Berber ve Çelepçi, a.g.e., s.150

⁷⁰ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.14

⁷¹ Demirci, "Bölgesel Kalkınma Ajansları", s.16

- Yol, su, kanalizasyon, çöp toplanması gibi alt yapıyı düzeltme faaliyetlerinde aktif rol oynamak.

Bu faaliyetlerden bazıları yerel yönetimlerin görev alanına da girmektedir. Bu faaliyetlerin Bölgesel Kalkınma Ajansları'na bırakılmasının nedeni ise söz konusu yerel yönetimlerin mali imkansızlıklarının bulunması ve bu işleri yürütecek yeterli personele sahip olmamalarıdır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın stratejik girişimleri genelde beş grupta toplanmaktadır.⁷²

- İş alanlarına finansal yardım,
- İş ve iş ile ilgili faaliyetlere çalışma alanları sağlanması,
- KOBİ'lere danışmanlık, yardım ve destek sağlanması,
- Bölgenin uzun vadede kalkınma kapasitesini artırma projeleri,
- Sosyal gelişmeler.

Burada özellikle dış yatırımların bölgeye çekilmesi noktasında Bölgesel Kalkınma Ajansları'na düşen görev oldukça önemlidir. Uluslararası sistemde hedef ekonomileri ve şirketleri belirlemek; bölgede dışa dönük ekonomi yaratma stratejisi geliştirmek; dış yatırımcı ile bölge arasında karşılıklı güven ortamı oluşturmak ajansların en temel faaliyetleri arasındadır.⁷³

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın faaliyetleri altı ana gruba ayrılır:

- **İçsel Kalkınma:** Bölgenin içsel faaliyetlerini ulusal ve uluslararası ölçekte ortaya çıkaran faaliyetler, yerel yetkililer ve girişimler için bölgenin potansiyeli ile ilgili potansiyelin geliştirilmesi, endüstri parkları, serbest ticaret bölgeleri, teknokentler, bilim kentleri, araştırma merkezleri ve yeni oluşan sanayi altyapılarının yönetim faaliyetleri gibi.
- **Yabancı Yatırım Çekimi:** Bölgesel Kalkınma Ajansları, bölgelerine sermaye çekmek için ya doğrudan yurt dışında bir ofis kurarlar, ya da dolaylı olarak ihtisaslaşmış ulusal kurumlarla işbirliği, bilgilendirme kampanyaları, ihtisaslaşmış ticaret fuarlarına ve sergilerine katılma gibi faaliyetlerde bulunurlar.
- **Girişimlere Verilen Hizmetler:** Yörenin zenginliğini artırmak amacıyla finansman danışmanlığı veren Bölgesel Kalkınma Ajansları, finans dışı hizmetler

⁷² Rösch, a.g.e., s.9

⁷³ Kayasü ve Diğerleri, a.g.e., s.14

de sunmaktadır. Varolan girişimlere verilen hizmetler, potansiyel girişimcilere verilen hizmetler ve KOBİ'lere kuruluş aşamasında verilen hizmetler ile KOBİ'lerin uluslararasılaştırılmasına verilen hizmetler gibi. Varolan girişimlere verilen hizmetler arasında ise; yönetim, üretim, teknoloji transferi ve yayılması, firma ağlarının desteklenmesi, bilgi ve iletişim, araştırma, pazarlama ve operasyonel hizmetler sayılabilir.

- **Yerel ve Bölgesel Yetkililere Verilen Hizmetler:** Danışmanlık ve yönetimlerin belirli finansal işlemlerini onlar adına yürütmek şeklinde olabileceği gibi yabancı yatırımcı arayışları, profil analizleri şeklinde de olabilir.
- **Eğitim Hizmetleri:** Yönetici ve işgücüne verilen eğitim bunlar arasındadır. Ayrıca Avrupa'daki Bölgesel Kalkınma Ajansları, AB'nin programlarına, Avrupa ve dünyadaki ağlara katılmakta, AB adına projeler ve danışmanlık hizmetleri yürütmektedirler.

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın verdikleri hizmetler, ölçeklerinden, bütçelerine veya buldukları bölgenin içsel faktörlerine kadar değişen birçok etmenle yakından ilgilidir.

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın faaliyetleri; bilgi bankaları oluşturarak bölgeyi izlemek, yerel/bölgesel kalkınma için stratejik planlama yapmak ve uygulanmasını izlemek, girişimciler ve yatırımcılar için bilgi sağlamak ve teknik destek vermek, yerel girişimcinin yatırımlarını desteklemek, yabancı yatırımcıların bölgeye çekilmesi için gerekli tanıtım çalışmalarını yapmak, finansman konusunda yatırımcılara bilgi sağlamak ve tavsiyelerde bulunmak, KOBİ'ler için finans kaynakları oluşturmak, yerel, ulusal ya da uluslararası fonlar, kredi kuruluşları ve bankalarla işbirliği yapmak, yeni buluş ve teknolojinin tanıtılmasını sağlamak, eğitim, altyapı, yol, enerji faaliyetlerini izlemek, bölgenin ulusal ve uluslararası networklerinin geliştirilmesini sağlamaktır.⁷⁴

Bölgesel Kalkınma Ajansları varolan ve potansiyel girişimcilere, bölgesel ve yerel yönetimlere yatırım alanlarından işgücü yapısına, ulaşımdan altyapıya kadar değişen konularda bilgi sağlar. Bilgiyi yayma süreçleri bir ajanstan diğerine değişiklik göstermektedir. Aynı zamanda ajansın çevresindeki aktörlerle ilişki kurma biçimlerinden biridir. Bunun yanı sıra seminerler, konferanslar, fuarlar da bölgeye yatırım çekmek üzere

⁷⁴Emre Koyuncu, "Kalkınma Ajansları Açısından Ülke Modelleri Karşılaştırması", www.tepav.org.tr, (06.10.2005),

kullanılabilir. Burada amaç kendi tanıtımını bireysel olarak yapamayacak KOBİ'leri ulusal ve uluslararası ortamlarda tanıtmaktır.⁷⁵

Finansal hizmetler konusunda bazı AB'ye üye ülkelerde kalkınma ajansları finansal araçların yönetimini kendi kontrolünde tutarken, diğerlerinde ajansların işlevleri merkezi veya yerel yönetimlerin finansal olarak destekledikleri projelerin uygulanmasıyla sınırlanır. Bazı durumlarda ise finansmanla görevli belirli birimler de tanımlanabilir. 1990'lı yılların başından bu yana Batı Avrupa ülkelerinin çoğunda ajanslar zor durumda olan küçük ölçekli firmalara gerektiğinde finansman desteği verebilecek ağlar ve risk sermayesi projeleri oluşturmaktadır.⁷⁶

Yeni kurulan firmalara verilen hizmetlerde kampanyalar ve medya aracılığıyla girişimci ruhu canlandırmak amaçlanmaktadır. Ardından potansiyel girişimciler belirlenerek onlara destek sağlanmaktadır.

Tablo 3. Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Faaliyet Alanları

	Dolaysız	Dolaylı
Bölge dışı	Yüzyüze mülakatlar Belirli görevler Yurtdışı ofisleri Pazarlama Atelyeler ve seminerler	Büyükelçilikler Sergiler Aracı kurumlar Ortaklıklar
Bölge içi	Finansal aracılık Finansal güvence Teknik yardım Arsa sağlama	Çevre ve yaşam kalitesi İnsan kaynakları Araştırma kurumlarının varlığı Finansal avantajların varlığı Altyapı

Kaynak: EURADA

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın politika uygulama alanları, stratejik yönlenmelerine göre üç gruba ayrılır. Birincisi bölgeye dışarıdan gelen gelişmeyi olanaklı kılan merkezi

⁷⁵ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.18-20

⁷⁶ A.g.e., s.16

yönetim politikalarının yerini alan veya tamamlayan geleneksel önlemlerdir. İkincisi, merkezi yönetim politikaları kapsamında olmayan ve öncelikle yerel firmalarda büyüme ve rekabeti kamçılama amacını güden yeni önlemlerdir. Son olarak ise, stratejik özelliklerin çok değişken olduğu, dolayısıyla sınıflamanın yapılamadığı sınırlı sayıdaki politika alanlarıdır.⁷⁷

1.9. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI'NIN FİNANSAL KAYNAKLARI

Pek çok Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın finansal kaynakları aldıkları yardımlardan oluşmaktadır.⁷⁸ Genel bütçeden ve özel fonlardan finanse edilen Bölgesel Kalkınma Ajanslarına, devlet tarafından nakdi ve emlak şeklinde aynı sermaye tahsisi de yapılmaktadır. Ayrıca ajanslar, sanayileşmeyi desteklemeyi hedefleyen çeşitli devlet fonlarına ve bu fonların kullanımına göre proje sunarak kredi almaktadırlar.⁷⁹

Bunlara ilaveten Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın sahip olduğu başka finansman kaynakları da bulunmaktadır. Avrupa Birliği kaynakları, borsa yatırımlarından elde edilen kira gelirleri gibi kendi yarattıkları kaynaklar ve sunulan hizmetlerden elde edilen gelirler de bunlar arasında sayılabilir. Hatta bazı ülkelerde olduğu gibi, bölgeden elde edilen vergi gelirlerinden de pay alırlar. Anonim şirket olarak kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın kuruluş aşamalarında ihtiyaç duydukları finansal, hizmet ve mülk gereksinimleri kurucular tarafından karşılanmaktadır.⁸⁰

Ajanslar faaliyetlerini yürütmeleri için gerek duydukları fonları kendi içinden karşılayamadıkları zaman dış gelirlere yönelirler. Avrupa Birliği ve Dünya Bankası Bölgesel Kalkınma Ajansları'na fon sağlamaktadır. Bu konuda özellikle “Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu” ve “Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu” devreye girmektedir. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, AB'nin yapısal fonlarından biri olup; altyapıları geliştirmek, yerel kalkınmaya öncelik vermek ve küresel rekabete adapte olmak amacıyla yapısal güçlük içindeki ülkelere verilmektedir. Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu ise daha çok AB'ye katılıma aday olan ülkelerin altyapı projeleri için verilmektedir.⁸¹

⁷⁷ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.14

⁷⁸ Rösh, a.g.e., s.6

⁷⁹ Berber ve Çelepçi, a.g.e., s.150

⁸⁰ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.13

⁸¹ Demirci, “Bölgesel Kalkınma Ajansları”, s.17

AB hem üye ülkeler hem de diğerleri için önemli bir ajans finansman kaynağıdır. AB ile Bölgesel Kalkınma Ajansı arasında sağlanan ilişki de en çok bu kanaldan olmaktadır. Öncelikle yapısal fonların aktarımı sağlanmaktadır. Aslında Bölgesel Kalkınma Ajansları stratejiler ve öncelikler tanımlandığı operasyonel programların uygulanmasından çok AB'nin inisiyatiflerine katılmaktadır.⁸²

Avrupa Komisyonu tarafından yaratıcı projeler uygulamak için seçilen Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın sayısı giderek artmaktadır. Projeler KOBİ desteği, araştırma ve teknoloji geliştirme, eğitim, staj, üye olmayan ülkelerle işbirliği ve yardımlaşma konularında hazırlanmaktadır.

Bölgesel Kalkınma Ajanslarına sağlanan finansal kaynakları şöyle sıralamak mümkündür:⁸³

- Politik desteklerden sağlanan dolaylı destekler, çalışma yerleri, iletişim olanakları, personel,
- Hizmetlerden ve dışarıda sağlanan gelirler,
- KOBİ'lerin sermayelerine katılma,
- KOBİ'lere sağlanan danışmanlık ve benzeri destek hizmeti karşılığında alınan ücretler,
- Gayrimenkul yatırımı ve yönetimi,
- Yerel ve bölgesel yönetime verilen danışmanlık hizmetleri,
- Eğitim gelirleri,
- Seminer organizasyonları,
- Fon desteği alınarak yapılan faaliyetler ve hükümet programları yönetimi gelirleri,
- Girişim sermayesi fon yönetimi ücretleri,
- Yabancı yatırımcılara ve şirketlere verilen hizmetler,
- Yeni sanayi alanları ve sanayi parkları yönetimi,
- Uluslar arası fonlar ve projeler (AB programları gibi)

Ajanslara sağlanan mali teşviklerin büyük bir bölümü merkezi idarenin kontrolü altında verilmektedir. Tüm ülkeler düzeyinde eşit oranlı teşvik uygulamaları görüldüğü gibi, öncelikli yörelere tahsis gibi farklılaştırılmış ve kademeli teşvik sistemleri de geçerlidir. Merkezi idarelere ilave olarak bölgesel idarelerin kendi bütçelerinden verdikleri

⁸² Rösh, a.g.e., s.7

⁸³ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.13-14

teşvikler de bulunmaktadır ve bunlar sadece o bölge için geçerlidir. Bu tür mali teşviklerin parasal önemi, merkezi teşviklere kıyasla küçüktür. AB’de, başlangıçta ülke çapında uygulanan mali teşviklerin gittikçe bölgeselleştirilmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir.⁸⁴

Ajanslar bölgelerindeki işletmeleri fonlar aracılığıyla destekleyebilmektedirler. Fon verme faaliyetinde bulunan ajansların çoğu bunu sermaye katılım ya da orta ve uzun vadeli krediler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Bu tür faaliyetlerin yerel sermayenin yetersiz kaldığı ya da yerel sanayi yapısının küçük çaplı kredilere talep oluşturduğu ve idari giderlerin bu tür kredileri karsız duruma soktuğu yerlerde görüldüğü ifade edilmektedir.⁸⁵

Avrupa ülkelerindeki Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın bütçeleri, hizmet ettikleri alanın büyüklüğüne, yasal yapılarına ve sundukları hizmetin kapsamına göre farklılıklar gösterir.⁸⁶ Örneğin birçok Avrupa ülkesinde Bölgesel Kalkınma Ajansları yerel ve bölgesel yetkililer tarafından oluşturulan ödeneklerini kendilerini destekleyen politik yapılardan almaktadır.⁸⁷ Bu merciler Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın işletme giderlerini çoğunlukla karşılamakla birlikte büyük ölçekli sermaye programlarına da destek vermektedir.

Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın; Fransa’da bölgesel ve yerel hükümetler, özel sektör ve ajansların kendi gelirleri, Almanya’da ulusal, bölgesel, yerel hükümet, Avusturya’da ulusal hükümet, İtalya’da ulusal hükümet, İrlanda’da ulusal hükümet ve ajansların kendi gelirleri, Japonya’da ulusal, bölgesel hükümet ve ajansların kendi gelirleri, Portekiz’de bölgesel hükümet, Singapur’da ulusal hükümet ve ajansların kendi gelirleri, İspanya’da ulusal ve bölgesel hükümet, Dünya Bankası, ajansların kendi gelirleri, İngiltere’de ulusal hükümet, yerel hükümetler ve kendi gelirleri ile finansmanları söz konusudur.⁸⁸

1.10. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI’NIN BAŞARISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın başarılarını etkileyen faktörlerin başında finansal kaynaklar gelmektedir. Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın sahip olduğu finansal kaynaklar onların planlama, yönetim ve uygulama aşamalarında etkinliğini belirlemektedir.⁸⁹

⁸⁴ Berber ve Çelepçi, a.g.e., s.150

⁸⁵ Demirci, “Farklı Ülkelerde Bölgesel Kalkınma Ajansları”, s.187

⁸⁶ Rösh, a.g.e., s.7

⁸⁷ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.93

⁸⁸ Çalt, a.g.e., s.9

⁸⁹ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.95

Ajansların başarılarını etkileyen faktörlerden bir diğeri kalifiye personelin varlığıdır. Bünyesinde kalifiye personel bulunduran ajanslar daha iyi bir performans göstermektedir. Meşruiyet ve yetki bu faktörlerden bir diğeri oluşturmaktadır. Bölgesel kalkınma ajanslarının bölgelerinin meşru temsilcileri olmaları ve iş dünyasının desteğini almaları onların başarılarında önemli bir rol oynamaktadır.⁹⁰ Bir diğeri faktör ise bölge kalkınmasına yönelik öncelikler ve vizyon oluşturmaya içeren stratejik planlama sürecinin varlığıdır.⁹¹

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın etkin olabilmeleri için tabandan tavana yerel ölçekte ve tavandan tabana merkezi yönetimlerce desteklenmesi gereklidir. Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın yerel girişimcilerle bağları da güçlü olmalıdır. Bu bağlar, finansman desteğinin sağlanabilmesi ve uygulamalarda kalıcı olunabilmesi için vazgeçilmezdir. Gerek yerel ve bölgesel gruplarla olsun gerekse de özel sektörle kurulan bu temaslar kurumsal, finansal ve şeffaf olmalıdır. Ayrıca kurulacak olan ortaklıklar biraz da bölgesel ekonominin canlanması için şarttır.⁹²

Üniversiteler ve eğitim sistemi ile ilişkiler de Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın işlevlerini gerçekleştirebilmesinde büyük önem taşımaktadır. Üniversitelerle bölgenin güçlü ve zayıf yönlerinin irdelenmesine yönelik olarak yapılacak ortak araştırmaların önemi büyüktür.

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın etkinliğini belirleyen bir diğeri faktör ise üstlendikleri görevlerdir. Ajanslar bölgesel ekonominin temelini oluşturan sektörlerle ilgili çalışmalar yaparak bölge kalkınmasında büyük rol oynayacaklardır. Son olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın başarısını belirleyen faktörlerden biri de bölgesel tutarlılıktır. Bölgede geçerli olan ortak hedeflerin Bölgesel Kalkınma Ajansları tarafından benimsenmesi, böylece içinde buldukları toplumun desteğini kazanması gereklidir.⁹³

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın işlevsel olabilmeleri için yeterli nüfus, girişim ve girişimcilik altyapısı, hünarlı işgücü, bölgesel/yerel gelişme stratejileri üzerinde fikir birliği, gelişmeye elverişli sektörlerin belli bir bölgede varlığı gibi bazı değişkenlere ihtiyaç vardır.⁹⁴

Hedeflerin uygulanmasında bir Bölgesel Kalkınma Ajansı için bölgedeki potansiyel aktörlerin kaynakları ve çabaları önemlidir. Bölgesel Kalkınma Ajansları sadece ekonomik

⁹⁰ Berber ve Çelepçi, a.g.e., s.150

⁹¹ Rösh, a.g.e., s.6

⁹² Kayasü ve Diğerleri, a.g.e., s.21

⁹³ A.g.e., s.20

⁹⁴ Rösh, a.g.e., s.8

gelişmeye yoğunlaşmamalı, sosyal gelişmeyi de dikkate almalı ve gelecek için hedefler saptamalıdır. Rekabete dayanan bir iş çevresinin oluşturulması, dünya kalitesinde işgücü yetiştirilmesi, altyapının geliştirilmesi, devlet desteğinin sağlanması, çevre ve sağlığın iyileştirilmesi ve etkili kurumların oluşturulması bu hedefler arasında sayılabilir.

Bölgesel Kalkınma Ajansları hedeflerini saptarlarken yerel aktörlere danışmalı ve onlarla birlikte hareket etmeye özen göstermelidir. Ayrıca bu aktörlerin sinerjilerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Aktörler arası ortaklıkların oluşturulması da yararlı olacaktır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları'na destek olan kuruluş, ancak çok genel politikaların kararlaştırılmasında ve kaynakların çok geniş anlamda kullanımına müdahale ederken, stratejik girişimleri ve güçlerin kullanılmasını Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın bürokrasisine bırakmalıdır.⁹⁵

Ajansların etkinliği, faaliyetlerini sürdürdükleri ekonomik ve kurumsal ortama bağlıdır. Siyasal kaygı taşınmaması ve yeniliği özendiren yapıya sahip olmaları başarıları için oldukça önemlidir.⁹⁶

1.11. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI'NIN DEĞİŞEN ROLLERİ

Günümüzde bölgesel kalkınma artık sadece bir kurumun, merkezi yönetimin veya kalkınma ajansının tek başına üstlenebileceği bir sorumluluk olmaktan çıkmış, bir kısmı yerel, bir kısmı bölgesel, bir kısmı ise ulusal veya uluslararası kurumlar adına çalışan bir grup aktör tarafından paylaşılabilecek bir hale gelmiştir.⁹⁷

Son dönem tabandan tavana politikalarla daha açık bir biçimde gün yüzüne çıkan yeni uygulamayla birlikte Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın bölgesel kalkınmada aldıkları rol de değişmiştir. Problemlere müdahale etmeden çözüm üretmeye dayalı olarak geliştirdikleri örgütlenme yapıları ve esneklikleri ile Bölgesel Kalkınma Ajansları, firmaların problemlerine daha etkin çözümler üreten kurumlar olarak hizmet vermektedirler.

⁹⁵ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.10

⁹⁶ "Polonya'da Kalkınma Ajansları", <http://www.tepav.org.tr>, (18.03.2007)

⁹⁷ Kayasü ve Diğerleri, a.g.e., s.21-22

Günümüzde aynı bölgede aynı amaç uğruna varlıklarını sürdüren kamu veya özel sektör temsilcilerinden oluşan aktörler başarılı bir bölgesel kalkınma için işbirliği yapmak ve ortaklık kurmak durumundadır. AB sunduğu yapısal fon reformları yoluyla bu ilişkinin gelişmesine büyük ölçüde katkıda bulunmaktadır.⁹⁸

⁹⁸ Rösh, a.g.e., s.8

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE AVRUPA'DAKİ BÖLGESEL KALKINMA AJANSI UYGULAMALARI

Günümüzde merkezi bir kurum tarafından yürütülürken, gelirin yeniden dağılımı yoluyla az gelişmiş bölgelerin mali yapısının, istihdam kaynaklarının ve altyapısının desteklenmesine ve bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının kaldırılmasına yönelik dengeli ekonomik kalkınma anlayışına dayalı olan geleneksel bölgesel politikalar globalleşmenin ortaya çıkardığı yeni koşullara uyum sağlamada yetersiz kalmıştır.⁹⁹ ABD, İngiltere, Belçika, İtalya, Hollanda ve Japonya gibi pek çok ülkede, rekabet gücünü belirleyen faktörleri değerlendirmek ve bunları geliştirmek üzerine politikalar üretmek, resmi kurumların görevi haline gelmiştir. Bu süreçte Bölgesel Kalkınma Ajansları bölgelerin rekabet gücünü artırmakla görevlendirilen kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Önemli bir bölümü Avrupa'da olmak üzere pek çok Bölgesel Kalkınma Ajansı mevcuttur. Bölgesel Kalkınma Ajansı kurma deneyimleri ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte her kurum kendine özgü bir şekilde faaliyet göstermektedir. Bugün kalkınma ajansı olmayan geçiş ülkesi yoktur.¹⁰⁰

Bölgesel Kalkınma Ajansları AB'nin etkisiyle kurulmuştur. Hatta AB'nin görevlendirdiği uzmanlar tarafından kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın ilk etapta finansmanları da AB tarafından sağlanmıştır.¹⁰¹

Avrupa'daki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın kurumsal yapıları, hukuki statüleri, personel yapıları, bütçeleri, görev ve yetkileri, faaliyetleri bakımından önemli farklılıklar göstermelerinin en önemli nedeni, üye ve aday ülkelerin bölgesel kalkınma için AB fonlarından ve kredilerinden faydalanabilmek amacıyla kendi hukuki, idari ve mali yapılarına ve sosyo - ekonomik ihtiyaçlarına göre farklı formüller geliştirmeleridir.

Bu bölümde Dünyadan ve Avrupa'dan verilecek Bölgesel Kalkınma Ajansı deneyimi örnekleri incelenmektedir.

⁹⁹ Neşe Kumral, "Bölgesel Rekabet Gücünü Artırmaya Yönelik Politikalar", www.tepav.org.tr, (17.02.2007)

¹⁰⁰ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.88

¹⁰¹ Berber ve Çelepçi, a.g.e., s.150

2.1. DÜNYADA BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

İkinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda gerek savaşın ve gerekse yaşanan hızlı teknolojik gelişmelerin etkisiyle Avrupa'nın Batı ülkelerinde bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Çeşitli ülkelerdeki bazı il ve çevrelerinin diğer bölgelere kıyasla daha büyük bir gelişme göstermesi, farklılıkların yüksek bir düzeye çıkması ve bazı bölgelerde yeniden yapılanma sorunlarının baş göstermesi, Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınmaya yönelik politikaların oluşturulmasına yol açmıştır.¹⁰²

Batı Avrupa ülkelerinde 1950'li ve 1970'li yıllar arasında bölgesel politikalarda sosyal ve ekonomik müdahaleler ön planda iken, 1970'li yıllarda içsel kalkınma politikaları önem kazanmaya başlamıştır.¹⁰³ Bugün Avrupa ülkelerinin genel politikası, bölgelerin ekonomik bakımdan özerkleşmesi ve bölgelerine dışarıdaki girişimcileri çekmek amacıyla bölgelerarası kalkınma yarışına katılmaktır.¹⁰⁴

Geçmişteki gibi anlık tepki vermek üzere kurulan bölgesel politika ve programların yerine, ulusal stratejinin bir parçası olan bölgesel kalkınma planları geliştirilmektedir. Ayrıca bölgesel kalkınma planlarını uygulayacak yönetimlerin olmaması sebebiyle bölgesel yönetimler de oluşturulmaktadır. Merkezi yönetimlere ve yeni oluşturulan bu bölgesel yönetimlere ek olarak farklı kurumların bölgesel kalkınmaya yönelik çalışmalar yapması da teşvik edilir hale gelmiştir. Her ülkede farklı kurgulanan Bölgesel Kalkınma Ajansları bu kurumların bir örneğini oluşturmaktadır.¹⁰⁵

Dünyada 'Kalkınma Ajansı' olarak adlandırılan yaklaşık 20.000 kuruluş bulunmaktadır.¹⁰⁶ Bu kuruluşların hukuki ve örgütsel yapıları, görev ve faaliyetleri, yetki ve sorumlulukları, diğer ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla olan ilişkileri büyük farklılıklar göstermektedir. Bununla birlikte, kalkınmanın dinamik ve değişken yapısına uygun olarak, kalkınma ajanslarının yapıları, faaliyetleri ve finansman kaynakları da zaman içinde değişim göstermiştir.

Ajanslar, başta İngiltere olmak üzere çok çeşitli ülkelerde, bölgesel ve yerel kalkınmanın en önemli kurumları olarak 1950'li yıllardan bu yana hizmet vermektedir.¹⁰⁷

¹⁰² Parlak ve Özgür, a.g.e., s.257

¹⁰³ Berber ve Çelepci, a.g.e., s.150

¹⁰⁴ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.87-88

¹⁰⁵ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.37

¹⁰⁶ Pınar Özen, "Bölgesel Kalkınma Ajansları",

<http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/bolgeselkalkinmabilginotu.pdf>, (26.02.2007)

¹⁰⁷ Apan, a.g.e., s.48

Ancak, Bölgesel Kalkınma Ajansları konusundaki ilk örnek 1933 yılında ABD’de kurulan Tennessee Valley Authority (TVA)’dir. Ardından Avusturya, Belçika, Brezilya, Almanya, Hollanda, İtalya, Portekiz, İspanya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya’da da birçok Bölgesel Kalkınma Ajansı kurulmuştur.¹⁰⁸ Günümüzde ise ajanslar AB ülkeleri ve ABD olmak üzere bir çok gelişmiş ülkede bölgesel ve yerel gelişmeyi sağlamak amacıyla varlığını sürdürmektedir.

ABD ve Birleşik Krallık gibi Anglo Sakson ülkelerde yönetim anlayışına örnek olacak şekilde yarı özerk ve özel sektörle birlikte kurulmuş olan Bölgesel Kalkınma Ajansları, Japonya ve Fransa gibi ülkelerde ise daha çok, GAP İdaresi benzeri yapılanmalar olarak ortaya çıkmışlardır. Bunlar aynı zamanda, bürokrasinin ve kamu kuruluşunun egemen olduğu, sorunlu bölgelerle ilgili olarak ekonomik kriterlerinin yanında sosyal kriterleri ve işsizlikle ilgili sorunları da dikkate alan kuruluşlardır. Avrupa Birliği’nin oluşması ve artan küreselleşme süreci ile birlikte Avrupa ve dünyadaki bu kuruluşlar Anglo-Sakson örneği daha olgunlaştırılarak yeni bir yapıya bürünmüşlerdir. Merkezi yönetim ağırlıklı eski yapının aksine yeni yapıda kalkınma ajansları, pazar ekonomisine entegre ve küreselleşme sürecine uyum sağlamış birimler olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁹

Genel olarak kalkınma ajansı kavramının 1980’lerde yaygınlaşan kamu işletmeciliği anlayışı ve küreselleşme ile artan yerel rekabetle birlikte 1990’larda yaygınlaşan yönetim anlayışının bir ürünü olduğu söylenebilir. Buna göre Bölgesel Kalkınma Ajansları, Yeni Kalkınmacılık anlayışının örgütsel biçimi olarak tanımlanabilir.¹¹⁰

2.2. AVRUPA’DA BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Bilindiği üzere Avrupa Birliği (AB), özellikle gelir dağılımı ve istihdam açısından ülkeler ve bölgeler arasındaki farklılıkların azaltulmasına büyük önem vermektedir. AB’nin Lizbon Stratejisi olarak ortaya koyduğu ve 2010 yılına kadar uygulamayı planladığı “dünyadaki rekabet gücü en yüksek ve en dinamik bilgiye dayalı ekonomi olma” hedefi de

¹⁰⁸ Turgay Ergun, “Bölgelerarası Dengesizliklerin Giderilmesinde Bölgesel Örgütlenmelerin Önemi: “Tennessee Valley Authority”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 1, 1993, s. 72

¹⁰⁹ Çalt, a.g.e., s. 10

¹¹⁰ Özen, a.g.e.

bu önemin bir işaretidir. Avrupa Birliği bu hedefin ancak bölgeler arasında dengeli bir kalkınmanın sağlanmasıyla mümkün olacağını belirtmektedir.¹¹¹

AB, ekonomik başarılarından ve sağladığı politik bütünleşmeden dolayı, giderek diğer Avrupa ülkeleri için bir çekim merkezi haline gelmiştir. Bunun en büyük nedeni üye ülkeler arasındaki yapısal eşitsizlikleri gidermeye yönelik olarak yaptığı başarılı çalışmalarıdır.

AB, Birliğe üye olmak isteyen ve Birliğe katılım müzakerelerini başlatmış olan ya da müzakereleri başlatmak üzere olan ülkelere belirli programlara göre üyelik süreci safhasında destek sunmaktadır. Mevcut fonlar ancak belirli koşullarda kullanılabilir. Genelde yapısal fonlar, özelde ise Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu tarafından sunulan olanakların, kalkınma koşullarını yaratarak kalkınmadaki eşitsizlikleri azaltmaya yönelik kullanılması öngörülmektedir.¹¹²

Bölgesel Kalkınma Ajansları birçok Avrupa ülkesinde 1950'li ve 1960'lı yıllardan bu yana bölgesel ölçekte ekonomiyi canlandırmak, örgütlemek ve geliştirmek üzere kurulmuşlardır.¹¹³ Bölgesel Kalkınma Ajansları, ilk olarak merkezi hükümetin öncülük ettiği kalkınma programlarına bilgi temin etmek, bu planların uygulanmasını ve izlenmesini denetlemek üzere kurulmuşlardır.¹¹⁴

1970'li yıllarda bölgesel politikadaki değişim ile birlikte ekonomik faaliyetlerin yeniden dağıtımının yerini içsel kalkınmaya verilen önem almıştır. Bölgesel politikaların değişik ölçeklerde sürdürülmeye başlandığı bu dönemde, Batı Avrupa'da uygulanan iki farklı yaklaşımdan birincisi tabandan tabana politikaları, ikincisi ise tabandan tavana bir yaklaşımı içermektedir.¹¹⁵

Bölgesel Kalkınma Ajansları, 1980'lerde özel sektörün ve yerel aktörlerin bölgesel kalkınma sürecine aktif katılımını sağlamakla görevlendirilmişlerdir.¹¹⁶ AB'nin 1988 yılındaki yapısal fonların reformuyla birlikte, hem üye hem de aday ülkelerde bölgesel

¹¹¹ Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları, DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, 2005, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf>, (15.02.2007)

¹¹² Peter Treuner, "Bölgesel Kalkınma Politikasının Hazırlanmasında Karşılaşılan Sorunlar, Aday Ülke Deneyimleri", http://www.tesev.org.tr/dosyalar/dl_yoksulluk_bolgesel.php, (15.02.2007)

¹¹³ Berber ve Çelepci, a.g.e., s.155

¹¹⁴ Özen, a.g.e.

¹¹⁵ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.37

¹¹⁶ Özen, a.g.e.

politika önem kazanmıştır. Dolayısıyla AB'ye üye ve aday ülkelerdeki Bölgesel Kalkınma Ajansları da bundan etkilenmiştir.

1990'lı yıllar AB'ye aday olan bir çok Orta ve Doğu Avrupa ülkesinin Bölgesel Kalkınma Ajanslarını, bütünleşme politikaları çerçevesinde kurma çabası içinde geçmiştir. Önceleri kamu kurumları tarafından idare edilen bu kurumlar özellikle 1996 yılından sonra özelleştirilmeye başlamış ve bu ülkelerde bölgesel güç aktarımını etkilemiştir.¹¹⁷

Fransa'da Paris ve çevresinin ülkeni diğer bölgelerinin toplamından daha büyük bir gelişme düzeyine ulaşması, İtalya'da kuzey-güney farklılaşmasının yarattığı sonuçlar, İngiltere'de İskoçya ve Galler'deki eski sanayilerin çökmesi sonucu bu bölgelerde yeniden yapılanma problemlerinin oluşması, Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınmaya dönük politika ve mekanizmaların oluşturulmasına yol açmıştır.¹¹⁸

Büyüme stratejileri ve politika alanları bakımından incelendiğinde tüm Avrupa'daki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nda geleneksel politikalarla yeni politikalar arasındaki denge farklılık göstermektedir. Bazı Bölgesel Kalkınma Ajansları, geleneksel ve yeni faaliyetlerde yer alırken, diğerleri bölgeye dışarıdan yatırımın teşviki ya da bölgesel firmalara tavsiyede bulunma gibi stratejileri içeren politikalara yoğunlaşabilmektedir.¹¹⁹

Avrupa'daki birçok kalkınma ajansı bağımsız birer kuruluş niteliğindedir ve politik desteğe bağlıdır. Buradan yola çıkarak Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın faaliyetlerinde politik müdahalelerin olduğu söylenebilir.¹²⁰

Örgütlenme yapısı, amaçları, paydaşları, yöntemleri itibariyle farklı şekillerde oluşturulan birçok ajans, bölgesel ve dolayısıyla ülke kalkınmasında çok önemli rol oynamışlardır. Bu ülkelerde, kalkınma ajansları kendilerine önceleri altyapı ve tarımın yeniden yapılandırılması, daha sonra sanayi yatırımlarını bölgeye çekmek, son dönemlerde ise hizmetler ve ileri teknoloji sanayinin desteklenmesine doğru bir değişim göstermiştir. Ancak bu ajansların amaçları ve politikaları birbirinin aynı olmamıştır.¹²¹

Batı Avrupa ülkelerinde Bölgesel Kalkınma Ajansları kalkınmada aracı veya katalizör bir örgütlenme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgesel Kalkınma Ajansları belli

¹¹⁷ Çalt, a.g.e., s.10

¹¹⁸ Kahraman Arslan, "Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:4, Sayı:7, Bahar 2005/1, s.279

¹¹⁹ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.15

¹²⁰ A.g.e., s.10

¹²¹ A.Fazıl Özsoylu, "Bölgesel Kalkınma Ajansı Türkiye'yi Böler Mi?", *Zaman Gazetesi*, (06.12.2005)

bir bölgenin aktörlerinin o bölgenin kalkınma politikasında söz sahibi olmalarına olanak tanımaktadır. Bölge için kalkınma stratejileri hazırlayarak uygulamak ve yerelin var olan kapasitesini ve olanaklarını harekete geçirerek, yereldeki girişimcilere iş alanları konusunda çeşitli hizmetler vermek Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın bölgelerinin kalkınmasını sağlamak için gösterdiği çabalar arasındadır.

Avrupa ülkelerinde kalkınma programlarının entegre politikalarla uygulanma potansiyeli oldukça farklıdır. Bir bölgenin tüm politikalarındaki entegrasyon, ya çok işlevli tek ajans tarafından yada sınırlı getiri için oluşturulmuş tek amaçlı ajanslar ağı tarafından sağlanabilir. Avrupa'nın küçük ülkeleri hem tek, hem de çok işlevli ajansları tercih ederken, büyük ülkeler çok işlevli ajanslarla özdeşleşmektedir.

Avrupa'daki ajanslar üç ana model oluştururlar. Tek işlevli homojen modelde yerel stratejiler ve küçük ölçekli organizasyonlar, çok işlevli homojen modelde kapsamlı politikalar ve görece yeni organizasyonlar, çok işlevli heterojen modelde ise çeşitlilik gösteren politikalar ve büyük organizasyonlar yer almaktadır.¹²²

Farklı ülkelerde Bölgesel Kalkınma Ajansları ve bunlara temel olan öncül kuruluşlar farklı yıllarda ortaya çıkmıştır. Tablo 4'de de görüldüğü gibi Avusturya, Belçika, Fransa ve İrlanda gibi ülkelerde 1950'li yıllarda ortaya çıkan Bölgesel Kalkınma Ajansları, 1990'lı yıllarla birlikte tüm dünya ülkelerinde uygulanmaya başlamıştır.¹²³

AB ülkelerindeki kalkınma ajansları arasındaki farklılık bölgelerde karşılaşılan sorunların farklılığından ziyade, daha çok politik ortamdaki farklılıklardan, kuruldukları dönemin özelliğinden kaynaklanmaktadır.¹²⁴

Tablo 4. Avrupa Ülkelerinde Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Kuruluş Dönemleri

1950'li Yıllar	Avusturya Belçika Fransa İrlanda
1960-70 Arası Dönem	Almanya İtalya İngiltere Hollanda

¹²² Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.16

¹²³ A.g.e., s.185

¹²⁴ Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölgesel Kalkınma Ajansları", s.183

1980'li Yıllar	Yunanistan İspanya Finlandiya Danimarka
1990'lı Yıllar	Bulgaristan Çek Cumhuriyeti Estonya Macaristan Litvanya
	Slovakya İsveç Ukrayna Polonya Portekiz

Kaynak: EURADA

Avrupa Birliği'nde Bölgeler Komitesi aracılığıyla; Avrupa Konseyi'nde ise Bölgesel ve Yerel Yönetimler Kongresi aracılığıyla yürütülen bölgesel politikalar, temelde ekonomik ve sosyal uyumun artırılması ve bölgeler arasındaki farklılıkların azaltılması amaçlarına yöneliktir.¹²⁵ Bu amaçlar doğrultusunda üye ülkeler, AB'nin "Yapısal Fonlar" ve "Uyum Fonu" olarak isimlendirilen mali araçlarından faydalanmaktadır. Bu fonlar, AB bütçesinin yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır. Fonların öncelikli hedefleri, fonksiyonları ve organizasyonları, fonların idaresi ile ilgili kurallar ve fonlardan yararlanmanın koşulları 1999 yılında Avrupa Konseyi tarafından onaylanan bir Tüzükle son derece kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Avrupa'daki Bölgesel Kalkınma Ajansları genellikle yapısal fonların yararlanıcılarıdır. Yapısal fonların yönetiminde Avrupa'da model bir ajans yoktur.¹²⁶

Yapısal Fonlar, dört farklı başlıktan oluşmaktadır. Bunlar: Avrupa Bölgesel Gelişme Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Balıkçılığı Yönlendirme Finansman Aracı, Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (yönlendirme bölümü). Avrupa Bölgesel Gelişme Fonu kapsamında; altyapı yatırımları, yeni iş imkanları yaratılmasını sağlayan yatırımlar, yerel kalkınmaya ilişkin projeler ile küçük ve orta ölçekli firmaların projeleri desteklenmektedir. Yapısal Fonların yaklaşık yarısı bu fon kapsamında yer almaktadır. Avrupa Sosyal Fonu ise, genç işsizlere, uzun süredir işsiz olanlara, sosyal açıdan dezavantajlı gruplara ve kadınlara yönelik mesleki eğitim ve istihdam yaratma programlarına yardımcı içermektedir. Bir diğer Fon olan Balıkçılığı Yönlendirme Finansman Aracı, AB için önemli bir sektör olan balıkçılık endüstrisinin geliştirilmesi için kullanılmaktadır. Son olarak, Avrupa

¹²⁵ Sayın, "Hizmette Yerellik ve Bölgecilik", s.270

¹²⁶ Derya Sevinç, "Bölgesel Kalkınmada BKA'ların Genel Görünümü", www.tepav.org.tr, (14.07.2006)

Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'nun "Yönlendirme" bölümü ile tarımda modernizasyon ve yapısal gelişmeye yönelik destek sağlanmaktadır.

Yapısal Fonlar, AB'nin "Hedef 1, Hedef 2 ve Hedef 3" olarak tanımladığı bölgeler itibarıyla verilmektedir. Yapısal fonların yaklaşık yüzde 70'inin aktarıldığı Hedef 1 kapsamındaki bölgeler, geri kalmış bölgeler olarak tanımlanmıştır. Hedef 2 bölgeleri, sosyal ve ekonomik değişim geçiren, yapısal güçlük içerisindeki bölgeler olarak ifade edilmektedir. Yapısal fon harcamalarının yaklaşık yüzde 11,5'i bu bölgelere gitmektedir. Hedef 3 çerçevesinde ise eğitim, öğretim ve istihdam politikalarının ve sistemlerinin modernizasyonu ele alınmaktadır. Yapısal Fonların yaklaşık yüzde 12,5'i bu amaçlara ayrılmaktadır.¹²⁷

Bu fonların dışında Topluluk Girişimleri olarak adlandırılan ve "Interreg III, URBAN II, EQUAL ve Leader +" başlıkları altında verilen fonlar bulunmaktadır. Yapısal fonların yaklaşık yüzde 5,5'i bu başlıklar altında kullanılmaktadır. Interreg III kapsamında, Avrupa Topluluğu içindeki ortak sınır bölgelerinde, Topluluk üyesi ülkelerle, sınırları bulunan ülkelerin sınır bölgeleri arasında ve Topluluğun kendi içindeki bölgeler arasında işbirliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. URBAN II kapsamında krizde bulunan kentsel alanların ve mahallelerin ıslah edilmesi amacıyla geliştirilen yenilikçi stratejiler ve işbirlikleri desteklenmektedir. EQUAL kapsamında ise işgücü piyasasına girişte yaşanan sorunların ve eşitsizliklerin giderilmesine çalışılmaktadır. Leader + ile, kırsal kalkınma amacına yönelik işbirlikleri desteklenmektedir. Uyum fonu ise, Yunanistan, İspanya ve Portekiz ile yeni üye olan 10 ülkenin çevre, ulaştırma altyapısı ve ağlarının geliştirilmesine yönelik projelere katkıda bulunmak amacına hizmet etmektedir.

Üye ülkelerin Yapısal Fonlardan aldıkları yıllık yardım, Uyum Fonunca sağlanan yardımla birlikte, GSYİH'lerinin yüzde 4'ünü geçememektedir. AB, bunlara ek olarak Birliğe aday ülkeler için de benzer yapıda fonlar sağlamaktadır. Katılım Öncesi Mali Yardımlar olarak adlandırılan bu fonlar ile aday ülkelerin üyelik öncesinde gelişmelerine katkı sağlanması, bu ülkelerin, Birliğin kapsamlı bölgesel gelişme politikası ile ekonomik ve sosyal uyum hedefine yaklaşılması ve Birlik içerisinde bölgesel gelişme farklılıklarının azaltılması hedeflenmektedir. Bu fonlar PHARE¹²⁸, ISPA (Instrument for Structural

¹²⁷ Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları, DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf>, (15.02.2007)

¹²⁸ Phare, entegre bölgesel kalkınma programları dahil olmak üzere, tüm sektörlerde "kurum geliştirme önlemleri"ni finanse eder ve aday ülkelere verilen bir fondur.

Policies for Pre-accession)¹²⁹ ve SAPARD (Special Pre-accession Assistance for Agriculture and Rural Development)¹³⁰ başlıkları altında toplanmıştır.¹³¹

PHARE ile Avrupa Topluluğu mevzuatına uyum sağlanması için aday ülkelerdeki kuruluşların ve idari yapıların kapasitelerinin artırılması ve altyapı yatırımları, yeni iş imkanları yaratılmasını sağlayan yatırımlar, yerel kalkınmaya ilişkin projeler ile küçük ve orta ölçekli firmaların projelerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, PHARE kapsamındaki Sınır Ötesi İşbirliği Programları ile aday ülkelerin sınırlarında Interreg benzeri programlar uygulanmaktadır.

ISPA kapsamında ise Uyum Fonuna benzer uygulamalar yer almaktadır. Burada, çevre ve ulaştırma altyapısı alanlarında mali destek ve teknik yardım sağlanmaktadır. SAPARD kapsamında aday ülkelerin Ortak Tarım Politikasına uyum sağlamasına yönelik tarım ve kırsal kalkınma programları desteklenmekte ve teknik yardım verilmektedir. Aday ülkelerin fonlardan yararlanabileceği öncelik alanları arasında;

- Uyum Yardımı ve Kurumsal Kapasite Oluşturulması
- Sınır Ötesi ve Bölgesel İşbirliği
- Bölgesel Gelişme
- İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi
- Kırsal Kalkınma sayılabilir.

2.2.1. Avrupa'daki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Kurumsal Yapıları

Avrupa'da Bölgesel Kalkınma Ajansları; bölgelerarası rekabet ve sürdürülebilir kalkınma politikalarını gerçekleştirmek için ulus-altı yapılara mali destek sağlayan ve ülkelerin hukuki ve idari yapısı ve kendi bölgelerinin özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre farklı yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³² Merkezi hükümet veya yereldeki aktörlerin girişimleri ile kurulan ajans örneklerine rastlamak mümkündür.

Bölgesel Kalkınma Ajansları, kuruluşları, fonksiyonları ve yasal statüleri açısından bir ülkeden başka bir ülkeye ve hatta aynı ülke içinde bir bölgeden başka bir bölgeye

¹²⁹ Çevre ve ulaşım yatırımı desteği

¹³⁰ Avrupa Birliği'nin katılım öncesi mali yardım çerçevesinde Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini desteklemek için oluşturduğu programlardan biridir. Topluluk, kırsal gelişimi ve tarımsal modernizasyonu sağlama doğrultusunda SPARD programı için de yıllık 500 milyon € civarında bütçe imkanı sağlamıştır.

¹³¹ Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları, DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf>, (15.02.2007)

¹³² Koyuncu, a.g.e.

farklılık göstermektedir. Ancak genel olarak, mali ve personel yönetimi esnekliğini sağlayabilmek, ve hızla değişen kalkınma dinamiklerine ayak uydurabilmek için özel hukuka tabi kamu kuruluşları olarak yapılandırılmışlardır. Önceleri kamu tarafından idare edilen kalkınma ajansları, 1996'dan sonra özelleştirilmeye başlanmıştır.

Ajansların yasal konumları ülkeden ülkeye göre farklılık göstermektedir. Örneğin; Almanya'da sınırlı sorumlu şirketler/kamu hukuku organizasyonları; İspanya'da kamu özel hukuk kuruluşları; Fransa'da karma ekonomi şirketleri; Belçika'da belediyelerarası ajanslar; Romanya'da vakıflar; Polonya ve Portekiz'de kamu özel sektör ortaklık şirketleri; İsveç'te limited şirketler; Çek Cumhuriyeti'nde anonim şirketler; Hollanda, İtalya ve İrlanda'da kamu limited şirketleri şeklinde yapılandırılmışlardır.¹³³

Tablo 5. Avrupa'daki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Yasal Statüleri

ÜLKELER	AJANSLARIN YASAL STATÜLERİ
Almanya	Yarı özerk kamu şirketleri
İspanya	Özel hukuka tabi kamu kuruluşları
Fransa	Karma ekonomi şirketleri
Belçika, Romanya,	Belediyelerarası ajanslar
Danimarka	Vakıflar
Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovakya, Polonya	Kamu-özel sektör şirketleri
İsveç	Limited şirket
Hollanda, İtalya, İrlanda, Portekiz	Kamu limited şirketleri
İngiltere	Bakanlık dışı kamu kurumu (quango)/ özerk örgüt
Litvanya	Kar amacı gütmeyen kuruluşlar
Yunanistan	Belediye girişimi

Kaynak: 1999 yılı itibari ile EURADA'dan aktaran Kayasü, Pınarcıoğlu, Yaşar ve Dere.

Avrupa'da birbirinden farklı devlet yapıları ve kamu yönetimi biçimleri bulunduğu gibi bölge ölçeğindeki kurumsal yapılanma da ülkeden ülkeye farklılaşmaktadır. Her geçiş ülkesi Bölgesel Kalkınma Ajansları konusunda farklı deneyimler yaşamıştır.

Bazı ülkelerde İrlanda'da olduğu gibi kalkınma ajansı devlet tarafından oluşturulurken, İngiltere gibi ülkelerde ise özel yasa ile gerçekleştirilen 9 ajans bulunmaktadır. Almanya, Fransa ve İspanya gibi ülkelerde ajanslar bölgeler tarafından oluşturulmuşken, İtalya ve Portekiz gibi ülkelerde ise sivil toplum ve yerel ortaklıklar sonunda Bölgesel Kalkınma Ajansları çalışmaya başlamıştır.¹³⁴

¹³³ Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölgesel Kalkınma Ajansları", s.186

¹³⁴ Arorat, a.g.e.

2.2.2. Avrupa'daki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Gelir Kaynakları

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın çoğu, finansman konusunda sponsor kuruluşlara ve AB fonlarına bağlı, politika aracı olarak danışmanlık gibi yumuşak araçları kullanmakta, yerel şirketlerin büyümesini teşvik etmekte, bölgelerini yabancı yatırımcılara tanıtma ve pazarlama üzerinde yoğunlaşmakta, yerel-yabancı şirketlerin rekabetinin güçlendirmekle ilgilenmektedir.¹³⁵

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın bütçeleri büyüklüklerine göre farklılık göstermektedir. Finansmanların büyük bir kısmı genel bütçeden ve özel fonlardan sağlanmaktadır. Devletin başlangıçta nakdi ve emlak şeklindeki aynı sermaye tahsisi bulunmaktadır. Ayrıca değişik hizmetlerden gelen kazanç, yerel yönetimlerin hibe yoluyla devrettiği emlak, personel desteği ve Avrupa Programları çerçevesinde sağlanan yapısal uyum fonları da diğer finansman çeşitleri arasındadır. Ajanslar, sanayileşmeyi desteklemeyi hedefleyen çeşitli devlet fonlarına ve bu fonların kullanımına göre proje sunarak kredi almaktadır.¹³⁶

Bölgesel Kalkınma Ajansları, harcamaları bakımından kamu idarelerine karşı sorumludur. Politikaların oluşturulması, uygulanması bakımından ise kendi kuruluş mevzuatı çerçevesinde serbesttirler.¹³⁷

Avrupa'da faaliyet gösteren Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın en önemli finansman kaynağı kamu gelirleri ve AB fonlarıdır. 1990'larda Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın sayılarının hızla artmasının bir nedeni de, AB'nin bölgelerarası rekabet ve sürdürülebilir kalkınma politikalarını üye ve aday ülkelerde gerçekleştirmek için ulus-altı yapılarda büyük miktarda mali destek sağlaması, bu desteği de il ya da ilçe düzeyindeki yerel yönetimleri değil, sadece bu konuya odaklı bölgesel örgütler aracılığıyla sağlamak istemesi olmuştur.¹³⁸

Finansman yönünden güçlü olan Bölgesel Kalkınma Ajansları çok çeşitli finansman kaynakları oluşturabilmiş, düzenli ve yeterli miktarda gelirleri olan ajanslardır. Bu tür ajanslar bütçelerinin büyük bir bölümünü yerel ve bölgesel yönetimlerin gelirleri ile genel bütçe gelirlerinden; ayrıca yönetim kurulu üyeleri ve hissedarları olan yerel bankalar, ticaret, sanayi ve meslek odaları, tarım, turizm birlikleri, ve bölgede önemli yatırımları

¹³⁵ Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölgesel Kalkınma Ajansları", s.182

¹³⁶ A.g.e., s.190

¹³⁷ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s. 93

¹³⁸ Özen, a.g.e.

bulunan özel sektör kuruluşlarından elde etmektedir. Finansman yönünden zayıf ajanslar ise, AB fonlarının dışında yetersiz kaynaklara sahip olan ajanslardır.

AB Yapısal Fonlarının, önümüzdeki dönemde Birliğe yeni katılan ülkelere kaydırılmasıyla birlikte, Avrupa'daki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nı yeni bir dönem beklemektedir. Zayıf ajansların önümüzdeki dönemde yeni finansman kaynakları yaratamadıkları takdirde, en önemli finansman kaynaklarını kaybedecekleri, bu nedenle de önemli bir mali krize girerek işlevlerini kaybedecekleri tahmin edilmektedir. Bu süreçte bölge için önem taşıyan, konularda uzmanlaşmış ve bu konularda ihtiyaca cevap verebilen hizmetler sunabilen, bu nedenle de çok çeşitli ve zengin finansman kaynakları yaratabilmiş ajanslar konumlarını giderek güçlendirecektir.¹³⁹

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın finansman yapılarını kuvvetlendirmek için zaman içinde, kuruldukları bölgenin idari, ekonomik, politik ve hukuki şartları göz önünde bulundurularak her ülkede farklı formüller üretilmiştir. Örneğin Doğu Avrupa ülkelerinin Bölgesel Kalkınma Ajansları 1990'lı yıllarda ilk aşamada AB finansmanı ve AB'nin görevlendirdiği uzmanlar tarafından kamu kuruluşu niteliğinde kurulmuş, bunların bir kısmının gelir kaynakları ve yönetim kurulları zaman içinde özelleştirilmiştir.

Kalkınma ajansları, her üye ülkede AB finansmanlarından kurumsal yapılarına göre farklı koşullar altında yararlanırlar. Kalkınma ajansları fonlardan ya yapısal fonları yürüterek yararlanırlar ya da Topluluk Girişimleri (LEADER, INTERREG, RECHER, KONVER, EUROFORM vb.) projelerini ya da bu projelerle bağlantılı mikro projeleri yöneterek faydalanırlar.

Her üye ülkenin kendi hukuki, idari ve mali yapısına göre farklılık göstermekle birlikte, bazı Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Yapısal Fonlar tarafından finanse edilen operasyonel programları bizzat hazırladıkları ve yürüttükleri, (Belçika'daki gibi) bazılarının ise mali kontrolü başka bir kamu organında bulunan programların uygulayıcısı oldukları görülmektedir. Ancak son on yılda Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın giderek doğrudan Yapısal Fonlar yerine Topluluk Girişimleri projelerini yönettikleri görülmektedir. Bununla birlikte yine Topluluk Girişimleri programları altında yer alan yeni ve farklı uygulamaların denendiği ve örnek teşkil etmesi için seçilen bir takım projelerin de

¹³⁹ Özen, a.g.e.

Avrupa Komisyonu tarafından belirlenen bazı Bölgesel Kalkınma Ajansları'na verildiği bilinmektedir.¹⁴⁰

AB, bölgesel politikaların finansmanını yapısal fonlarla sağlamaktadır. AB bölgesel kalkınmayı sağlama hedefi doğrultusunda üye ülkeler tarafından kullanılacak olan yapısal fonlardan yararlanmada 3 hedef belirlemiştir. Geri kalmış bölgelerin kalkındırılması ve yapısal uyumun teşvikini amaçlayan birinci hedefteki bölgenin bu kapsamda değerlendirilebilmesi için GSYİH'sının AB ortalamasının %75'inden az olması gerekmektedir. Bu ise yapısal fonların %67,7'sine (135,9 milyar Euro'luk bölümü) denk gelmektedir. İkinci hedef kitlesi yapısal fonların %11,5'ini (22,5 milyar Euro'luk bölümünü) temsil etmekte olup, yapısal güçlük içindeki bölgeleri anlatmaktadır. Eğitim, mesleki eğitim ve istihdam politikalarını daha nitelikli kılacak faaliyetleri içeren üçüncü hedef kitle ise yapısal fonların %12,3'ünü (24,5 milyar Euro'luk) kapsamaktadır.¹⁴¹

AB üyesi ülkeler için oluşturulan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu ve Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı devreye girmektedir.

AB'nin yapısal fonlarının en önemi bölümünü oluşturan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu altyapıyı geliştirmek, yerel kalkınmaya öncelik vermek ve küresel rekabete adapte olma amacıyla yapısal güçlük içindeki bölgelere verilmektedir. 1975 yılında kurulmuş olan Fon'un amacı, bölgeler ve sosyal gruplar arasındaki eşitsizlikleri azaltarak AB'de ekonomik ve sosyal bağlantıyı geliştirmek ve rekabetçi ve kalıcı kalkınmayı sağlayarak istihdam yaratmaktır.

Avrupa Sosyal Fonu ise, istihdam olanaklarını artırmak, çalışma koşullarını iyileştirmek, çalışanların mesleki eğitimlerinin sağlamak üzere 1960 yılında işlerlik kazanmıştır. Fon, Ortak Pazar içinde istihdam olanaklarının iyileştirilmesi ve çalışanların mesleki ve coğrafi hareketliliklerinin artırılmasını amaçlamaktadır. Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu ise, ortak tarım politikası amaçlarının gerçekleştirilmesi için ortak bir finansman kaynağı oluşturmak, fiyat politikasını düzenlemek, tarımsal altyapıyı geliştirmek amacıyla kurulmuştur.

Farklı ülke deneyimleri incelendiğinde, hem AB üyesi ülkelerde hem de aday ülkelerde AB fonlarına erişim adeta bir fon kapma yarışına dönüştürülmüştür. Bunun aracı

¹⁴⁰ Özen, a.g.e.

¹⁴¹ Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölgesel Kalkınma Ajansları", s.190

ise Bölgesel Kalkınma Ajanslarını kurmaktır. Diğer aday ülke örneklerinde olduğu gibi, Türkiye’de de Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın bir an önce kurulmak istenmesinin altında yatan neden bu fonlardan yararlanma çabasıdır.¹⁴²

Farklı ülke deneyimleri çerçevesinde Bölgesel Kalkınma Ajansları incelendiğinde, kamu yatırımlarını büyük ölçüde ikinci plana iterek bölgesel kalkınmayı gerçekleştirmeyi hedefledikleri görülmektedir.¹⁴³

Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın kendilerinden beklenen özellikleri yerine getirebilmeleri için, gelişmiş ülkelerdeki ajansların sahip oldukları özelleştirme, bilgi edinme, iştirak, hibe, kredi garantisi verebilme, kredi alabilme gibi sahip oldukları yetkilerin kurulan ya da kurulacak olan Bölgesel Kalkınma Ajanslarına, kalkındırılacak bölgenin niteliğine bağlı olarak değişik şekillerde serbestçe kullanabilme olanağının verilmesi gerekmektedir.

2.2.3. Avrupa’daki Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın Faaliyetleri

Avrupa’da Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın faaliyetleri çok çeşitli ve çok yönlüdür. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir:¹⁴⁴

- Bilgi bankaları oluşturarak bölgeyi izlemek,
- Yerel/bölgesel kalkınma için stratejik planlama yapmak ve uygulanmasını izlemek,
- Girişimciler ve yatırımcılar için bilgi sağlamak ve teknik destek vermek,
- Yerel girişimcinin yatırımlarını desteklemek,
- Yabancı yatırımcıların bölgeye çekilmesi için gerekli tanıtım çalışmaları yapmak,
- Finansman konusunda yatırımcılara bilgi sağlamak ve tavsiyelerde bulunmak,
- KOBİ’ler için finans kaynakları yaratmak, yerel, ulusal ya da uluslararası fonlar, kredi kuruluşları ve bankalarla işbirliği yapmak,
- Yeni buluş ve teknolojinin tanıtılmasını sağlamak,
- Eğitim,
- Altyapı, yol, enerji faaliyetlerini izlemek,
- Bölgenin ulusal ve uluslararası networklerinin geliştirilmesini sağlamak.

¹⁴² Özen, a.g.e., s.193

¹⁴³ A.g.e., s.194

¹⁴⁴ A.g.e., s.194

Düzenli ve yeterli gelir kaynakları olan kalkınma ajansları (güçlü ajanslar), organize sanayi bölgeleri, bilim parkları, iş merkezleri, eğitim merkezleri kurarak, çeşitli konularda profesyonel danışmanlık hizmetleri vermekte ve kapsamlı bilgi bankaları oluşturmaktadır. Bununla birlikte İngiltere'deki Great Western Enterprise gibi bir takım kalkınma ajansları, kendi bölgesinde, halen Komisyon'da olan Kanun Tasarısı'nda 'Tek Durak Ofisleri' olarak tabir edilen sistemi kurmuştur. Bu sistem İngiltere'de 'one stop shop' olarak anılmaktadır. Halkla ilişkiler ve iletişim, bölgeye yatırım yapmak isteyen girişimcilerin ruhsat ve izin işlemlerini tek elden yürütmek, ajansa fon bulma, diğer bölgesel kalkınma partnerleriyle ilişki kurma, yerel ve bölgesel ekonomik aktörlere yeni fırsatlar sağlaması için kalkınma ajanslarının uluslararası networklerin iletişimini kurma işleri bu ofisler yürütmektedir.¹⁴⁵

Kalkınma ajansları ne kadar büyük olurlarsa olsunlar faaliyet gösterdikleri bölgedeki tüm ihtiyaçlara cevap veremeyebilirler. Bu nedenle pek çok ajans faaliyetlerini özelleştirme yoluna gidebilmektedir. Hizmetlerini ek kaynaklar sağlayabilecek olan diğer bölgesel/yerel aktörler ile ilişkilendiren ajanslar bazen de özel danışmanlık şirketleriyle işbirliği halinde işlerini yürütebilmektedir. Bazı kalkınma ajansları ise, özellikle yatırımcılara teknik bilgi sağlamak üzere uzmanlaşmış ve bölge hakkında hemen her sektörde çok detaylı bilgi bankaları oluşturmuşlardır. Bu tür ajanslar, üniversiteler, teknoloji ve bilim enstitüleri ve çok çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarıyla birlikte çok detaylı araştırma faaliyetleri yürütmektedirler.

PHARE ve TACIS¹⁴⁶(The Technical Assistance to the CIS) programlarının uygulamaya konulduğu ilk dönemlerde teknik destek ihalelerine İngiltere, İrlanda ya da Belçika'daki danışmanlık hizmetleri konusunda uzmanlaşmış Bölgesel Kalkınma Ajansları teklif veriyorlardı. Bunun üzerine PHARE ve TACIS'den yararlanan Doğu Avrupa ülkelerinde, Bölgesel Kalkınma Ajansları Avrupa Komisyonu tarafından kurdurulmuş ve bu programlar çerçevesinde program kapsamındaki projeleri yapmaları için finanse edilmişlerdir. Türkiye'de kurulması planlanan Bölgesel Kalkınma Ajansları için de PHARE, TACIS ve ISPA programlarının tümünü kapsayan 2007-2013 dönemi programı IPA¹⁴⁷, y1 kullanmak en önemli faaliyet gibi görünmektedir.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Özen, a.g.e.

¹⁴⁶ TACIS, 1991 yılında uygulamaya koyulan ve Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldavya, Moğolistan, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna ile Özbekistan'dan oluşan 13 Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkesinde serbest ekonomiye geçişe yönelik hibeler sağlayan bir teknik yardım programıdır. TACIS çerçevesinde, 2000-2006 yıllarını kapsayan dönem için toplam 3,138 milyon € tutarında bütçe ayrılmıştır.

¹⁴⁷ Katılım öncesi mali araç. IPA'dan 2007-2013 yılları arasında tüm aday ülkelere ayrılması beklenen miktar 10 milyar Avro dolayındadır.

2.2.4. Avrupa'daki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Personel Yapıları

Farklı ülke deneyimleri çerçevesinde Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın personel yapılarına bakacak olursak; her bir Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın personel yapısı bölgesel ihtiyaçlara hizmet edecek biçimde geliştirilmiş olduğundan dolayı ortak bir personel yapısı çıkarmak oldukça zordur. Ancak buna rağmen mevcut idari yapının dışında şekillenmiş ajansların personel rejimi bakımından kendilerine özgü bir yapı sergiledikleri ifade edilebilir.¹⁴⁹

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın personel yapıları, işlevleri, yetki ve sorumlulukları farklılık göstermekle birlikte temel olarak şunlardan oluşmaktadır: Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Yönetim Kurulu Başkanı ve Yardımcısı, Genel Sekreter, Genel Sekreterlik Personeli, Hesap ve Bütçeleme Uzmanı veya Uzmanları.

Ajansların her birinde, bölgesel politikaları oluşturmak ve yürütmekle görevli bir yönetim kurulu bulunmaktadır. Yönetim kurulu üye sayıları her Bölgesel Kalkınma Ajansında farklı olmakla birlikte, genellikle hükümet tarafından atanan ve ajansın kurulmasına katkıda bulunan kuruluşların temsilcilerinden oluşmaktadır.¹⁵⁰

Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Yönetim Kurulu Başkan ve Başkan Yardımcısı Bölgesel Kalkınma Ajansının karar alıcıları olarak onların politikalarını belirlerken, Genel Sekreterliğin bu politikaları yürütmekle görevli teknik bir ekip olduğu söylenebilir. Bu nedenle Genel Kurul ve Yönetim Kurulu üyeleri Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın kurumsal kimliğine ve hukuki statüsüne göre belirlenirken, teknik personel ise yürütülen faaliyetlerin içeriğine göre atanır.¹⁵¹

Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın personel rejimleri her bir Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın personelinin verdiği hizmetlere göre istihdam edilmesine dayalıdır. Ajans bünyesinde yürütülen projelere ve ihtiyaçlara göre yabancı teknik personel ve danışmanlara yer verilebilmektedir. Proje sona erdiğinde de bu personelin sözleşmesi sona ermektedir.

Bazı Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın personellerinin mali haklar ve ücretler bakımından kendi kuruluş kanunlarına, sosyal güvenceler bakımından da kamu

¹⁴⁸ Özen, a.g.e.

¹⁴⁹ Aytül Güneşer Demirci, "Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Personel Yapısı", **Kamu Yönetimi 'Reform'u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, s.73

¹⁵⁰ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s. 93

¹⁵¹ Özen, a.g.e.

görevlilerinin bağlı olduğu kanunlara tabi oldukları söylenebilir. Ajans personelinin performansı genellikle sıkıca denetlenmekte, performansları yeterli olmayan personelin sözleşmeleri fesh edilebilmektedir. Yine bazı Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın personelleri ise tamamen özel şirket hukukuna tabidir.

Ayrıca ajans bünyesinde yerine getirilecek olan faaliyetleri desteklemek amacıyla oluşturulan çalışma grupları ve komitelerde, personel istihdamına olanak sağlayan esnek düzenlemeler de yapılabilmektedir.¹⁵²

İstenen niteliklerin bölgesel ve ulusal basında duyurulması yoluyla personel doğrudan ilgili Ajans tarafından istihdam edilebilmektedir. Performansı iyi olan personel sürekli çalışma imkanına sahip olmaktadır. Çalışma süresi içerisinde yeterlilik değerlendirmesine tabi tutulan personelin başarısızlığı tespit edildiği takdirde sözleşmesi feshedilebilmektedir.

Personel rejimi olarak esnek bir yapı benimseyen Ajansların personel sayıları dahi bölgeye ve yerine getirdikleri faaliyetlere göre değişiklik göstermektedir. Örneğin; Avusturya'daki Bölgesel Kalkınma Ajansı'nda personel sayısı 25-50, Belçika'daki bir Bölgesel Kalkınma Ajansı'nda ise 11-25 kadar personel çalıştığı ifade edilebilir.¹⁵³ Bununla birlikte 10'un altında personel çalıştıran ajans (İspanya-SODENA) bulunduğu gibi, 500'den fazla personeli olan ajanslar (İngiltere-Scottish Enterprise) da bulunmaktadır.¹⁵⁴

2.2.5. EURADA (Avrupa Kalkınma Ajansı Birliği)'ya Üyelik

Günümüzde, Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınma amaçlı ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren 200'ü aşkın ajans bulunmaktadır. Bunların büyük kısmının özellikle Brüksel'de ve diğer merkezlerde temsilcilikleri bulunmaktadır. Ayrıca, Avrupa genelinde 200 üyesi bulunan EURADA (Avrupa Kalkınma Ajansı Birliği) isimli kuruluş da ajansların üst kuruluşu olarak faaliyet göstermektedir.¹⁵⁵ Tüm dünyadaki kalkınma ajanslarını çatısı altında toplayan EURADA 1991 yılında kurulmuş olup merkezi Brüksel'dedir.

¹⁵² Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölgesel Kalkınma Ajansları", s.188

¹⁵³ Demirci, "Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Personel Yapısı", s.74

¹⁵⁴ Demirci, "Farklı Ülkelerde Bölgesel Kalkınma Ajansları", s.189

¹⁵⁵ Koçiberber, a.g.e., s.39

Tablo 6. EURADA'ya Üye Olan Ülkeler

AB Üyesi Ülkeler		Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri	Ekonomik Gelişme Ve Uluslararası Bağlantı Üyeleri	AB Üyesi Olmayan Ortak Üyeler
Belçika	İrlanda	Romanya	Kanada	İsviçre-
Çek Cumhuriyeti	İtalya		ABD	Hırvatistan
Danimarka	Malta		Çin	Ukrayna-
Estonya	Hollanda		Japonya	Türkiye
Finlandiya	Polonya			(Mersin kalkınma ajansı)
Fransa	Portekiz			
Almanya	Slovakya			
Yunanistan	Slovenya			
Macaristan	İspanya			
İngiltere	İsveç			

Kaynak: EURADA

2.3. ÜLKE ÖRNEKLERİ

Daha önce de belirttiğimiz gibi Bölgesel Kalkınma Ajansları dünyada ve pek çok Avrupa ülkelerinde 1950'li yıllardan beri faaliyet göstermektedir. Bunlardan bazı örnekleri incelemek ülkemizdeki Ajanslar sistemiyle yapılacak kıyaslama açısından faydalı olacaktır.

2.3.1. İngiltere

İngiliz siyasal ve yönetsel yapısı, Whitehall sistemi olarak anılan parlamento egemenliğinin esas olduğu merkezi yapıda bir bürokratik örgütlenmedir.¹⁵⁶ Ülkede bölgeselleşme uygulamaları 20.yy süresince çeşitli biçimlerde görülmüş, yetki genişliğine dayalı olarak gerçekleşmiştir.¹⁵⁷

İngiltere'de Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın geçmişi 1960'ların başına dayanmaktadır. Ajansların bugünkü önemlerini kazanmaları ise güç aktarımının arttığı 1990'ların ikinci yarısından itibaren ve özellikle 1997 yılı Bölgesel Kalkınma Ajansı

¹⁵⁶ Özen, a.g.e.

¹⁵⁷ Koray Karasu, "İngiltere'de Bölge Kalkınma Ajansları", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, s.198

programı ile birlikte olmuştur. Ülkede ilk olarak 1965 yılında İskoçya ve Adalar Kalkınma Kurulu ve daha sonra Kırsal Galler Kalkınma Kurulu'na dönüştürülecek olan Orta Galler Kalkınma Şirketi kurulmuştur. Ardından 1976 yılında daha sonraları 'İskoç Girişim'e dönüşen İskoçya Kalkınma Ajansı ve Galler Kalkınma Ajansı, 1977 yılında ise Kırsal Galler Kalkınma Kurulu oluşturulmuştur.¹⁵⁸

Birleşik Krallıkta 1977 ve 1999 yılları arasında hükümet kontrolü altında ve sadece hükümet programları çerçevesinde projeler üretebilen Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın çoğu bugün konut, ulaşım ve planlama politikaları gibi belli bazı alanlarda kendi başına karar verebilme yetkilerine sahiptirler.

İngiltere'de 1980'li yıllardan sonra bölgelerarası eşitsizliklerin yarattığı sorunlar İngiliz bölgelerinde *Yeni İngiliz Bölgeselleşmesi* adı verilen yeni arayışları beraberinde getirmiştir. Bu gelişmelerin temelinde de dünya ülkelerinde de olduğu gibi AB Yapısal Fonları ve AB Bölgesel Komitesi'nin faaliyetlerinin önemli etkileri olmuştur. AB'nin bölge odaklı ve bölgelerarası rekabete dayalı politikalarının da bunda etkisi olmuştur.

İngiltere'de 1980'lerin ortalarından itibaren AB etkili ile bölgeselleşme uygulamaları planlama işlevinin ötesinde bölgesel düzeyde politika belirleme ve hizmet sunmanın bir aracı haline gelmiştir. 1990'lardan itibaren ise bölgeselleşme politikaları ve bölge yönetimleri İngiliz kamu örgütlenmesinin temel unsurlarından biri haline gelmeye başlamıştır. Bu yıllarda yetki genişliği ilkesine dayalı olarak gelişen bölgeselleşme, 1997'den sonra siyasal yerleşme uygulamaları Bölge Kalkınma Ajansları ile daha da öne çıkmıştır.¹⁵⁹

1991 yılında AB'nin İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması kapsamında İngiltere'de 8 adet Standart İstatistik Bölgesi kurulmuştur. Herhangi bir yönetsel işlevi olmayan bu sınıflandırmalar NUTS-1 kapsamındadır. Bölgesel plan ve bölge yönetimi gibi kavramların İngiliz kamu yönetiminin gündemine girmesi de sınıflandırmalarla birlikte olmuştur. 1994 yılında bu standart istatistik bölgelerinde, sanayi ve ticaret, çevre ve ulaşım, eğitim ve çalışma bakanlıklarının bölgesel düzeydeki çeşitli birimlerinin birleştirilmesi ile 9 adet Bölge İdaresi (GOR) kurulmuştur.¹⁶⁰

AB fonlarının yürütülmesinden de sorumlu olan GOR'lar ayrıca çeşitli bakanlıkların bölge düzeyindeki hizmetini örgütlemek, hükümetin etkili politika geliştirilmesine yönelik

¹⁵⁸ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.38

¹⁵⁹ Karasu, a.g.e., s.198

¹⁶⁰ A.g.e., s.201-203

bölgesel ve kentsel politikaların planlanması ve eşgüdümünü sağlamakla da görevlidirler. Başlarında hükümet tarafından görevlendirilen Bölge Müdürü yer almaktadır. Çok sayıda bakanlığın bölge düzeyinde uzantısı olan GOR'lar merkezi yönetimin varlığını bölgesel düzeyde artıran yapılardır. GOR'lar arasındaki eşgüdümü sağlamak ve bu kurumları denetlemek üzere 2000 yılında Bölgesel Eşgüdüm Birimi kurulmuştur. GOR'larda bölgesel temsil de yoktur

İngiltere'de 1991 yılında, AB'nin İstatistikî Bölge Birimleri (İBB) kapsamında belirlenen 8 adet standart istatistikî bölgenin (Düzyey-1) hiç bir idari işlevi yoktu. 1991'de bu birimlerle birlikte zaten 1988'den beri Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'ndan (ERDF) yararlanan İngiltere, bölgesel stratejik plan, bölgesel kalkınma projesi gibi çeşitli kavramlarla tanışmaya başladı. 1986'da Single European Act ve 1988'de AB Yapısal Fonlarına yönelik uygulamalar sonrasında AB'nin bölgesel kalkınma politikaları diğer AB ülkelerinde olduğu gibi İngiltere'de de etkisini göstermiştir. 1994'te bu 8 istatistikî bölgede Sanayi ve Ticaret, Çevre, Ulaştırma, Eğitim ve Çalışma Bakanlıklarının bölge düzeyinde faaliyet gösteren tüm birimleri Bölge İdaresi (GOR) adı verilen bir birim altında toplanmış, ve bu idarenin başına da merkezden atanan bir bölge müdürü yerleştirilmiştir. Bu bölge idareleriyle birlikte çeşitli bakanlıkların bölge düzeyindeki tüm hizmetleri örgütlenmiş ve AB fonlarının yönetimi bu birimlere devredilmiştir.

1998'e gelinceye kadar İngiltere'de faaliyet gösteren çeşitli kalkınma ajansları vardı. Bunlar hükümetten bağımsız olarak ancak Bölge İdareleri ile yakın ilişki içinde çalışmaktaydılar. 1998'de çıkarılan bir yasa ile İngiltere'de faaliyet alanları Bölge İdarelerinin faaliyet alanlarıyla örtüşen 8 Ajans ve Bölge Kalkınma Kurulu adı altında gönüllü üyelerden oluşan 8 kurul oluşturulmuştur. Böylelikle kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları'na, Ticaret ve Sanayi, Başbakanlık, Çevre, Gıda ve Kırsal İşler, Eğitim, Ticaret ve Yatırım, Kültür, Medya ve Spor bakanlıklarından önemli bir kaynak tahsis edilmeye başlanmıştır. Kurulan Ajansların her birinin yönetim kurulu sayısı, personel sayısı, faaliyet alanları ve bütçeleri kendi bölgelerinin özellikleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Londra'da ise 1999 yılında çıkarılan ayrı bir yasa ile Yönetim Kurulu üyelerini Londra Büyükşehir Belediye Başkanı'nın atadığı bir bölgesel kalkınma ajansı kurulmuştur.¹⁶¹

1997'li yıllara gelindiğinde İşçi Partisi, kendinden önceki Muhafazakar Parti Hükümeti'nden farklı olarak bölgeselleşmeyi, sadece yönetsel amaçlarla sınırlı

¹⁶¹ Özen, a.g.e.

düşünmemiş, siyasal ve ekonomik amaçlı bölgeselleşme politikaları da geliştirmiştir. İşçi Partisi, ekonomik amaçlı bölgeselleşme taahhüdü çerçevesinde 9 Ocak 1998 tarihinde Bölge Kalkınma Ajansları Yasası'nı çıkartmıştır.

İngiltere'nin 8 bölgesi için kurulması amaçlanan ajanslar 1998'de kabul edilen Bölgesel Kalkınma Ajansları Yasasına göre Nisan 1999'da, Londra Kalkınma Ajansı ise Temmuz 2000'de faaliyete başlamıştır. Kırsal Kalkınma Komisyonları ve İngiliz İşbirliği oluşumlarının arazi kalkınması ve içsel yatırımı arttırmak gibi görevlerini devralmışlardır. Ayrıca Hükümet Ofislerinin de bazı faaliyetleri onlara aktarılmıştır. Her iki kurumun da tamamlayıcı bir şekilde çalışması beklenmektedir.

Tablo 7. İngiltere'de Bölge Kalkınma Ajansları ve Bölge Kurulları

Bölge	Ajansı	Kurul
East of England	East of England Development Agency	East of England Regional Assembly
North East	One North East	North East Assembly
North West	North West Development Agency	North West Regional Assembly
South East	South East England Development Agency	South East England Regional Assembly
South West	South West England RDA	South West England Regional Assembly
West midlands	Advantage West Midlands	West Midlands Regional Assembly
London	London Development Agency	-

İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'da oluşturulan özel bölgesel yapılar siyasal amaçlı bölgeselleşme politikalarının birer yansımasıdır.¹⁶² Bölgelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerini artırma, bölgelerarası eşitsizlikleri azaltma ve sürdürülebilir kalkınma gibi amaçları gerçekleştirmeye yönelik olarak oluşturulan Bölge Kalkınma Ajansları (RDA) ve Bölge Kurulları (RA) ile ilgili başlatılan girişimler ise bu politikaların ekonomik amaçlı yönünü oluşturmaktadır. RDA'ların göreve başlama tarihi 1 Nisan 1999'dur. 9. RDA olan Londra Kalkınma Ajansı ise Londra Anakent Belediye'sinin yeniden oluşturulması ile birlikte 3 Temmuz 2000'de kurulmuştur.

¹⁶² Karasu, a.g.e., s.205

Günümüzde İngiltere, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, bölgesel kararlarını çoğunlukla AB'nin "Bölgelerden oluşan Avrupa" ilkesi doğrultusunda oluşturmuştur. Diğer Avrupa ülkelerine kıyasla merkezi devlet sistemi güçlü olan İngiltere'nin bu özelliği 1990'ların başında kamu servislerinin özelleştirilmesi gibi konuların da etkisiyle bölgesel anlamda güçlü bir yönetim ve koordinasyonu gerekli kılmıştır. Bu nedenle İngiltere'de 1990'lar yeni kurumsal yapılar oluşturmanın, ulusal politikalarda işbirliğinin arttırılmaya çalışıldığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapılanmanın en önemli örneklerinden birisi de 1997 yılında İşçi Partisi hükümetinin başlattığı programla İngiltere'nin 9 bölgesinde kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları'dır.¹⁶³

İngiltere'de 1990'lardan sonra gelişen bölgeselleşme politikalarını 3 ayrı döneme ayırarak incelemek daha doğru olacaktır. Bunlardan ilki 1991-1997 yıllarını kapsayan ve Muhafazakar Parti'nin iktidarda olduğu bölge genel yönetimi dönemidir. Bu dönemin en önemli gelişmeleri Standart İstatistik Bölgeleri (SSR-1991) ve Bölge İdarelerinin (1994) kurulmasıdır. İkinci dönem, İşçi Partisi'nin iktidara geldiği 1997-2003 yılları arasındaki dönem olup bu dönemde bölgesel yönetim gündemde idi ve bölgesel kalkınma ajansları döneme damgasını vurmuştu. İngiliz bölgeselleşmesindeki üçüncü dönem ise, 2003 sonrası dönemdir. Bu dönemde İşçi Partisi Seçimli Bölge Meclisleri için yasa çıkarmıştır.¹⁶⁴

1991 yılında İşçi Partisi tarafından yayınlanan "Devrolma ve Demokrasi" başlıklı tavsiye raporunda AB fonlarına daha rahat ulaşabilmek için bölgesel kurumsal yapının daha etkin ve sorumlu hale getirilmesi ile ekonomik kalkınmayı yönlendirecek Kalkınma Ajanslarının kurulması gerektiğinin altı çizilmiştir.¹⁶⁵

İngiltere'de bölgesel kurumsal yapılanmaya dair ilk adım 1994 yılında hükümet olan Muhafazakar Partinin on bölge için Hükümet Ofislerini kurmasıyla gerçekleşmiştir. Bu ofislerin kurulmasında AB fonlarının yönetimini sağlayacak bir kuruma olan ihtiyaç etkili olmuştur. Çünkü bu fonların dağıtılmasında bölgesel işbirliği, bölgesel strateji ve kurumsal kapasite gerekmektedir. Ancak hükümet ofisleri iş bağlantı ağlarını kurma, yerel ve bölgesel anlamda katılımı teşvik etme ve Tek Yeniden Canlandırma Fonu'nun yönetimi gibi konularda başarılı olsa da bazı politik alanlar etkisi dışında kalmıştır.¹⁶⁶ Hükümet ofislerine ek olarak şu anda özelleştirilmiş olan su, sağlık işleri gibi çeşitli otoriteler, Eğitim ve Girişim Konseyleri de bölgelerin yönetiminde etkindir.

¹⁶³ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.38

¹⁶⁴ Karasu, a.g.e., s. 199

¹⁶⁵ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.39

¹⁶⁶ A.g.e., s.39

1995 yılında İşçi Partisi ikinci tavsiye raporu olan “İngiltere İçin Bir Seçenek”i yayınlamıştır. Yine bu raporda da Hükümet Ofislerinin ve diğer kurumların bölgelerde daha etkin hale getirilmesinin gerekliliği savunulmuş ve Bölgesel Meclisler bir çözüm olarak önerilmiştir. 1996 yılında İşçi Partisi bu konudaki ikinci öneri raporunu yayınlamıştır. İlk rapora ek olarak bu Meclislerin altında ekonomik kalkınma alanında çalışacak Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın gereği ortaya konulmuştur.

1997 genel seçimlerinden sonra İşçi Partisinin hükümete gelmesiyle birlikte güçlü bir bölgesel politikanın oluşumu gerçekleşmiştir. İşçi Partisi hükümetinin politikaları İngiltere için Bölgesel Kalkınma Ajansları ve seçilmiş bölgesel meclisler üzerine oluşmuştur.

Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın altyapısı 1997 yılında yayınlanan “Refah için Katılımın Oluşturulması: İngiliz Bölgelerinde Sürdürülebilirlik, Büyüme, Rekabet Gücü ve İşgücü” adlı çerçeve politika ile oluşturulmuştur. Bu politikada öncelikle bölgesel politikanın ne bölgesel ne de politika olmadığı söylenmiş ve bu nedenle bölgenin ekonomik performanslarının gerektiği gibi değerlendirilemediği ileri sürülmüştür. Bu doğrultuda yeni kalkınma politikaları ve mekanizmaları tanımlayan çerçeve politika; İngiltere’de her bölge için bir Bölgesel Kalkınma Ajansı kurulmasının, ekonomik performans düşüklüğünü önleyebilecek bölgesel kalkınma stratejilerinin kurgulanmasının ve bölgesel anlamda hükümet programları arasında bütünlük sağlayabilmenin gerekliliğini savunmuştur. Amaç 1999 yılında sekiz bölgede, 2000 yılında ise Londra’da faaliyete geçecek Bölgesel Kalkınma Ajansı kurmak olarak belirlenmiştir. Bu ajanslar varolan Kırsal Kalkınma Komisyonlarının ve İngiliz İşbirliği oluşumlarının mevcut yapıları üzerine kurgulanmış ve İskoçya Girişim, Galler Kalkınma Ajansı, Kuzey İrlanda Kalkınma Ajansları’nın modelleri örnek alınmıştır.¹⁶⁷

Çerçeve politikada tanımlandığı şekliyle Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın amacı:¹⁶⁸

- Bölgesel ekonomik kalkınma ve yeniden yapılanmayı desteklemek,
- İş alanında yatırımı, verimliliği ve rekabet güncü arttırmak,
- İş imkanlarını arttırmak,
- Bölgelerindeki becerileri geliştirmek,
- Sürdürülebilir kalkınmayı desteklemektir.

¹⁶⁷ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.40

¹⁶⁸ Özen, a.g.e.

Tüm bu amaçları yerine getirmek için Bölgesel Kalkınma Ajansları çoğunluğu varolan kurumlardan aktarılan güçlerle donatılmıştır. Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın bu amaçları gerçekleştirmek doğrultusundaki en önemli görevlerinden biri, diğer aktörlerin de katılımı ve kamu-özel ortaklığı ile bölgesel bir ekonomik strateji tanımlamaktır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın temel işlevleri çerçeve politikada şöyle tanımlanmıştır¹⁶⁹:

- Bölgesel ekonomik stratejilerin geliştirilmesinde ve uygulanmasında liderlik yapmak,
- Sosyal, fiziksel ve ekonomik yeniden canlandırmayı sağlamaya yönelik olarak Tek Yeniden Canlandırma Fonunu yönetmek ve Kırsal Kalkınma Komisyonlarının ve İngiliz İşbirliği oluşumlarının yeniden yapılanma görevlerini üstlenmek,
- Kırsal alanların ekonomik kalkınmasını sağlamak,
- AB yapısal fonlarında öncü bir rol üstlenmek,
- Temel yatırım ve yeniden yatırım projelerinde koordinasyonu sağlamak,
- Bölgesel Seçici Destek konusunda Bankalıklara danışmanlık yapmak,
- İş alanında destek sağlamak ve İş Bağlantıları oluşumun işleyişine bölgesel bir bakış açısı kazandırarak takip etmek,
- Yüksek eğitim kurumlarının çalışmaları doğrultusunda teknoloji transferlerini geliştirmek,
- Diğer aktörler ve Britanya Yatırım Bürosuna destek olmak amacıyla bölgenin iş alanında pazarlamasını yapmak,
- Kalifiye işgücünü arttırmak ve bölgedeki hünarlı işgücünü desteklemek.

Ayrıca bunların dışında ulaşım, arazi kullanımı, çevre, sürdürülebilir kalkınma ve yüksek öğretim, suç önleme, kamu sağlığı, konut, turizm, kültür ve spor altyapılarıyla ilgili program ve politika üretmek görevleri arasındadır.¹⁷⁰

İngiltere'de Bölgesel Kalkınma Ajansları, Londra Kalkınma Ajansı hariç bakanlıklara ve parlamentoya karşı sorumlulardır. 2000'li yılların başında, Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın hem finansal hem de diğer kaynakları üzerinde merkezi hükümetin çok sıkı kontrolünün bulunması, ajansların bağımsız hareket edebilmeleri konusunda önemli tartışmalara neden olmuştur. Merkezi hükümet, bölgesel kalkınma stratejilerinin

¹⁶⁹ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.41-42

¹⁷⁰ A.g.e., s.42

uygulanmasına zaman zaman kısıtlar koyabilmekte, bakanlıklar ise bazı bölgesel sorumluluklarını ajanslara aktarmakta direnmektedir. 2003 yılında yapılan yeni düzenlemelerle Bakanlıklar ve Bölgesel Kalkınma Ajansları arasındaki işbirliği daha açık olarak tanımlanmıştır.¹⁷¹

Bölgesel Kalkınma Ajansları merkezi hükümetten aktarılmış olan kısıtlı bir güç ve bütçeye sahiptir. 2002 yılından beri ajanslara Tek Program altında kaynak sağlanmaktadır. Böylece altı ayrı bakanlıktan aktarılan fonlar tek bir havuzda toplanmıştır. Bu havuzdaki kaynak bölgenin önceliklerine göre dağıtılmaktadır. Ajansların bütçesine merkezi hükümetten aktarılan bu kaynaklar, 1999-2000 döneminden, 2004-2005 dönemine kadar %100 artmıştır. 2007-2008 bütçesinde Tek Program altında merkezi hükümet tarafından Bölgesel Kalkınma Ajansları'na aktarılacak fon toplam 2 milyar 309 milyon'dur.¹⁷²

İngiltere'deki Kalkınma Ajansları organizasyon ve personel yapıları ile faaliyetleri, kuruldukları bölgelerin özelliklerine göre farklılıklar göstermektedir. Örneğin 8 ila 15 kişi arasında değişen YK üyeleri bulunmakta, bu üyeler bölgedeki etkinliklerine göre 3 ila 6 özel sektör temsilcisi, 2 ila 3 yerel konsey temsilcisi, birlikler, STK'lar ve diğer gruplardan seçilen temsilcilerden oluşmaktadır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın birbirlerinin kopyası olarak kurulmamasına ve her birinin kendi bölgelerini özelliklerini taşımasına özen gösterilmiştir. Her Bölgesel Kalkınma Ajansı kendi iç yapısını oluşturabilmektedir. Bölgesel Kalkınma Ajansları daha çok danışmanlık rolleri üstlenirler.¹⁷³

2.3.1.1. Londra Kalkınma Ajansı

Londra Kalkınma Ajansı 1999 yılında kabul edilen bir kanun gereğince 2000 yılında Londra'nın tamamından sorumlu Büyükşehir belediyesinin, (Greater London Authority /GLA) bir organı olarak kurulmuştur. Londra Kalkınma Ajansı, Londra Büyükşehir Belediyesi'nin görev alanı içine giren ulaşım, kentsel hizmetler, planlama, kültür, eğitim, sağlık ve çevre politikaları çerçevesinde ekonomik ve sosyal kalkınmadan sorumludur.

2000 yılı Temmuz ayında Büyük Londra Otoritesi¹⁷⁴,nin işlevsel bir organı olarak kurulan Londra Kalkınma Ajansı, ekonomik kalkınma ve yeniden yapılanmayı geliştirmek

¹⁷¹ Özen, a.g.e.

¹⁷² Koyuncu, a.g.e.

¹⁷³ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.40-41

¹⁷⁴ Büyük Londra Otoritesi Londra'nın tamamından sorumlu yerel bir hükümettir ve seçilmiş bir belediye başkanı ve meclisten oluşmaktadır. Ana sorumluluk alanları arasında ulaşım, politika oluşturmak, yangın ve

amacıyla Londra Belediye Başkanı'na çalışan iş alanına yönelik yapılmış bir Kalkınma Ajansıdır. Londra Kalkınma Ajansı'nın görev ve yetkileri ile hukuki statüsü 1998 yılında kabul edilmiş olan Bölgesel Kalkınma Ajansları Otoritesi Yasasına dayanmaktadır.¹⁷⁵

Londra Kalkınma Ajansı'nın güçleri 1998 yılında kabul edilmiş Bölgesel Kalkınma Ajansları Yasasına ve 1999 yılında kabul edilmiş olan Büyük Londra Otoritesi Yasasına dayanmaktadır. Ancak Ajans, diğer Bölgesel Kalkınma Ajansları gibi Merkezi hükümete değil, Londra Belediye Başkanı'na karşı sorumludur.¹⁷⁶

Londra dışındaki tüm RDA'lar, bakanlık dışı kamu kurumudur. Yani özerk örgüt statüsündedir, bir kraliyet kuruluşu değildir. Doğrudan bakan ve Parlamento'ya karşı hesap vermekle yükümlüdür. RDA'ların finansmanı ise merkezi yönetim tarafından sağlanmaktadır. RDA'ların ilgili bakan tarafından atanan ve günlük işleştiren sorumlu bir de başkanları vardır. Başkana bağlı ortalama 180 personel çalışmaktadır.¹⁷⁷

Londra Kalkınma Ajansı'nın en temel görevi, Londra için Ekonomik Kalkınma stratejisi geliştirmek ve bu stratejinin gösterdiği öncelikler doğrultusunda, mevcut yatırımların desteklenmesi, yeni işlerin kurulması ve istihdam sağlanması için yılda yaklaşık 300 milyon sterlin yatırım yapmaktır. Londra'nın Ekonomik Kalkınma Stratejisi, ilçe yönetimleri, iş çevreleri, çeşitli birlikler, STK'lar ve eğitim kurumlarıyla birlikte hazırlanmıştır. 2005 ekonomik kalkınma stratejisine göre belirlenen yatırım öncelikleri şunlardır;

- Londra'nın ekonomik ve sosyal olarak canlandırılması; fiziksel dokunun korunması, toplu konut alanları, ve sosyal ve kültürel aktiviteler,
- Nitelikli işgücü yaratmak için beceri geliştirme ve eğitim faaliyetleri,
- Özel sektörün rekabet gücünün artırılması ve girişimlerin desteklenmesi,
- Londra'nın pazarlanması ve tanıtılması faaliyetleridir.

Bununla birlikte Ajans, ulaşım, eğitim ve sağlık konularında da çeşitli projeler yürütmektedir. Londra Kalkınma Ajansı, yaptığı bu yatırımların büyük bir kısmını tıpkı AB sisteminde olduğu gibi rekabetçi bir seçme yönetimiyle bölgesel ve stratejik önceliklere göre belirlediği yatırım alanlarında ihale yönetimiyle gerçekleştirmektedir.

acil eylem planlamasının yanı sıra ekonomik kalkınma, planlama, kültür, çevre ve sağlık gibi alanlar da bulunmaktadır.

¹⁷⁵ Özen, a.g.e.

¹⁷⁶ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.44-45

¹⁷⁷ Karasü, a.g.e., s.208

Londra Kalkınma Ajansı'na merkezi hükümetten 2005-2006 döneminde toplam 373 milyon sterlin aktarılırken, AB'den 2000-2006 dönemi için toplam 260 milyon € aktarılmıştır.¹⁷⁸ Londra Kalkınma Ajansı, diğer Bölgesel Kalkınma Ajansları'ndan farklı olarak kozmopolit bir metropoliten olan Londra kentine yönelik projeler gerçekleştirdiği için kırsal kalkınma ve büyük sanayinin desteklenmesine dair projeleri yoktur.

2.3.1.2. Güney Batı İngiltere Kalkınma Ajansı (South West of England Development Agency)

Güney Batı İngiltere Kalkınma Ajansı, 1999 yılında kurulmuştur. Ajansın en önemli amacı bölgenin ekonomik kalkınmasını sağlamak olarak belirlenmiştir. Ajansın Yönetim Kurulu üyeleri, Bölgesel Politikalardan sorumlu Devlet Bakanı tarafından, özel sektörde deneyim sahibi olan ve bölgeyi iyi tanıyan kişiler arasından 3 yıl için atanır ve yönetim kurulu üyelerine projelerin yürütülmesinden sorumlu teknik bir ekip destek verir. Yönetim Kurulu üyeleri İngiltere Parlamentosu'na karşı sorumludur.

Güney Batı İngiltere Kalkınma Ajansı, oluşturulan bölgesel kalkınma stratejisi doğrultusunda çeşitli projeler ve faaliyetler yürütmektedir. Örneğin 2003-2006 faaliyet programında yer alan projeler şu şekilde sıralanmıştır¹⁷⁹:

- Girişimcilerin desteklenmesi,
- Becerilerin geliştirilmesi ve eğitim,
- Bilim farkları ve teknoloji projelerini destekleme,
- Katılım,
- Kentsel ve Kırsal Yeniden Canlanma Projeleri,
- Bölgesel Altyapı Projeleri,
- Yatırımın Teşviki.

Güney Batı İngiltere Kalkınma Ajansı, Güney Batı İngiltere Devlet Ofisinden 2005-2006 dönemi için toplam 153 milyon sterlin kaynak alırken, 2000-2006 dönemi için AB'den yaklaşık 688 milyon Euro kaynak sağlamıştır. Güney Batı İngiltere bölgesi AB Yapısal Fonları'nın Hedef-1, Hedef-2 ve Hedef-3 bölgelerinin her üçüne birden dahil olmakta ve AB fonları araştırma ve teknoloji projeleri; enerji, ulaşım ve çevre projeleri; istihdam, eğitim ve kültür projeleri ile kırsal kalkınma ve balıkçılık projelerine aktarılmaktadır.

¹⁷⁸ <http://www.lda.gov.uk>, (16.11.2006)

¹⁷⁹ Karasü, a.g.e., s.209

Güney Batı İngiltere Kalkınma Ajansı, AB fonlarını ve kredilerini daha yakından takip edebilmek ve AB ile ilişkilerini sıkı tutmak için Brüksel’de bir ofis açmış, aynı zamanda da bölgedeki yatırımcıların AB’deki diğer iş çevreleriyle işbirliğini kuvvetlendirmek için South West European and International Vision Group isimli bir platform oluşturmuştur.

2.3.2. İspanya

1986 yılında AB’ye giren İspanya’da bu yıldan sonra ekonominin liberalleşmesi ve devlet sisteminin bölgeselleşmesi sonucunda federal devlet sistemine doğru bir kayma oluşmuştur. 1980 yılından önce Özerk Topluluklar için Finansman Kanunu ile birlikte güç bölge seviyesine aktarılmış ve ciddi bir bölgeselleşme dönemi ortaya çıkmıştır. İspanya’da bugün 17 bölge bulunmaktadır. Bunlardan Bask bölgesi, Galiçya ve Katalonya’nın özel bir konumu vardır. Bölgelere aktarılan güç sağlık, refah, eğitim, konut, çevre ve kültür gibi konuları içeren sosyal kategorinin yanı sıra altyapı, tarım, sanayi düzenlemeleri ve ekonomik kalkınma gibi konuları içeren ekonomik kategori olmak üzere iki kategoride toplanabilir. Bölgelerin politika güçlerine ve özerkliklerine kavuşmasıyla birlikte İspanya’da da diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Bölgesel Kalkınma Ajansları önem kazanmıştır.¹⁸⁰

2.3.3. İrlanda -Shannon Kalkınma Ajansı

1973 yılından bu yana AB üyesi olan İrlanda’nın bölgesel politikası bölgelerin yapabilirliklerini ortaya çıkarma üzerine oturmaktadır. Bölgesel içeriğe sahip olan ulusal kalkınma politikaları çeşitli kurumlar tarafından koordine edilmektedir. Bunlardan en önemlilerinden birini de Yatırım ve Kalkınma Ajansı oluşturmaktadır. Bu ajans imalat ve uluslararası hizmet sektörlerinde gerçekleştirilecek yabancı yeni yatırımları güvence altına almak ve varolan yabancı girişimcileri destekleyerek İrlanda’nın ekonomik kalkınmasına yardımcı olmak, ulusal amaç olarak bölgesel sanayi kalkınmasını geliştirmek gibi ulusal bir sorumluluğa sahiptir.¹⁸¹

Bölgesel politikaları koordine eden kurumlardan bir diğeri 1994 yılında kurulan daha sonra İrlanda Girişim’e dönüştürülecek olan Forbair’tir. İrlanda’daki içsel kalkınmadan sorumlu kurumun çalışma alanları da bu doğrultuda belirlenmiştir. Ana amacı sanayinin

¹⁸⁰ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.58

¹⁸¹ A.g.e., s.48

kalkınması olup, bu bağlamda yeni kurulan firmalara finansal destek sağlamak, danışmanlık hizmetleri vermek, diğer aktörlerle işbirliği kurmak gibi bir dizi çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca iş alanına yönelik olarak bazı bölümler de içermektedir. Bunlar arasında sanayi malzemeleri, çevre ve benzeri konular üzerine çalışmış olan teknoloji hizmetleri bölümü sayılabilir. Yenilik altyapısının geliştirilmesinde sanayi ile birlikte çalışan bölüm ise bilim ve yenilikçilik bölümüdür. Ayrıca sanayi kalkındırma bölümü İrlanda'daki firmaları finansman ve yatırım açısından desteklemektedir.¹⁸²

1998 yılında kapatılan Forbairt'in yerine içsel sanayi kalkınması için İrlanda Girişim kurulmuştur. Günümüzde İrlanda'da Yatırım Kalkınma Ajansı uluslararası hizmetler ve sanayi projelerinden, İrlanda Girişim ise küçük sanayinin ulusal ölçekte gelişiminden sorumlu kurum olarak varlıklarını sürdürmektedirler.

Uçuş teknolojilerinin gelişmesiyle stratejik önemini kaybeden Shannon Bölgesinin yeniden yapılanması amacıyla İrlanda Hükümeti 1959 yılında Shannon Serbest Havaalanı Kalkınma Şirketini kurmuştur. Shannon Kalkınma'nın ilk amacı, hava ulaşımının Shannon üzerinden devamını sağlamaktı. Devlete ait bir ajans olmasına karşın limited şirket olarak kurulmuş ve özgür bir şekilde faaliyet göstermiştir. Kalkınmanın ana amacı ise Shannon bölgesinde bütüncül bir büyüme sağlayacak aktiviteler sürdürmek ve desteklemek ile bilgi çağına yönelik bir bölgesel kalkınmaya öncülük etmektir.

Shannon Kalkınma 1978 yılında küçük bölge içi sanayinin kalkınmasına yönelik bir program başlatmıştır. Yine 1984 yılında Ulusal Teknoloji Parkını kurmuştur. 1986'da ise Limerick Gıda Merkezi'ni ve 1991 yılında da Shannon Dünya Havacılık Parkı'nı açmıştır. Bugün ise Shannon Kalkınma İrlanda'nın tek bölgesel kalkınma ajansı olarak adlandırılabilir.¹⁸³

2.3.4. Avusturya -Stryia Ekonomik Kalkınma Ajansı

Avusturya'da bölgesel politika, teknoloji ve işgücü gibi diğer politikalarla bir bütün olarak ele alınmaktadır. Söz konusu politikalar ulusal olmasına rağmen bölgesel bir nitelik taşımaktadır. Buna rağmen her il kendi bölgesel kalkınma planını hazırlamakta ve uygulamaktadır. Diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak birçok bölgesel sanayi politikası federal ölçekte oluşturulmaktadır.¹⁸⁴

¹⁸² Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.49

¹⁸³ A.g.e., s.50

¹⁸⁴ A.g.e., s.54

Avusturya’da son dönemde teknoloji üzerine yoğunlaşmış olan sanayi politikası, firmaların yapısal değişikliğinde, kuruluşunda, altyapı projelerinde destek gibi konuları içermektedir. Federal boyutta sanayi politikasıyla ilgilenen bakanlıklardan biri federal araştırma fonlarını koordine eden Bilim ve Ulaşım Bakanlığı, diğeri ise teknoloji ve yenilikçilik politikalarını oluşturan teknoloji aktarımlarını destekleyen Ekonomik İşler ve İşgücü Bakanlığı’dır.

Avusturya’nın dokuz ilinden biri olan Stryia, 1.2 milyon nüfusa sahip olup Avusturya’nın gayri safi hasılasının % 12’sini oluşturmaktadır. İlin bölgesel ekonomisi imalat sektörüne dayanmaktadır. İle yönelik yapılan uzun dönemli analizlerin sonucunda, yenilikçiliğe yönelik atılımlar gerçekleştirmek için teknoloji aktarımlarının bölgede artırılması gerektiği, değişen ekonomik çevreye adapte edebilmek için devlete ait sanayinin yeniden yapılanması ve kırsal ile kenar bölgelerin, bölgelerarası ağlara bağlanabilmesi önerilmiştir.¹⁸⁵

Bu öneriler doğrultusunda devlet sanayisi tekrar yapılandırılmış ve küçük parçalara ayrılmıştır. Ayrıca teknoloji parkları kurularak teknoloji aktarımı ve danışmanlık hizmetleri altyapısı ile bir Bölgesel Kalkınma Ajansı, yenilikçi ekonomik aktiviteyi finansal ve diğeri yöntemlerle desteklemek üzere kurulmuştur. Stryia’da bölgesel kalkınma alanında karşımıza çıkan kurumlar Stryia Hükümeti, Stryia Ekonomik Kalkınma Ajansı ve bazı aracı kurumlardır.

Stryia Kalkınma Ajansı (SKA) 1991 yılında bağımsız yarı kamu bölgesel kalkınma ajansı olarak kurulmuştur. Özel bir yasa doğrultusunda kurulan ajans, Stryia hükümeti tarafından kontrol ve finanse edilmektedir. Faaliyetleri Stryia Ekonomik İlerleme Yasası’yla belirlenmiştir. İlin güvenliği için kurumun faaliyetleri oluşturulan bir değerlendirme komitesi tarafından denetlenmektedir. SKA’nın amaçları arasında; Stryia’nın ekonomik kalkınması için gerekli koşulları geliştirmek, içsel bölgesel potansiyelleri güçlendirmek ve dezavantajlı bölgelerin ekonomik büyümesini sağlamak sayılabilir. Ajans tamamen özerkliğe sahip bir hizmet ve yenilikçi çalışmaları destekleyen bir ajans olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Ajans ayrıca yeni açılan firmalara da hizmet vererek, teknoloji aktarımı, teknoloji parkları, yatırım çekme, yenilikçilik merkezleri ve eğitim gibi alanlarda da çalışmalarını sürdürmektedir. Ajans bölgede finansal bir araç olan Bölgesel Yenilikçilik Primi’ni de dağıtmakla görevlidir.

¹⁸⁵ Kayasü, ve Diğeri, a.g.e., s.55

2.3.5. İtalya

İtalya, tarihsel olarak yerel kimliğin oldukça öne çıktığı ve yerel idarelerinin oldukça güçlü olduğu bir ülkedir. Ancak İtalya'da sanayi ve yatırım politikaları 1900'lerin başından beri devlet eliyle yürütülmüş, özellikle 1950'li ve 60'lı yıllardaki kalkınma hamlesi büyük kamu yatırımlarıyla gerçekleştirilmiştir.

İtalya'da 1970'li yıllarda bölgelere bir yasayla kalkınma kuruluna sahip olabilen finansal ajanslar oluşturma izni verilmiştir. Bu ajanslar hemen hemen bütün İtalyan bölgelerinde kurulmuştur. Ajansların özellikle özel statüye sahip bölgelerde sanayi politikalarını geliştirme görevi üstlendiği görülmektedir.¹⁸⁶

İtalya'da bölgeler, 1977'de alınan bir kararla resmi statü kazanmış ve o dönemde sanayi kalkınmasıyla ilgili değil ancak mekansal kalkınma ve eğitim üzerine güçlere sahip olmuşlardır.¹⁸⁷ İtalya bölgelerinde 1977 yılında çıkarılan bir kanunla seçimle işbaşına gelen bir bölge idaresi oluşturulmuştur. Bu bölge idarelerine bölgesel planlamaların yapılması, eğitim, sağlık gibi bazı hizmetlerin yerel olarak sunulması amacıyla bölgesel yasama iktidarı (norm koyma yetkisi) tanınmış ve bu yetkileri Anayasa tarafından güvence altına alınmıştır. Ancak bu özerk bölgelerin işlemleri hem hukukilik hem de yerindelik bakımından ulusal devletin denetimine tabidir.¹⁸⁸

İtalya'nın bugünkü bölgesel politikası 1990'lardan sonra iki alana ayrılmıştır. Birincisi, Avrupa entegrasyonunda devletin rolünü yeniden oluşturma ve bölgesel programlama üzerine ulusal yaklaşımlar, ikincisi ise, yerelde oluşturulan ve içsel olarak desteklenen girişimlerin sosyo-ekonomik kalkınmanın mekansal boyuttaki etkileri üzerinedir.

1991 yılında KOBİ'lerin yenilikçiliğinin artırılmasına yönelik çıkarılan bir yasayla bölgeler daha da kuvvetlenmiştir. Son olarak 1997 yılında kabul edilen Bassanini Yasası ile birlikte merkezi hükümette sadece merkezi görevlerin kalması, geri kalan görevlerin ise bölgesel ve yerel hükümetlere devredilmesi ilkesi kabul edilmiştir. Bu durum bölgesel ve yerel yönetimlerin yetkilerini büyük oranda artırarak Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın önem kazanmasını sağlamıştır.

¹⁸⁶ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.64

¹⁸⁷ A.g.e., s.63

¹⁸⁸ Özen, a.g.e.

İtalya'da sanayinin yörelerde gelişmesi ve kalkınmanın gerçekleşmesi için bugün, sanayinin direkt teşvikinden ziyade, sanayinin kendiliğinden gelişmesi için gerekli danışmanlık, bakım/onarım ağı, araştırma-geliştirme ağı, kalite kontrol istasyonları, ileri teknoloji haberleşme ve data ağı vs. gibi hizmetlerin sağlanması, şehir yaşantısının düzenlenmesi, genç müteşebbisler yaratılması gibi hususlara daha fazla eğilinmeye başlanmıştır.¹⁸⁹

İtalya'da GSMH'sı AB ortalamasının altında olan Güney bölgelerine yapısal fonların etkin ve verimli biçimde aktarılması için önce tüm sermayesi Hazine Bakanlığı'nda olan ve Yönetim Kurulu Başbakan'a karşı sorumlu olan bir ulusal kalkınma ajansı kurulmuş ve çok kısa zamanda bu ajansın İtalya'nın hemen her bölgesinde şubeleri açılmıştır. Bu ajans bir taraftan İtalya'da faaliyet gösteren yaklaşık 163 şirketin hisselerini satın alarak ortağı olmuş, bir taraftan da kendi mal varlığı ve öz sermayesini kullanarak yaptığı yatırımlarla önemli gelirler sağlamıştır.¹⁹⁰

İtalya'da tek bir kalkınma ajansı modelinden söz etmek mümkün değildir. İtalya'da 1970 yılında çıkarılan bir yasayla, ortakları bölgesel yönetim, belediyeler, sanayi ve ticaret odaları ve üniversiteler olan bölge kalkınma ajansları oluşturulmasına imkan tanındı. Bununla birlikte, 1990'larda AB Yapısal Fonlarından etkin ve verimli bir biçimde yararlanmak için yeni bir yapılanma içine girilmiş ve ulusal kalkınma ajansı oluşturulmuştur.

2.3.5.1. Sviluppo Italia Ulusal Kalkınma Ajansı (Sviluppo Italia Agenzia Nazionale dello Sviluppo)

Sviluppo Italia, İtalya'ya yatırımın çekilmesi ve girişimcilerin desteklenmesi için kurulmuş bir ulusal kalkınma ajansıdır. Ajans, sermayesinin tamamı Hazine'ye ait olan ve Başbakan'a karşı sorumlu olan bir kamu şirkettir. İtalya'da devlet eliyle bir kalkınma ajansı kurulmasının temel nedeni, özellikle İtalya'nın geri kalmış güney bölgelerinin ekonomik ve sosyal kalkınması için 1990'lı yılların başından itibaren aktarılmaya başlayan AB Fonlarıdır.

Sviluppo Italia, İtalya'nın güney bölgelerinin rekabet gücünü arttırmak, bu bölgelerde girişimcilik kültürünü yerleştirmek ve bölgelerin potansiyellerini ortaya çıkarabilmek için gerekli olan fiziki, ekonomik ve idari altyapıyı oluşturmak, aynı

¹⁸⁹ Akpınar, a.g.e.

¹⁹⁰ Özen, a.g.e.

zamanda 'proje üretme becerisini' geliştirmek üzere kurulmuştur. Böylece bu bölgelerde AB Fonlarını sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma programı çerçevesinde yönetebilecek bir kapasite oluşturulması amaçlanmıştır.¹⁹¹

Sviluppo Italia merkezi devlet eliyle ulusal bir ajans olarak kurulmuş, daha sonra ülkenin 16 bölgesinde ihtiyaçlara göre farklı işlevler yüklenen şubeler açmıştır. Sviluppo Italia'nın son derece özgün bir hukuki yapısı vardır. Sviluppo İtalya, bir taraftan İtalya'nın çeşitli bölgelerinde faaliyet gösteren şirketlerin sermayelerine ortaktır, öte yandan da kamu yararına çalışan ve kar amacı gütmeyen kendi şirket gruplarını koordine eder. Bu bakımdan Sviluppo Italia, yatırım ve istihdamın artırılması için ulusal şirketleri destekleyen bir şirket ortağı ve kamu yaptırımlarına sahip bir holding yöneticisi olarak tanımlanabilir.¹⁹²

Sviluppo Italia'nın şubeleri de tüzel kişiliğe haiz ve sermayesinin büyük bir bölümü bölge idaresine ait olan kamu şirketleridir. Ayrıca Sviluppo Italia'nın belirli sektörlerde uzmanlaşmış kamu şirketleri vardır. Sviluppo Italia'nın kurduğu bu kamu şirketleri, Sviluppo Italia Turismo (Turizmi Geliştirme), Sviluppo Italia Aree Produttive (Üretim Alanlarının Geliştirilmesi), Italia Navigando'dur (Liman Bölgelerinin Geliştirilmesi). Bu şirketler sermayelerinin %80'ine sahipken, sermayelerin geri kalan %20'lik bölümleri ise seçimle işbaşına gelen ve tüzel kişiliğe haiz bölge idarelerine aittir. Şirketler, faaliyette oldukları bölgelerde turizmin geliştirilmesi, liman bölgelerinin iyileştirilmesi ve eski sanayi bölgelerinin yeniden değerlendirilmesi amacıyla faaliyet gösterirler. Sviluppo Italia'nın ayrıca İtalya'da faaliyet gösteren şirketlerde hisseleri bulunmaktadır.

Ajans, faaliyetlerini AB Yapısal fonları Hedef 1 ve Hedef 2 alanlarında faaliyet gösteren ve kriz yaşayan sektörlerde çalışan küçük, orta ve büyük ölçekli şirketlerin hisselerinin %30'una geçici bir süre için ortak olur. Ayrıca teknoloji ve araştırma firmalarının risk sermayelerine %50 ortak olur. Bu ortaklıklar sırasında Sviluppo Italia söz konusu şirketlerin bölgenin ekonomik kalkınmasına katkısını ve ortak olduğu süre içinde yapılacak projelerin sürdürülebilirliğine bakmaktadır. Bununla birlikte bu projelerin karlılığı da göz önünde bulundurulmaktadır. Kurduğu bu ortaklıklarla Ajans, geri kalmış yörelerdeki ve kriz yaşayan sektörlerdeki yatırımları destekleyerek ekonomiye müdahale etmektedir.

¹⁹¹ Özen, a.g.e.

¹⁹² A.g.e.

2004 yılı itibariyle Sviluppo Italia'nın hissedarı olduğu 170 şirket vardır ve toplam cirosu 2,670 milyon Euro'dur¹⁶. Bu şirketler bugün toplam 74.400 kişiye iş vermektedir. Böylece Sviluppo Italia, kamu gelirlerinin yerel yönetim, merkezi yönetim ve özel sektör işbirliği ile tüm ülkeye yatırımın ve üretimin artırılması için dağıtıldığı bir sistemdir. Sviluppo Italia hem kamu hem de özel sektör ortaklıkları kurarak yatırımın ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde, farklı sektörlerle dağıtımını sağlamaktadır.

Sviluppo Italia üç temel alanda faaliyetlerini sürdürmektedir:

- Ülke içindeki yatırım ortamını iyileştirmek,
- Yeni Girişimcileri desteklemek,
- Yerel Yöneticilerin ekonomik kalkınma konusunda idari kapasitelerini güçlendirmek

İş geliştirmek ve mevcut girişimleri desteklemek için Sviluppo Italia, öncelikle sermayesi ve hissedarı olduğu şirketlerle kriz yaşayan sektörlerle müdahale eder, iyi projeleri destekleyerek örnek teşkil etmelerine önayak olur, çeşitli kredi imkanları geliştirir. Bu kredi imkanlarına örnek vermek gerekirse, Sviluppo Italia yeni kurulan şirketler için gerekli kredileri sağlamaları için yine Hedef-1 bölgeleri ve KOBİ'lerin yoğun olduğu Liguria, Toscana ve Umbria bölgelerindeki bankalara 500,000 Euro'ya kadar garanti vermektedir.¹⁹³

Mevcut işler dışında, genç girişimcileri de gerek teknik ve danışmanlık konularında gerekse finansman yönünden destekleyen çeşitli projeler uygulanmaktadır. Bununla birlikte Sviluppo Italia, 2002 yılında çıkarılan bir kanunla il ve bölge idarelerini AB kaynaklı fonları ve kredileri bölgesel ve yerel kalkınma amaçlı projelerde kullanmaları için gerekli idari kapasiteyi güçlendirmekle görevlendirilmiştir. Bu projelerin genel faaliyet alanları;

- Yerel ve Bölge İdarelerinin kamu sözleşme ve ihale kapasitelerini güçlendirme,
- Fizibilite çalışmalarını ve bu çalışmaları projelendirme süreçlerinde teknik ve danışmanlık hizmet sağlama,
- Bölgenin tanıtımını ve yabancı yatırımcının bölgeye çekilmesini sağlamaktır.

Seçimle işbaşına gelen kamu idarelerini destekleyen bu görevi yerine getirmek için 2003 yılında Sviluppo Italia tarafından 18 ay sürecek bir program hazırlanmış ve Maliye Bakanlığı, Kalkınma ve Uyum Politikaları Departmanına sunulmuştur. Bu program 15 milyon euro bütçesiyle 2003 sonunda faaliyete geçirilmiştir.

¹⁹³ Özen, a.g.e.

2.3.5.2. Emiglia Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı (Ente Regionale per la Valorizzazione Economica del Territorio /ERVET)

Emillia Romagna İtalya'nın 20 bölgesinden bir tanedir. İtalya'nın kuzeyinde yer alan bölge gayri safi hasılda AB ortalamasının oldukça üstündedir. Emilia Romagna'nın ekonomisi, alanında oldukça ihtisaslaşmış KOBİ'lere dayanmaktadır. KOBİ'ler ve zanaatkar üretimine dayalı firmalar bölgedeki sanayi sektörünün yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Bu zanaat firmaları bölgede son derece aktif odalar tarafından desteklenmektedir.¹⁹⁴

İtalya'da kamu otoritesiyle kurulan ulusal ajandan çok daha uzun zaman önce, yerel inisiyatifle kurulmuş ve faaliyetlerini sürdüren kalkınma ajansları da vardır. Bunlardan birisi olan ERVET, İtalya'nın ve Avrupa'nın en gelişmiş bölgelerinden biri olan Emiglia Romagna'da 1974'ten bu yana faaliyette olan bir Bölge Kalkınma Ajansıdır.¹⁷ ERVET, anonim şirket olarak oldukça ihtisaslaşmış KOBİ'lere ve zanaat firmalarına dayalı bölge ekonomisini geliştirmek üzere kurulmuştur. Ajans hisselerinin %80'i bölgesel hükümete, %19'u yerel bankalara ve %1'de odalar, zanaatkar birlikleri ve belediyelere aittir.¹⁹⁵

ERVET'in bütçesinin %58'i bölgesel hükümet tarafından karşılanırken, %19'u AB programları ve fonlarından, geri kalan kısmı ise odalar, girişimci birlikleri ve kredi bankaları tarafından finanse edilmektedir.

ERVET'in 2004 yılı cirosu 7 milyon 126 bin 945 €'dur. Bunun %86'sı Emilia Romagna bölgesel hükümeti, %5,6'sı AB, %2,3'ü özel sektör ve %6,12i diğerlerine aittir.¹⁹⁶

Kurulduğu dönemden günümüze kadar önemli yapısal değişimler geçiren ERVET, şu anda on hizmet merkezi ve bir koordinatörden oluşan bir oluşumdur. Bu on hizmet merkezi sırasıyla teknolojik kalkınma merkezi, seramik sanayisini güçlendirme merkezi, ayakkabı sektörünü güçlendirme merkezi, kalite kontrol merkezi, tarım araçlarına yönelik makineler merkezi, giyim ve tekstil KOBİ'lerine destek merkezi, otomasyon sektörünü kalkındırma merkezi, inşaat sektörü merkezi, tarım ve gıda sektörü merkezi ve son olarak da diğer yerel ajansların çalışmalarını izleme merkezidir.

¹⁹⁴ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.64

¹⁹⁵ Özen, a.g.e.

¹⁹⁶ Roberta Dallolio, "The Role of A Regional Development Agency In th Improvement Of Regional Territorial Polocies, **Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu**, Ankara Eylül 2006, http://www.tepav.org.tr/sempozyum/sunumlar/Roberta_Dallolio.pps, (26.02.2007)

ERVET, kendi alanlarında uzmanlaşmış bu hizmet merkezleriyle sanayi, tarım, ticaret, turizm, ulaşım ve sosyal uyum projeleri yürütmektedir. ERVET'in koordinasyon birimi şu görevleri üstlenmektedir:

- Teknoloji transferlerini ve bilgi aktarımını sağlamak, bölgedeki sektörleri yeniliklerden haberdar etmek,
- Hem bölgesel hem de dış finansal kaynakları kullanarak bölgesel kalkınma stratejisi geliştirmek,
- İtalya'daki ve Avrupa'daki diğer ajanslarla kurumsal networkler geliştirmek,
- Bölgenin potansiyelinin tanıtımını yapmak ve mevcut projeler için kaynak bulmak,
- AB programlarının tanıtımını yapmak ve bu programlardan yararlanmak isteyenlere teknik ve danışmanlık hizmetleri vermek,
- Kentsel alanların kullanımı, ulaşım, hizmetlere erişim ve sağlık alanlarında yeniliklerin araştırılmak ve bunları bölgeye taşımaktır.

ERVET, yapısı nedeniyle önemli sorunlar yaşamaktadır. Öncelikle yerel ve bölgesel idareler, ticaret ve sanayi odaları, üniversiteler, girişimci birlikleri ve bölgede faaliyet gösteren diğer kamu kurum ve kuruluşları arasındaki koordinasyonun sağlanmasında güçlük çekilmektedir. Özellikle önemli yatırımların söz konusu olduğu projelerde yerel/bölgesel idareler daha etkin ve baskın bir rol oynamakta, yatırımın sektörler arasındaki dağılımı sorunlara neden olmaktadır. ERVET'in kamu yaptırımından yoksun oluşu projelerini gerçekleştirme konusunda önemli sıkıntılar yaratmaktadır.

2.3.6. Polonya -Pomeranya Kalkınma Ajansı

1975 yılından beri merkezi teşkilata bağlı 49 İle (voivodship) bölünmüş olan Polonya, 1998 yılında AB'ye yakınlaşma ve ekonomik dönüşüm çabalarının da bir sonucu olarak bölgesel düzeyde yeni bir örgütlenme oluşturmuştur. Öncelikle 49 il birleştirilerek bölgesel düzeyde yeni 16 voivodship (bölge) oluşturulmuş, ardından da bu yeni voivodshiplerde merkezi teşkilata bağlı olmayan ve seçimle iş başına gelen bölgesel bir hükümet kurulması kanunlaştırılarak Polonya 16 voivodship'e, 380 poviat'a ve 2489 gminas'a (belediye) bölünmüştür.¹⁹⁷

Yeni idari sistemde bölgesel düzeyde karar alma organı, seçimle iş başına gelen Voivodship parlamentosudur. Yürütme organı ise bölgedeki seçmenin oyuyla iş başına

¹⁹⁷ "Polonya'da Kalkınma Ajansları", <http://www.tepav.org.tr>, (26.12.2006), s.8

gelen Marshal'in başkanlık ettiği ve en önemli görevi bölgesel kalkınmayı gerçekleştirmek olan Voivodship Kurulu'dur. Bu kurullar aynı zamanda girişimciliğin ve KOBİ'lerin desteklenmesi, istihdam yaratılması, altyapı yatırımları, çevrenin korunması, eğitim ve kültür gibi bir çok faaliyet için projeler hazırlayarak devlet bütçesinden fon talep edebilmektedirler. Voivodship'in en yüksek mülki idare amiri aynı zamanda Devlet Hazinesinin de temsilcisi olan ve Başbakan tarafından atanan Voidvodo yani bölge valisidir.¹⁹⁸

Polonya'da 2000 yılında İstatistiki Bölge Birimi Sisteminin (NUTS) kabul edilerek ülkenin 5 NUTS birimine bölünmesinin nedeni bölgesel ölçekte politikaların gerçekleştirilebilmesi olup AB standartlarında etkin veri toplanmasıdır. Yine aynı yıl kabul edilen Bölgesel Kalkınmanın Desteklenmesine Dair Kanun ile de merkezi hükümet ve bölgesel hükümet arasındaki ilişki, bölgesel kalkınma programlarının yürütülmesine ilişkin görev ve sorumlulukları düzenlemiştir.¹⁹⁹

Polonya'da 1980'li yılların başında hükümetin ekonominin yeniden yapılanmasının olumsuz sosyal etkileri üzerine odaklanması ve 1990'lı yıllarda bölgesel politikadan ziyade makro-ekonomik politikalara önem vermesi bölgelerde, kurumsal sorumluluklarda belirsizlik, koordinasyon eksikliği ve sınırlı finansman kaynakları sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Merkezi otoritenin bir parçası olan ve kendi politikalarını oluşturamayan bölgesel otoriteler 1990'dan sonra uzun dönemli bölgesel stratejiler oluşturmak yerine anında tepki veren bir bölgesel strateji yürütmüşlerdir. Bölgesel kalkınmaya olan etkileri hükümetin fonlarını yönetmekten ibaret olup, bunun yanı sıra bölgelerinde bu desteği, Bölgesel Kalkınma Ajansları, bölgesel konseyleri ve kurumları oluşturmak ve organize etmek için kullanmaktadırlar.²⁰⁰

Diğer ülkelerde olduğu gibi Polonya'da da bölgesel politikanın oluşturulmasında en büyük etki yine AB ile yapılan anlaşmalar olmuştur. Ekonomilerini yeniden yapılandırmak isteyen ülkelerin aldıkları AB fonları ilk başlarda bölgeler arası farkları azaltmak üzerine kurulmuştur.

Polonya'da bölgesel kalkınmanın en yeni aktörleri olan Bölgesel Kalkınma Ajansları'ndan şu anda atmışın üstünde ajans vardır. İlk ajans 1991 yılında kurulmuş olup,

¹⁹⁸ "Polonya'da Kalkınma Ajansları", s.10

¹⁹⁹ A.g.e., s.9

²⁰⁰ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.72

diğerlerinin çoğu 1993 yılında hizmet vermeye başlamıştır.²⁰¹ Ajanslar yerelde bölgesel ve yerel otoritelerin, ticaret ve sanayi odalarının yerel firmaların, bankaların ve iş birlikleri gibi kurum ve oluşumların desteğini almaktadır. Finansmanlarını kendileri oluşturan bu ajanslar bölgesel ve yerel kalkınma stratejisi hazırlamanın yanısıra yereldeki firmalara danışmanlık hizmetleri de vermektedir. Bazı durumlarda AB'nin Phare ve benzeri programlarının uygulanmasını da üstlenebilmektedir. Sadece bölgenin özellikleri değil pay sahiplerinin istekleri ve finansal kaynakları ile çalışan personele de bağlı olduklarından tam olarak belirlenmiş bir amaçları yoktur. Genel olarak ifade edilebilir ki ajanslar yatırımcılar ve turistlere bölgenin tanıtılması, iş alanında danışmanlık, eğitim programları, iş başlangıçlarını desteklemek, fuarlar düzenlemek, firmalar arasında ortaklıklar geliştirmek, üretim ticareti gibi faaliyetlerde bulunmaktadır.

Büyük bir kısmı anonim şirket olarak kurulmuş olan Bölgesel Kalkınma Ajansları yeni Ticaret Yasası ile birlikte finansal etki bakımından pek çok avantaj elde etmiştir. Ülke genelinde Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın çalışmalarında öneme sahip kurumlardan ilki büyüme ve yeniden yapılanma açısından ajanslarla koordineli olarak çalışmaktadır. İkincisi birçok ajansta pay sahibi olan IDA'dır. Üçüncüsü ise Ulusal Bölgesel Kalkınma Ajansı Birliği'dir.²⁰²

1993 yılında Polonya hükümeti adına Hazine Bakanlığı tarafından kurulan Polonya Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın amacı bölgesel kalkınmayı desteklemek, kalkınma hakkında bilgi vermek, bölgesel kalkınmayı hedef alan finansal kurumlar kurmaktır. Danışman komitesi finans bakanı, ekonomi bakanı, işgücü ve sosyal politika bakanı, hazine bakanı gibi önemli bakanlıklardan oluşmaktadır. Ajansın çalışmaları iki yönde gelişmektedir: bölgesel ve yerel kalkınmanın gelişimini anlamak ve özel bölgesel kalkınma programları uygulamak. Ajans, bölgesel kalkınma girişimlerinin desteklenmesi işini ise yayınlarla, kalkınmayı sağlayan girişimlere destek vererek ve yerel ve bölgesel kalkınmadaki araştırmaların yayılımını sağlayarak gerçekleştirmektedir.²⁰³

Ülkede bölgesel kalkınmanın önündeki en büyük engel olarak özerk bölgesel otoritelerin olmayışı gösterilebilir. Ajansların faaliyetlerini olumsuz etkileyen faktörlerin başında hükümetin kötü bölgesel politikası veya politikanın olamaması, yetersiz finansan

²⁰¹ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.72-73

²⁰² A.g.e., s.73

²⁰³ A.g.e., s.74

kaynakları, yersiz yasal düzenlemeler, yerel aktörlerin faaliyette bulunmak istememeleri, yetersiz dış yardım ve kalifiye eleman eksikliği gelmektedir.

Polonya'nın Pomeranya bölgesinde 1992 yılında çalışmalarına başlayan Pomeranya Kalkınma Ajansı, yerel otoritelerin kurduğu bir ajans olup, bölgenin enerji, finans, hizmet ve inşaat gibi ana sektörleri tarafından da desteklenmektedir. Ajans, pay sahiplerinin oluşturduğu bir Meclis ve onun altında çalışan Danışma ve Yönetim Kurulundan oluşmaktadır. Ajansın ana amaçları arasında girişimleri desteklemek, sermaye çekmek, bölgede yatırımı teşvik etmek, bölgesel politika uygulamada yerel otoritelere yardım etmek, AB yapısına uyum sağlayacak şekilde bölgeyi hazırlamak, AB yardım fonlarını yönetmek, uluslar arası proje programlara katılmak vb. bulunmaktadır. Ajans bu amaçları doğrultusunda yürüttüğü faaliyetlerini dört alanda sürdürmektedir. Bunlardan ilki bölgesel ilerlemedir. İkincisi Avrupa entegrasyonunda AB fonları hakkında bilgi ve danışmanlık servisleri vermek, proje ve programları yöneterek yerel yönetimlere bu konuda eğitim vermektir. Bir diğer faaliyet alanı ise yatırım sermayeleridir. KOBİ'lere iş planları hazırlamak ve danışmanlık hizmetleri vermek bu alana girmektedir. Son olarak ise ticari mülkle ilgili alanda işletme, arbuluculuk, yatırım ve danışmanlık hizmetleri vermektedir.²⁰⁴

Polonya'daki kalkınma ajanslarının büyük bir kısmı anonim şirket biçiminde kurulmuştur. Bunun bazı avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Ülkenin ticaret kanununun şirket yönetimlerinin performanslarını, mali etkinliklerine göre sınırlandırması yoluyla şirket performansının karlılığa göre değerlendirilmesi ajansların ortakları için şirket yönetimini denetleyebilecekleri önemli bir kontrol faktörünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte kar amacı gütmeyen ajansların Ticaret Hukukuna tabi olmaları bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Ayrıca Ticaret Kanununda belirtilen şekliyle kar payının, faaliyetlerde kullanımının ancak tüm pay sahiplerinin katıldığı toplantıyla gerçekleştirilebilmesi nedeniyle karar alma süreci oldukça yavaşlamaktadır. Başlangıçta çekici gözükse de kar dağıtımının tüm ortakların kararıyla yapılabildiği limited şirket modeli de aynı güçlüklerle yol açmıştır. Aynı şekilde dernekler ve vakıflar yasasına tabi olarak sivil toplum örgütü biçiminde kurulan ajanslar da bu kez hantal bürokratik işlemler nedeniyle verimsiz ve yavaş işleyen kurumlar haline gelmişlerdir. Zamanla Ticaret

²⁰⁴ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.75

Kanununa tabi kurum ve kuruluşların STK modelinden çok şirket modelini tercih etmeleri ile STK modeli de terk edilmiştir.²⁰⁵

Polonya’da merkezi hükümet düzeyinde örgütlenmiş bölgesel kalkınma ajanslarının işlevinden sorumlu üç temel kurumdan birisi Polonya Bölgesel Kalkınma Ajansı (PARD)’dır. PARD, AB kaynaklı fonların bölgesel ya da yerel kalkınma ajanslarına dağıtımını koordine eden kamu otoritesidir. Ayrıca sadece bölge kalkınma programlarını yürütmek göreviyle kurulmuş tek devlet ajansıdır. Bir diğer kurum, yerel düzeyde faaliyet gösteren ve pek çok ajansın sermaye ortağı olan Sanayi Kalkınma Ajansı’dır. Bu iki kurum ulusal politikaları yürütmek amacıyla merkezi hükümetler tarafından kurulmuş kamu kurumlarıdır. Son kurum ise kalkınma ajansları için eğitim, network oluşturma, bilgi değişimi gibi çeşitli faaliyetler yürüten STK modelindeki Bölgesel Kalkınma Ajansları Ulusal Birliği’dir.²⁰⁶

Bunun dışında Polonya’da bölgesel kalkınma programları ve kurumları AB tarafından finanse edilen PHARE programı gibi farklı nitelikteki yerli ve yabancı kuruluş tarafından desteklenmiştir.

Polonya’da Ajansların %85’i voivodshiplerin ve yerel yönetimlerin inisiyatifleriyle kurulurken, bunu PARD ve birkaç örnekte ticaret ve sanayi odalarının inisiyatifleri ile kurulanlar takip etmektedir. Ajansların dörtte birinde kuruluş aşamasında dışarıdan destek alındığı görülürken bu desteğin büyük bir kısmını araştırma kuruluşları, STK’lar, özel sektör kuruluşları ve IDA sağlamıştır.²⁰⁷

Ajansların büyük bir kısmı kuruluş aşamasında sorun yaşamıştır. Bu sorunlar arasında en önde geleni mali kaynakların yetersizliğidir. Ayrıca yerel otoritelerin ve elit grupların desteğini kazanmasının güçlüğü ve hukuki sorunlar ile kalifiye personel bulmaktaki güçlükler de önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

Polonya’da kalkınma ajanslarının başlangıç sermayeleri 2000 PLN (0,25 EURO) ile 11.200.000 PLN arasında değişmesine karşın, büyük çoğunluğunun başlangıç sermayesi 381.000 PLN civarındadır. Ayrıca ajansların yaklaşık yarısı başlangıç aşamasında IDA ile ortak finanse edilmektedir. Kalkınma ajanslarının en önemli ortakları ise voivodshipler,

²⁰⁵ “Polonya’da Kalkınma Ajansları”, s.9-10

²⁰⁶ A.g.e., s.10

²⁰⁷ A.g.e., s.10

yerel yönetimler ve IDA'dır. Polonya'daki kalkınma ajanslarının başlangıç sermayesi genellikle aynı sermayeden oluştuğu için ajansların nakit sıkıntısı içine girmişlerdir.²⁰⁸

AB'deki diğer ajansların aksine Polonya'daki ajansların pek çoğu kaynak aktarımını kısıtlayan yasal engeller ve yerel yönetimlerin iyi işleyen bir kalkınma ajansının yöreye sağlayacağı faydaları kavrayamamasından dolayı bir kerelik sermaye katkısından sonra bölgesel kalkınma adına yaptıkları faaliyetlerinde kendi sınırlı kaynakları ile baş başa kalmışlardır. Hal böyle olunca Polonya'daki kalkınma ajansları, eğitim programları, değişim projeleri, çalışma gezileri gibi bazı faaliyetlerini dış kaynaklı küçük fonlardan sağlamaya çalışmışlardır. Polonya'daki kalkınma ajanslarının personellerinin çoğu mühendis, ekonomist ve avukatlardan oluşan 1-83 kişi arasında değişmekte olup ortalama 19 kişiden oluşmaktadır.²⁰⁹

AB'deki pek çok ajansın aksine Polonya'daki kalkınma ajanslarının çoğu Ticaret Hukuku'na tabi oldukları ve kurumsal yapıları itibariyle kar amacı güden faaliyetlerde bulunmaktadır. Gelirleri yeterli olmayan ajansların kaynak yaratma zorunluluğu onları kar amacı güden bir şirket gibi gelir getirici faaliyetler yapmaya itmiştir. Bölgenin yerli ve yabancı yatırımcılara tanıtılması, yatırımların bölgeye çekilmesi ve girişimciye danışmanlık hizmetleri bu faaliyetler arasında sayılabilir. Ajanslar hizmet, üretim veya ticaret sektörlerinde kendi işlerini yürüterek diğer firmalarla rekabete girmişlerdir. Ajansların fuar organizasyonları düzenlemeleri, serbest ticaret ve üretim bölgeleri, teknoparklar ve iş destek merkezleri oluşturmaları ise bölgelerde önemli iş potansiyeli oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca ajansların pek çoğunun borç verme ve kefil olma gibi karlı faaliyetleri sayesinde yatırımlar güçlenmiş ve istihdamda artış gözlenmiştir. Gerçekte ise ajansların görevi sektöre yenilik getirdikten ve yerli girişimciye yol açtıktan sonra sona ermelidir. Ajansların ticari faaliyetlerde bulunmasının olumlu yanı bölgelerarası işbirliği, dış pazarlara açılma, yeni teknolojileri kullanma gibi eylemler ve çözümler için ateşleyici güç olmasıdır.²¹⁰ Ajansların çoğunda ajansın politikasına ve yürütülecek faaliyetlere ana hissedar karar vermektedir.

Ajansların karşılaştıkları engeller arasında şunlar sayılabilir: devletin bölgesel politikası, yetersiz mali kaynaklar, hukuk sistemi, yerli elitlerin ilgisizliği, dış yardımın olmayışı, yeterli kalifiye personel olmayışı, yerel yönetimlerle işbirliği yapılamaması, bka

²⁰⁸“Polonya'da Kalkınma Ajansları”, s.11-12

²⁰⁹ A.g.e., s.12-13

²¹⁰ A.g.e., s.14-15

faaliyetlerinin anlaşılabilmesi, Voivodshiplerle işbirliği yapılamaması, yönetim kurulunun yeterince bağımsız hareket edememesi.²¹¹

Polonya’da kalkınma ajansları yerel ve bölgesel ekonomilerin dönüşümünde önemli rol oynamışlardır. Özel sektör ile kamu sektörü arasında keskin bölünmelerin olduğu bir ülkede kamu sermayesi ile özel sermayeyi birleştirebilen yeni bir organizasyon yapısını başarıyla sürdürmüşlerdir. Bugün Polonya’da merkezi hükümet, kalkınma ajansları için sistematik bir mali destek sağlamadığı için kalkınma ajansları bölge ekonomisini ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırma çabalarında ciddi mali güçlüklerle karşılaşmışlar ve bu durum onların kendilerinden beklenen hizmetleri yeterince yerine getirememelerine yol açmıştır.

2.3.7. Çek Cumhuriyeti - Ostrava Kalkınma Ajansı

Çekoslovakya’da 1960’lara kadar bölgesel politika ulusal ekonomik kalkınma politikasının bir sonucu idi. 1960’lardan sonra ulusal politikaya bölgesel kalkınma projeksiyonları ile bazı sınır bölgelerinin planlarının eklenmesi sonucunda sanayi politikasında yeni teşvik araçları ortaya çıkmıştır. 1980’lerin sonlarında ekonomik kalkınmada sosyal ve çevresel faktörlere önem verilirken seçilmiş bazı bölgelerin de planları hazırlanmıştır. Ancak 1990’da bölgesel hükümetlerin bu politikaları kaldırması ile birlikte uygulanamamıştır. Bunun yerine uygulanan Pazar ekonomisi ise bölgesel farklılıkları artırmış, Çek ve Slovak kısımlar arasındaki politik tartışmalar, ekonomik farklılıkların da etkisiyle, ülkenin 1993 yılında Slovakya ve Çek Cumhuriyeti olarak ikiye bölünmesine yol açmıştır.²¹²

AB’nin de baskısıyla Çek Cumhuriyeti 1990’ların sonuna doğru artan bölgesel farklılıklara çözüm bulmak için yeni kurumsal yapılanmalar oluşturmaya başlamıştır. Merkezi hükümet bu doğrultuda bölgesel kalkınmaya daha az müdahale etme kararı almıştır. Ülkede bölgesel politikadan Yerel Kalkınma Bakanlığı sorumlu olup, bu bakanlığa ek olarak, işgücü politikasıyla İş ve Sosyal İşler Bakanlığı, Kırsal Canlandırma Programı, Tarım Ve Ormancılık İçin Garanti Fonu ile Tarım Bakanlığı gibi bakanlıklar da sorumludur.²¹³

²¹¹ “Polonya’da Kalkınma Ajansları”, s.16

²¹² Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.76

²¹³ A.g.e., s.77

Çek Cumhuriyeti'nde Bölgesel Kalkınma Ajansları çeşitli yerel kurumlar, iş sektörü, bankalar, belediye birlikleri ve ticaret birlikleri gibi kurumlar tarafından oluşturulmuştur. Devlet tarafından tanımlanmış bir statüye ve genel düzenlemeye sahip olmayan bu ajanslar, bünyesinde kuruldukları ana kuruma ve bölgeye sübvansiyon ile finansal kaynak sağlamaları amacıyla oluşturulmuşlardır. Yerel hükümete ve özel sektöre danışmanlık hizmeti veren organizasyonlar olarak çalışan Bölgesel Kalkınma Ajansları, Çek Cumhuriyeti'nde kamunun ve özel sektörün pay sahibi olabildiği anonim şirketler olarak kurulmaktadır. Sadece kendi imkanları çerçevesinde faaliyet gösteriyor olmaları onlara belli kısıtlamalar getirmektedir.

Çek Cumhuriyeti'nde ajansların genel itibariyle amaçları şöyle sıralanabilir:

- Kamu-özel ortaklığını geliştirmek,
- Bölgesel kalkınma çalışmalarını koordine etmek,
- Bölgesel bir ağ oluşumunu desteklemek,
- Bölge içine yatırım çekmek,
- Bölgenin tanıtımını yapmak vs.

Ajansların finansal kaynakları pay sahiplerinin yanı sıra verdikleri hizmetlerden ve Phare programından karşılanmaktadır.

Çek Cumhuriyeti'ndeki ajanslar içinde en gelişmiş olan Ostrava Kalkınma Ajansı (ARR), 1993 yılında AB'nin bir projesi olarak kurulmuştur. ARR, Kuzey Moravyan ve Silesyan bölgelerini içermekte olup amacı bu bölgede, yeniden yapılanmayı desteklemektir. Görevi bölgede ekonomik kalkınma doğrultusunda sosyal ve ekonomik değişimler gerçekleştirmek amacıyla bölgesel projeler geliştirmek, çeşitli girişimleri desteklemek, uluslararası işbirliğinde bölgesel aktör rolünü üstlenmektir. Ajans ayrıca girişimcileri bölgedeki yatırım olanakları ve mekanları hakkında bilgi verme görevini de yürütmektedir.²¹⁴

1987 yılında AB tarafından uygulanmaya başlanan ve Çek Cumhuriyeti'ndeki yedi Euro Info Merkezinden (EIC) biri olan EIC Ostrava da ARR bünyesinde bulunmaktadır. Bu kapsamda oluşturulan ağ AB'nin girişimlere verdiği destek, Tek Pazar, AB programları, yasaları ve finansman kaynakları hakkında bilgi vermek ve yaymakla sorumludur.²¹⁵

²¹⁴ "Polonya'da Kalkınma Ajansları", s.78

²¹⁵ A.g.e., s.79

2.3.8. Macaristan

Nüfusunun %60'ı kentlerde, %20'si ise başkent Budapeşte'de yaşayan Macaristan'ın en temel bölgesel sorunu doğu ile batı arasındaki gelişmişlik farkı ve ekonomik ve demografik olarak Budapeşte'nin oluşturduğu merkez-çevre eşitsizliğidir.²¹⁶

Macaristan bölgesel kalkınma deneyimi merkezi devlet geleneğine sahip olan ülkenin kurumlarıyla AB'nin bölgesel politikasının etkileşimi ile ve özgün bir süreç sonucunda belirlenmiştir. Mevcut kamu yönetimi yapısı değiştirilerek yeni yönetim yapıları oluşturulmuştur. Bu süreçte ülkeye 1940 yılında tanıştığı Sovyet tipi merkezi planlamaya dayalı kurum ve yapılar da transfer edilmiştir.

Macaristan'da 1968 yılında başlatılan “Yeni İktisadi Mekanizma” reformu ile planlama sisteminin alt kademelerine daha fazla özerklik getirilerek daha geniş esneklik sağlanmış ve yıllık planlar da bu kapsamda kaldırılmıştır. 1989 yılı Macaristan'ın politik ve ekonomik sisteminde hızlı bir değişim sürecinin başlangıcı olmuştur. 1990'da Devlet Mülkiyeti Ajansı kurularak, 10 bin küçük ölçekli işletmenin 9 bini özel sektöre transfer edilmiştir. Politik değişimler bölgesel olarak da farklı sonuçlar doğurmuş, ülkenin doğusundaki eski ağır sanayi merkezleri zarar ederken, Avusturya ve Almanya'ya yakın olan batıdaki sanayi kolları ise gelişmiştir.²¹⁷

Macaristan'da güçlü bir merkezi devlet geleneği bulunmaktadır. Bu devlet geleneğinin geleneksel idari birimi ise il yönetimi olmuştur. Bu illerin sayısı değişse de ölçeği hiçbir zaman değişmemiştir. Macaristan 1920'ye kadar geniş bir özerkliğe sahip olan 25 ilden oluşmaktaydı. 1920 yılında imzalanan Trianon Antlaşması ile birlikte illerin sayısı bugünkü sayısına, 19'a indirildi. Macaristan'daki “Megye” (County) örgütlenmesi, il ölçeğine yakın orta düzeydeki bölgesel birimdir.

Ülkede 1990'lı yıllara kadar bölgesel ve yerel birimler merkezîyetçi politikalarla yönetilmiştir. 1989'dan sonra çıkarılan yeni yerel yönetimler yasasıyla mevcut 1600 Sovyet tipi meclis yerini her yerleşimde bir tane olmak üzere 3100 belediyeye bırakmış, yetki anlamında güçlendirilen yerel yönetimler görev sorumluluklarını yerine getirecek deneyim ve parasal kaynaklardan yoksun kalmışlardır. Ayrıca yerel yönetim modeli merkezi gücün yerelleşmesi için uygun ve süreklilik arz eden bir yapıda değildi ve bu da

²¹⁶ Macaristan'da Kalkınma Ajansları, www.tepav.org.tr, (17.02.2007), s.1

²¹⁷ A.g.e., s.2-4

yerel yönetimlerin kapasite yetersizliği nedeniyle merkezi hükümet müdahalelerinin artmasına neden olmuştu.

Macaristan'ın 1970'lerden bugüne gelen bölgesel planlama deneyimi bölgesel kararlarda sektörel hedefleri belirleyici kılmakta idi. 1990 yılında kurulan Bölgesel Kalkınma Fonu ve Bölgesel Politika ve Çevre Bakanlığı, ardından 1993'te hazırlanan Bölgesel Kalkınma Yasa Tasarısı bölgesel politika sürekli gelişti. 1996 yılında yürürlüğe giren Bölgesel Kalkınma ve Mekansal Planlama Yasası bölgesel kalkınma konusundaki en önemli yasal düzenleme oldu. Yasanın temel amaçları arasında; bölgeler arası eşitsizlikleri ortadan kaldırmak, bölgesel ve yerel inisiyatifleri desteklemek ve sürdürülebilir kalkınmanın koşullarını oluşturmak yer almaktadır.²¹⁸

Macaristan'da 1990'lar, bölgesel kalkınma alanında fazlaca başarı sağlanamayan Yerel Yönetimler Yasasının oluşturduğu yapısal sorunların düzeltilmeye çalışıldığı yıllardır.

Macaristan'da yönetim sistemi belediye ve il düzeyinde olmak üzere iki düzeyde örgütlenmektedir. Belediyeler ve il yönetimleri arasındaki ilişki hiyerarşik bir yapıda değildir. Belediyeler yerel kamu hizmetlerini sağlarken, belediyelerin gerçekleştirme olanağı olmayan yada belediye sınırları dışındaki hizmetleri sağlarlar ve daha çok destekleyici bir rol üstlenmişlerdir. İl yönetimleri de aynı şekilde belediyelerin yerine getiremediği kamu hizmetlerinin sunulması görevini yerine getirmektedir.²¹⁹

Macaristan'da Bölgesel Kalkınma Kanunu 1996 tarihlidir. Bölgesel ve yerel düzeyde gönüllülük temelinde kalkınma konseylerinin kuruluşu da bu döneme denk gelmektedir. Konseyler; belediyeler, odalar, sendikalar ve merkezi idare temsilcilerinden oluşmaktadır. Sadece il düzeyinde konseyler kuruldu. Devlet desteklerini kullanan bu konseyler seçilmiş il meclislerinden daha güçlü hale geldi. 1998 yılında kanuni bir düzenleme ile NUTS II örgütlenmesi oluşturuldu. Bölgesel Kalkınma Ajansları konseyler altında örgütlendi. Geliştirilmiş bir kamu kaynakları yoktu.²²⁰ Macaristan'da bölgesel politikalar konusunda istenen uyum ve etkinlik henüz sağlanamamıştır.

²¹⁸ Macaristan'da Kalkınma Ajansları, s.8-9

²¹⁹ A.g.e., s.6

²²⁰ Koyuncu, a.g.e.

2.3.9. Hollanda - Kuzey Kalkınma Ajansı

1960'lı yıllardan 1980'li yıllara kadar Hollanda'nın sosyal adalet prensibine dayanan bölgesel politikası, ülkenin gelişmiş bölgeleri ile geri kalmış bölgeleri arasındaki farkı azaltmaya yönelik olarak geliştirilmiştir. Bu tarihten sonra ise politika daha çok verimlilik yaklaşımları üzerine oluşturulmaya başlamıştır. Bu politikalar çerçevesinde yeni ürünler ve yeni üretim sistemlerinden oluşan tekno-kurumsal alanlarda arge faaliyetleri desteklenmiştir. Bölgesel Kalkınma Ajansları ülkenin temel bölgesel aktörü olmakla birlikte bunlara ek olarak bu dönemde 18 ek bölgesel yenilikçilik merkezi kurulmuştur. Kamunun finanse ettiği bu merkezler, KOBİ'leri yeni fırsatlar ve teknolojiler hakkında bilgilendirmişlerdir.²²¹

Hollanda'nın son dönem bölgesel politikası ise olumlu bir iş ortamı oluşturmak ve hızlı değişen uluslararası değişimlere cevap verebilme üzerine oluşturulmuştur. Bu politika küreselleşme ve hızla değişen teknolojilere cevap verebilmek ve etkili bir rekabeti bölgesel ölçekte en iyi şekilde gerçekleştirmek gayesini gütmüştür. Ayrıca bu politikada ana prensip firmaların önceliklerine bölgelerin cevap verebilme güçlerinin özel olarak oluşturulan çözümlerle olanaklı hale gelmesidir.

Tüm bu politikalar çerçevesinde Hollanda'da 1974 yılından bu yana geri kalmış bölgelere destek olmak ve bölgelerindeki sosyo-ekonomik alan ve iş olanaklarını arttırmak amacıyla beş tane Bölgesel Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Bu amaca ulaşmak için söz konusu ajansların gerçekleştirdiği görevler arasında; yeni firma oluşumlarını teşvik etmek, sanayi girişimleri bölümlerine sahip olmak, tercih edilen ekonomik faaliyetleri korumak için girişimlerde bulunmak sayılabilir.

Bölgelerinin özelliklerine göre farklı farklı nitelikler taşıyan bu ajanslar farklı zamanlarda kurulmuştur. İlk olarak 1974 yılında ülkenin kuzeyindeki problemler için Kuzey Kalkınma Ajansı NOM (Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij-NOM) kurulmuştur. 1975 yılında ise Kalkınma ve Finans için Limburg Enstitüsü LIOF (Limburgs Instituut voor Ontwikkeling en Financiering-LIOF) ve Overijssse Kalkınma Ajansı (OOM) kurulmuştur. Birincisi eski bir kömür madeni sanayi bölgesinde kurulurken, diğeri ise tekstil ve makine sanayinin bulunduğu bir bölgede kurulmuştur. Amaç her iki bölgede ekonomik olarak yeniden yapılanmaya ve iş imkanlarının arttırılmasına katkıda bulunmak idi. Yine 1978 yılında Gelderse Kalkınma Ajansı (-GOM)'un ve 1983 yılında Brabantse

²²¹ Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.68

Kalkınma Ajansı BOM'un oluşturulmasıyla Hollanda'nın sahip olduğu ajans sayısı beşe yükselmiştir.²²²

Hollanda'da kalkınma ajanslarının oluşumu enerji krizlerinden sonraki ekonomik durgunluk dönemine rastlamıştır. Bu dönemde sanayiye finansman desteği sağlamak ve işgücü oranını korumak amacı ön plana çıkmıştır. Son yıllarda ise ajansların finansal faaliyetleriyle ilgili önemli değişimler ile birlikte risk sermayesiyle desteklenen firmaların türünde bir değişim olmuştur ve pay sahiplerinde bir azalma gözlemlenmiştir. NOM hariç diğer dört bölgesel kalkınma ajansının kamu finansmanı kesilerek kendi kaynaklarına dayalı olarak faaliyetlerini sürdürmesi planlanmıştır.²²³

Kuzey Kalkınma Ajansı (NOM-The Northern Development Agency), Hollanda'nın tarımsal alanda ön plana çıktığı bir ekonomik kalkınma sağlamak amacıyla kurulmuştur. Temel amacı bölgeyi oluşturan Groningen, Friesland ve Drenthe illerinde iş ve ekonomik alanda gelişim sağlamak olan ajans, bu amacını gerçekleştirmek için girişimcilere danışmanlık vermek, bölgeye yatırım çekmek, sübvansiyonlar sağlamak, projeler geliştirmek ve koordine etmek gibi araçları kullanmaktadır. Şu anda bölgede kimya, medikal metal, bilgi ve iletişim sektörleri bulunmaktadır.²²⁴

NOM'un birimleri arasında; Yatırım Geliştirme, Finansman, İş Kalkınma Projeleri ve Sübvansiyon Danışma birimi bulunmaktadır. NOM'un finansal kaynaklarının büyük bir oranı Hollanda hükümeti tarafından karşılanmakta olup, kalan kısmı ise kredi kuruluşları ve AB programlarından karşılanmaktadır.

²²² Kayasü, ve Diğerleri, a.g.e., s.69

²²³ A.g.e., s.69

²²⁴ A.g.e., s.70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSI UYGULAMASI

Avrupa Birliği’ne tam üyelik sürecinde Avrupa Birliği Türkiye’den, kurumsal yapılanmasındaki katı merkezîyetçiliği yumuşatmasını ve yerel yönetimlere öncelik vermesini istemiştir. Çünkü Türkiye’nin merkezi planlama anlayışı AB’nin bölgesel politikalarına uymamaktadır. Bu prensip çerçevesinde Türkiye’nin, bölgesel farklılıkları giderecek ve AB Fonlarının etkili dağılımını sağlayacak, kamu kaynaklarından finanse edilen ve kamusal yetkilerle donatılmış, bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasını amaçlayan, özerk kuruluşlar kurması beklenmektedir. Türkiye bu kapsamda, bölgesel politika alanında çeşitli düzenlemeler ve araçlar gerçekleştirerek AB politikalarına uyum sağlamaya çalışmaktadır.²²⁵

Bu bölümde öncelikle Türkiye’de AB isteğiyle kurulması gündeme gelen Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın ortaya çıkış süreci incelenerek, ülkemizdeki Bölgesel Kalkınma Ajansı deneyimleri ele alınacak, ardından 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun” çerçevesinde Türkiye’deki Kalkınma Ajanslarının özelliklerinden bahsedilecektir. Son olarak Türkiye’de ajanslar sistemine getirilen eleştirilerden söz edilerek dünyadaki uygulamalara kıyasla ülkemizde Kalkınma Ajanslarının uygulanabilirliği tartışılacaktır.

3.1. TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI’NIN ORTAYA ÇIKIŞI

Türkiye’de bölgesel politikalar ilk olarak 1960’lı yıllarda kalkınma planlaması ile başlamış ve sekiz kalkınma planında da yer almıştır. Ülkemizde bu yıla kadar yıllık olarak hazırlanan kalkınma planları bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Ancak uygulanan politikaların, bölgesel dengesizlikleri gidermeyip aksine daha da artırdığı görülmüştür.²²⁶ Bağımsız yerel kurumların bulunmayışı ve merkezi kurumların yerel düzeydeki birimlerinin işlevlerinin sınırlı olması da uygulanan politikaların etkinliğini azaltmıştır.

²²⁵ Serap Kayasü, Suna Yaşar, “Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, www.tepav.org.tr, (18.03.2007)

²²⁶ Berber ve Çelepçi, a.g.e., s.151

1960-1975 yılları arasında Türkiye’de dar anlamda geleneksel politikalar hakimdi. 1975-1990 arasındaki geçiş döneminde üretim maliyetlerinin artması, işsizliğin artması ve bu sorunlara geleneksel politikalar ile çözüm üretilemez olması nedeniyle 1990 sonrasında programlamaya ve bölgesel potansiyellerin harekete geçirilmesine dayanan modern bölgesel politikalar ortaya çıkmıştır. Bu politikalar, yerelden veya merkezi-yerel ortak platformlarda planlanan, tüm bölgeleri kapsayan, dinamik, uzun vadeye yönelik, problemlere çözüm üretmek yerine gelişmeye dayalı, katılımcı planlamayı temel alan politikalarlardır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları öncesinde beş yıllık kalkınma planları, yıllık bütçe ve yatırım programları, bölgesel plan ve programlar, KÖY politikaları, projeler, özel amaçlı teşvik kanunları, Ticaret ve Sanayi Odaları, vakıf vb örgütlenmeler vardı. Ancak bölgesel gelişmede yetki kargaşası, çelişen mevzuatlar, eşgüdüm eksikliği, merkezi ve yerel kamu kurumları arasında işbirliği ve koordinasyon eksikliği, bölgesel hedefler üzerinde uzlaşımın olmaması gibi sorunlar yaşanmaktaydı.²²⁷

1980’li yılların sonuyla birlikte uygulanmaya başlayan yeni politikaların düzenli ve planlanmış bir şekilde sürdürülebilirliğini sağlayacak olan yegane kurumlar olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları, bahsi geçen bölgeyi en iyi tanıyan kurumlardı.²²⁸

Türkiye’de 1990’lı yıllarda AB’nin de etkisiyle bölgesel kalkınmanın amaç ve araçları değişmiştir. Yirminci yüzyılda devletlerin, bölgelerarası eşitsizlik sorununu aşmak ve bölgesel kalkınmayı sağlamak amacıyla kullandığı ve merkezi olarak planlanan teşvik ve devlet yardımları aracılığıyla uygulanan politikaların yerini bölgelerin kendi aralarında rekabet edecek görece bağımsız birimler olarak hareket etmesine dayanan yeni politikalar almıştır.²²⁹ Bölgesel Kalkınma Ajansları teşvik ve devlet yardımlarının yerine kullanılmak üzere tasarlanan bölgesel kalkınma programlarının uygulayıcıları olarak tasarlanmıştır.

Kişi başı GSYİH 2001 Türkiye ortalaması 2 bin 146 dolar iken, Kocaeli Düzey 2 bölgesi 2001 yılı kişi başı ortalama GSYİH’sı 3 bin 419 dolar, Ağrı Düzey 2 bölgesi 2001 yılı kişi başı GSYİH’sı ise 788 dolardır.²³⁰

²²⁷Naci Akın, “Bölgesel Kalkınma Araçları İle Kalkınma Ajanslarının Uyum, İşbirliği ve Koordinasyonu”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, http://www.tesev.org.tr/dosyalar/dl_yoksulluk_bolgesel.php, (18.03.2007)

²²⁸Rösh, a.g.e., s.4

²²⁹Menaf Turan, “Bölgesel Kalkınma Programları”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, s.159

²³⁰Emin Dedeoğlu, “Türkiye’de Kalkınma ve Aktörler”, www.tepav.org.tr, (22.01.2007)

Merkezi planlama esas alınarak bölgelerarası eşitsizliği gidermeye ve bölgesel kalkınmayı gerçekleştirmeye dönük politikalarındaki en önemli değişikliklerden biri, kamunun öncülüğünde gerçekleştirilmiş olan merkezi planlama anlayışından vazgeçiş olmuştur. Yeni uygulamada merkezi planlamanın yerine bölgelerarası rekabeti özel sektörün öncülüğünde sağlamak amacıyla kalkınma programları ve bunların aracı olarak da projeler üretilmesi gündeme gelmiştir.²³¹

Bölgesel Kalkınma Ajansı kavramı Türk kamu yönetimine AB tarafından yerleştirilmiş bir olgudur. Küreselleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan yapısal uyum politikaları ve bunların getirdiği yeni araçların geliştirilmesi zorunluluğunun doğduğu bir dönemde AB Türkiye'ye, bölge planlamasının yeni bir anlayışla ele alınması gerektiğini ifade etmiş ve bunun en önemli aracının da Bölgesel Kalkınma Ajansları olduğunu belirtmiştir.

Türkiye AB katılım sürecinde yüklendiği taahhütler çerçevesinde, bölgesel kalkınma politikalarını ulusal düzeydeki makro politikalarını önemli ölçüde etkileyecek şekilde yeniden yapılandırmaktadır. Yeni düzenlemeye göre Bölgesel Kalkınma Ajansları yetkili oldukları bölgelerde doğrudan altyapı ve çevre projesi gerçekleştirmeyecekler, ancak bu alandaki kaynakları yerel yönetimlere yönlendirmede yetkili olacaklardır.²³²

İçeride ulusal gelişmeye ivme kazandırmak, gelir dağılımındaki dengesizlikleri önleyerek, kaynakların etkin kullanımını sağlamak amacı, dışarıda ise AB ile bütünleşmenin gereklilikleri, uluslararası kuruluşların telkinleri ile IMF stand-by programlarının öngörülerini bu politikaların ortaya çıkış sürecini hızlandırıcı etkenler olmuştur.²³³

Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları yurtiçinde beklenen yerelliklerin içsel kalkınma dinamiklerinin yanı sıra AB'ye katılma sürecini de hızlandırmak amacıyla ele alınmaya başlamıştır.²³⁴

Ülkemizde 49 ili kapsayan bölgesel kalkınma programlarının yönetimi, hizmet birliği yada kalkınma birliği adı verilen yerel yönetim birliklerince gerçekleştirilse de

²³¹ Menaf Turan, "Ajanslara Hazırlık: Bölgesel Kalkınma Programları", *Memleket Dergisi*, Sayı:8, Yerel Yönetim Araştırma Yarım ve Eğitim Derneği, Şubat 2006, Ankara, s.39

²³² Nuran Talu, "Kürenin Ortak Malı: Çevre", www.radikal.com.tr, (13.01.2006)

²³³ Gülhan Bilen, "Türkiye'de Yeni Bölgesel Politikanın Oluşum ve Gelişiminde Problemler", www.tepav.org.tr, (18.02.2007)

²³⁴ Berber ve Çelepçi, a.g.e., s.152

Avrupa Birliği, ÷lkemizin bir an önce idari kapasitesini g÷çlendirmesi amacıyla Bölgesel Kalkınma Ajansı biçiminde bölgesel idareler oluşturmasını istemiştir.

÷lkemizin Bölgesel Kalkınma Ajansı kavramı ile ilk kez karşı karşıya gelmesi 1999 yılındaki Helsinki Zirvesi sonunda, Avrupa Birliği'ne aday ÷lke olarak tescil edilince, Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı Katılım Ortaklığı Belgesi'nin, orta vadeli hedeflerden biri olarak Bölge Kalkınma Ajanslarına yer vermesi ile olmuştur.²³⁵ 2001 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, T÷rkiye'nin AB'ye uyum s÷recinde bölgesel gelişme ile ilgili politikalarının hem Topluluk rekabet kurallarına uyumlu olması, hem de AB kurallarına uygun bir İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması ve AB fonlarının kontrol÷ne yönelik birimlerin kurulması gerektiğine işaret edilmiştir. Ortaklık Belgesi'nde T÷rkiye'den istenen bölgesel kalkınma politikasını değiştirmesi ve bölge sınırlarının belirlenmesi hususu hızla yerine getirilmiştir.²³⁶ 22 Eyl÷l 2002 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların belirlenmesi ve AB Bölgesel İstatistik Sistemi ile karşılaştırılabilir veri tabanı oluşturularak ÷lke, ÷ç kademeli bölgelere ayrılmıştır.²³⁷

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın üzerinde y÷kseleceği idari yapıları belirlemek amacıyla, 2002'de, Bakanlar Kurulu, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması'nı tanımlamıştır. Söz konusu sınıflandırmada D÷zey 3 kapsamındaki istatistiki bölge birimleri 81 adet olup il d÷zeyindedir. Her il istatistiki bölge birimini tanımlamaktadır. D÷zey 2 istatistiki bölge birimi D÷zey 3 kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 26 adettir. D÷zey 1 istatistiki bölge birimi ise D÷zey 2 istatistiki bölge biriminin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 12 adettir. Bölgesel Kalkınma Ajansları bu sınıflandırmada merkezleri de belirtilmiş olan D÷zey 2 kademesinde 26 bölgede kurulacak birimlerdir.²³⁸

14 Nisan 2003 tarihinde kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesi'nde de aynı konu kısa vadeli hedefler arasında sayılmıştır.²³⁹ Bu belgede, D÷zey 2 için bölgesel kalkınma planları hazırlanması, bölgelere yönelik kamu yatırımlarına ilişkin öncelik kriterlerini ortaya koyan çok yıllı b÷teleme usullerinin oluşturulması ve bölgesel kalkınmayı y÷r÷tecek idari yapıların g÷çlendirilmesi ngr÷lmüştir.

²³⁵ Tekin Avaner, "BKA Siyasal Rejim Sorunu Yaratır mı?", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, s. 239

²³⁶ Turan, "Bölgesel Kalkınma Programları", s.160

²³⁷ Faruk Ataay, **Kamu Reform İncelemeleri**, Ankara Tabib Odası Yayınları, Ankara, 2005, s.193

²³⁸ Demirci, "Bölgesel Kalkınma Ajansları", s.16

²³⁹ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.86

2004-2006 yılları arasında, belirlenen stratejilerin tespit edilen bölgelere uygulanabilmesi için gerekli öncelik, tedbir ve fon miktarları belirlenmiştir. Ardından bölgelerin swot analizi yapılmıştır. 2003 Genişletilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi'nde istenmiş olan plan Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanarak 2004-2006 yıllarını kapsamak üzere Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖUKP) adını almıştır.²⁴⁰

Ön Ulusal Kalkınma Planı, Türkiye'nin AB'ye ekonomik ve sosyal uyumuna yönelik katılım öncesi mali yardımların programlanmasına bir çerçeve oluşturmaktadır. ÖUKP döneminde katılım öncesi mali yardımların etkili bir şekilde kullanılması ve üyelik sonrası yapısal fonların kullanımına ilişkin altyapının oluşturulmaya başlanması hedeflenmektedir. Bu kapsamda ÖUKP'de, İlerleme Raporları ve 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesindeki hususlar da dikkate alınarak, ülke genelinde bir ekonomik ve sosyal uyum politikasının oluşturulması ve AB'ye yakınsama sağlanması yönünde stratejik bir çerçevenin ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu çerçevede Türkiye, bölgesel gelişme politikalarının daha etkin uygulanması, analizi ve AB'ye uyumun sağlanması amacıyla yönelik olarak 26 İstatistik Bölge Birimi (İBB) Düzey 2 bölgesine ayrılmıştır.²⁴¹

ÖUKP (2004-2006), Türkiye'de beş yıllık kalkınma plancılığı sistematığının tamamen tepe taklak edilmesini ifade etmektedir. 1990 sonrası özellikle doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan dönüşüm sürecinin, 2000'lerde yerini hızla AB'ye üyelik ve entegrasyona bırakmasıyla bu ülkelerdeki plancılık serüveni bir anda yerini AB taahhütlerine uygun 3 yıllık plan sistematığına bırakmıştır. Türkiye'de de Anayasa'da (166. madde ile) devletin temel ödevleri arasında sayılan beş yıllık kalkınma planları ve yıllık programlar hazırlama görevi, AB'ye uyum süreciyle birlikte yerini, ÖUKP'ye bırakmıştır. ÖUKP'nin, Yüksek Planlama Kurulu'nun 22 Aralık 2003 tarih ve 2003/61 sayılı kararıyla kabul edilmesiyle birlikte plancılıkta, DPT'nin yetkisinde olan ve kurumun görüş ve önerileri ile yürütme organına sunulan beş yıllık kalkınma planları rafa kaldırılmıştır.²⁴²

Bölgesel kalkınma programlarının öncelik/bileşenleri arasında; KOBİ temelli kalkınma, tarım, hayvancılık ve kırsal kalkınma, çevre, altyapı ve turizm alanları ile sosyal

²⁴⁰ Turan, "Bölgesel Kalkınma Programları", s.161

²⁴¹ "Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları", DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, 2005, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf>, (17.02.2007)

²⁴² Ali Somel, Cengiz Ekiz, "AB Plancılığına Geçiş: Ön Ulusal Kalkınma Planı", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, s.122

gelişme alanları yer almaktadır. İlgili kanun gerekçesinde bu konular yardım konuları için belirlenen bütçede belirtilmektedir.²⁴³

3.2. TÜRKİYE’DEKİ BÖLGESEL KALKINMA AJANSI DENEYİMLERİ

Türkiye’de farklı dönemlerde, farklı aktörlerce kurulmuş ve farklı kurumsal kimliklere sahip Bölgesel Kalkınma Ajansı benzeri kuruluşlar vardır. Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın yasal çerçevesini incelemeden önce bu örneklerden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Ajansı deneyimleri arasında şunlar sayılabilir:²⁴⁴

- **Bölgesel Kalkınma Odaklı Projeler** (GAP Bölgesel Kalkınma Programı-GİDEM, Doğu Anadolu Kalkınma Programı)
- **AB Destekli Programlar Kapsamında Kurulanlar** (Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği, Orta Karadeniz Kalkınma Birliği, Erzurum-Erzincan-Bayburt Kalkınma Birliği, Orta Anadolu Kalkınma Birliği, Konya Karaman Kalkınma Birliği, Serhat İlleri Kalkınma Birliği, Doğu Anadolu Kalkınma Birliği)
- **Yerel Aktörlerin İnisyatifiyle Kurulanlar** (EGEV, Mersin Kalkınma Ajansı-MEKİK, BAGEV).

3.2.1. Bölgesel Kalkınma Odaklı Projeler

Bölgesel kalkınma odaklı projeler arasında; GAP Bölgesel Kalkınma Programı-GİDEM ve Doğu Anadolu Kalkınma Programı sayılabilir.²⁴⁵

3.2.1.1. GAP-Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GİDEM)

GAP Bölgesel Kalkınma Programı, Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı koordinasyonluğunda yürütülmektedir. Program Adıyaman, Gaziantep, Kilis (TR C1), Diyarbakır, Şanlıurfa (TR C2), Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak (TR C3) olmak

²⁴³ Turan, “Bölgesel Kalkınma Programları”, s.162

²⁴⁴ Koyuncu, a.g.e.

²⁴⁵ Emin, Dedeoğlu, “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma”, www.tepav.org.tr, (7.12.2006)

üzere toplam 9 ili kapsamaktadır. Program için Avrupa Birliği MEDA fonundan²⁴⁶ toplam 47 milyon € hibe kaynak tahsis edilmiştir.²⁴⁷

7 Aralık 2001 tarihinde Hazine Müsteşarlığı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve Avrupa Komisyonu arasında imzalanan finansman anlaşması ile yürürlüğe giren GAP Bölgesel Kalkınma Programı, 2002 yılından itibaren 5 yıllık bir uygulama dönemini kapsamaktadır.

GAP Bölgesel Kalkınma Programının temel amacı; Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan insanların ekonomik ve sosyal koşullarının iyileştirilmesi, istikrarlı ekonomik büyümeye katkıda bulunulması yoluyla bölgenin üretkenliğinin ve istihdam kapasitesinin artırılması ve böylece bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasıdır.²⁴⁸ Program "Kültürel Mirasın Geliştirilmesi", "Kırsal Kalkınma" ve "Küçük ve Orta Ölçekli Girişimcileri Destekleme" olmak üzere üç farklı bileşenden oluşmaktadır.

GİDEM'ler, GAP İdaresi ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın birlikte yürüttüğü, "GAP Bölgesi'nde entegre bölgesel kalkınmanın güçlendirilmesi ve sosyo-ekonomik eşitsizliklerin azaltılması" projesi çerçevesinde 15 Eylül 1997 tarihinde Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin illerinde, bir KOBİ geliştirme projesi olarak hizmete başlamıştır.²⁴⁹

31 Mart 2002 tarihinde tamamlanan GAP-GİDEM Projesi, GAP İdaresi, Türkiye Ticaret ve Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Türkiye Kalkınma Bankası ve KOSGEB işbirliği içinde yürütülmüştür. Gaziantep ili hariç GİDEM ofislerinin faaliyetleri GAP İdaresi tarafından devam ettirilmektedir.²⁵⁰

Bölgelerinde yatırımcılığı ve girişimciliği özendirmek, yerli ve yabancı sermayeyi bölgeye çekebilmek açısından gerekli danışmanlık hizmeti veren GİDEM'ler, girişimcilere GAP'ın yarattığı iş ve yatırım ortamına katılmaları amacıyla yatırımın nasıl yapılması ve nereye yapılacağı, iş kurma, mevcut iş geliştirme, yerli ve yabancı diğer yatırımcılarla ortaklık kurma gibi konularda danışmanlık hizmeti vererek bölgenin kalkınmasına

²⁴⁶ MEDA Programı, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın uygulanması için, AB tarafından kullanılan bir araç olup, Akdenizli ortak ülkelerdeki ekonomik ve toplumsal yapıların reformuna eşlik etmek üzere teknik ve mali destek düzenlemeleri sunar.

²⁴⁷ "Avrupa Birliği Bölgesel Politika; Yerli Kaynakların Ekonomik Gelişme İçin Harekete Geçirilmesi", Avrupa Birliği Türkiye Temsilciliği, <http://www.deltur.cec.eu.int>, (25.03.2007)

²⁴⁸ Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları, DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, 2005, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf>, (15.02.2007)

²⁴⁹ Kayasü ve Diğerleri, a.g.e., s.80

²⁵⁰ Berber ve Çelepçi, a.g.e., s.152

yardımcı olmayı ve işgücü, üretim ve teknolojinin geliştirilmesini kendine hedef edinmiştir. Bu sayede girişimciler buldukları yörenin kaynaklarını üretime dönüştürerek yeni iş olanakları elde edebileceklerdir.

GİDEM'lerin düzenledikleri eğitimler, proje ekibi tarafından yerel paydaşlar (Valilikler, Belediyeler, yerel Sanayi ve Ticaret Odaları, yerel Esnaf ve Sanatkar Odaları Birlikleri, ilgili STK'lar vb.) ile işbirliği içerisinde hazırlanan ve proje ortakları (BM Kalkınma Programı, GAP BKİ ve Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği) tarafından onaylanan yıllık planlara dayanmaktadır.²⁵¹

GİDEM'in toplam bütçesi yaklaşık 7.6 Milyon €'dur. Şanlıurfa, Adıyaman, Diyarbakır ve Mardin'de; Hizmet Ofisleri ile Ankara'da Proje Yönetim Biriminde; toplam 17 uzman ile hizmet verilmektedir.²⁵²

2002-2005 yıllarını kapsayan dönemde GİDEM'lerde iş geliştirme hizmetleri kapsamında 1544 müşteriye, 2050 Danışmanlık ve Tavsiye hizmeti, 2000 müşteriye ise 2809 bilgilendirme hizmeti sunulmuştur. Toplam 211 gün süresince 3892 kişiye eğitim sağlanmıştır.

Küresel rekabet için potansiyel taşıyan sektör/iş kolları/faaliyet alanının geliştirilmesine yönelik olarak, yerel, kamu, sivil toplum ve özel sektör kurum ve kuruluşlarının işbirliği içerisinde kaynaklarının harekete geçirilmesi ve böylece söz konusu sektör veya faaliyet alanında gelişme için bir fırsat penceresi oluşturulması amacıyla GİDEM Sektörel Fırsat Pencere Projesi gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda;

- Adıyaman'da tekstil ve hazır giyim,
- Şanlıurfa'da organik tarıma dayalı sanayi,
- Diyarbakır'da mermer işleme sanayi,
- Mardin'de gıda (bulgur, irmik, makarna) sanayi alanları ile ilgili olarak "Kümelenme Programı" başlatılmıştır.

3.2.1.2. Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKAP)

DAKAP, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı arasında imzalanan işbirliği anlaşmalarına (Common Country Framework) uygun olarak, kalkınma çabalarına destek olmak üzere Devlet Planlama Teşkilatı ile işbirliği halinde

²⁵¹ Özen, a.g.e.

²⁵² Meral Sayın, "Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Model Önerisi", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, http://www.tesev.org.tr/dosyalar/dl_yoksulluk_bolgesel.php, (16.04.2007)

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Atatürk Üniversitesi tarafından hazırlanan ve ortak yürütülen bir “İnsani Gelişme Programı”dır.²⁵³

İlk olarak 1996 yılında, Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü Dış İlişkiler Koordinatörlüğünün bölgenin sosyo-ekonomik kalkınma çabalarına katkıda bulunma arayışlarıyla Birleşmiş Milletler Türkiye Temsilciliği nezdinde gerçekleştirdiği girişimler sonucunda gündeme gelen Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKAP), 2001 yılından beri faaliyetlerini sürdürmektedir.²⁵⁴

Programın amacı, Türkiye'nin katılım öncesi mali işbirliği ve ulusal hedefleriyle uyumlu olarak, bölgesel gelişme projelerinin uygulanması için bölgede kapasite oluşturulması ve bu sayede sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmayı desteklemek ve bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını azaltmaktır.

Program, Avrupa Komisyonu ile Türkiye arasında 5 Ağustos 2003'te imzalanan Finansman anlaşması ile uygulanmaktadır.²⁵⁵ Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı koordinasyonunda yürütülen Programın yereldeki uygulama ve koordinasyonunu sağlamak üzere Van ilinde Şubat 2004'de Program Koordinasyon Merkezi kurulmuştur. Program kapsamındaki teklif çağrıları ve ihale süreçlerinin AB kurallarına göre uygulanmasında potansiyel faydalanıcılara destek olmak üzere uluslararası uzmanlardan oluşan Teknik Yardım Ekibi 16 Şubat 2004'de bölgede göreve başlamıştır. Tarım ve Kırsal Kalkınma, KOBİ, Turizm-Çevre ve Sosyal Gelişme bileşenleri kapsamındaki teklif çağrıları için Taslak Başvuru Rehberleri 2005 yılında hazırlanarak Merkezi Finans ve İhale Birimine gönderilmiştir. Bu çerçevede, Program kapsamındaki illerde bilgilendirme toplantıları düzenlenerek, Başvuru Rehberleri ilgililere iletilmiştir. Projeleri onaylanan başvuru sahipleriyle Merkezi Finans ve İhale Birimi arasında hibe sözleşmesi imzalanarak projeler hayata geçirilmektedir.²⁵⁶

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde AB-Türkiye Mali İşbirliği kapsamında katılım öncesi fonlardan yararlanmak üzere, ülke politikalarına uyumlu olarak hazırlanan Doğu Anadolu Kalkınma Programı; Bitlis, Hakkari, Muş, Van illerini (TRB2) kapsamakta olup, AB MEDA fonundan 45 milyon € hibe kaynak ile desteklenmektedir.

²⁵³ Erol Çakmak, “The Linking Eastern Anatolia To Progress Programme (Tur/98/002)”, Ankara, Eylül 2006

²⁵⁴ <http://www.dakap.org.tr/finansal.htm>, (16.04.2007)

²⁵⁵ Turan, “Bölgesel Kalkınma Programları”, s.175

²⁵⁶ Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları, **DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü**, Ankara, 2005, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf>, (18.02.2007)

Doğu Anadolu Kalkınma Programı'nın finansmanı AB Bölgesel programları ve fonlarıyla doğrudan ilgili olmayan, Akdeniz'e komşu olan ülkelere yönelik MEDA fonlarıyla karşılanmaktadır.²⁵⁷

3.2.2. AB Destekli Programlar Kapsamında Kurulan Bölgesel Kalkınma Programları ve Sınır Ötesi İşbirliği Programları

AB destekli bölgesel kalkınma programlarının yereldeki uygulama ve koordinasyonu için Bölgesel Kalkınma Ajansları görevlendirilmektedir.²⁵⁸

AB destekli programlar kapsamında kurulan bölgesel kalkınma programları arasında; Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği, Orta Karadeniz Kalkınma Birliği, Erzurum-Erzincan-Bayburt Kalkınma Birliği, Orta Anadolu Kalkınma Birliği, Konya-Karaman Kalkınma Birliği, Serhat İlleri Kalkınma Birliği, Doğu Anadolu Kalkınma Birliği sayılabilir. Ayrıca bunların yanı sıra Bulgaristan ve Yunanistan ile yapılan sınır ötesi işbirliği programları da bulunmaktadır.

²⁵⁷ Turan, "Bölgesel Kalkınma Programları", s.174

²⁵⁸ Faruk Ataay, "BKA Tasarımının 'Kalkınma Anlayışı' Üzerine", **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, s. 15-20

43 ili kapsayan bu program çerçevesinde 232 milyon €'su AB hibesi, 42,36 milyon €'su Türkiye'den olmak üzere 274,36 milyon €'luk bir proje de yürütülmektedir. Bölgesel Kalkınma Ajansları ile AB'den daha fazla mali kaynak sağlanması hedeflenmektedir.²⁵⁹

Kalkınma programları projecilik mantığı çerçevesinde işlemektedir. Programda yer alan konuların amaç ve hedefleri çerçevesinde ne tür etkinlikler yapacağı sıralanmaktadır. Ardından bu etkinlikler kapsamında proje teklif çağrıları yapılmaktadır. Proje başvuranlar tekliflerini sunmaya davet edilmektedir. Danışmanlardan bu aşamada destek alınabilmektedir. Bir sonraki aşamada ise projeler Merkezi Finans ve İhale Birimi'ne sunulmaktadır. Daha sonra Değerlendirme Komitesi tarafından değerlendirilen ve seçilen teklifler onay için Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği'ne sunulmaktadır. Ardından Merkezi Finans ve İhale Birimi ile başvuru sahipleri arasında hibe sözleşmeleri yapılmaktadır. Son aşamada ise hibe uygulamasına geçilmektedir. Yürütülen tüm projeler Türkiye ve AB yetkililerinden oluşan Ortak İzleme Komitesi tarafından izlenmekte ve değerlendirilmektedir. Türkiye'ye sağlanan AB fonlarının yönetimi ve bu mali kaynağın mali işbirliği kapsamında seçilen projelere yönlendirilmesi, Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı'nın sorumluluğunda olup fonlar, Ulusal Fon'a aktarılmaktadır.

Temmuz 2003 tarihli Bölgesel Gelişme Stratejisi hedef ve Operasyonel Programlar adlı raporda Kastamonu, Samsun, Erzurum, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin ve Van Düzey-2 bölgelerinde uygulanmakta olan 7 bölge programından söz edilmektedir. ÖUKP'de Samsun, Kastamonu, Erzurum, Van Düzey-2 bölgelerinde dört bölgesel kalkınma programı ile iki sınır ötesi işbirliği programı (Bulgaristan-Yunanistan), AB ile finansman anlaşması yapılmış olan programlar olarak yer almaktadır.²⁶⁰

Bölgesel Kalkınma Ajansları ile birlikte GAP Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin Düzey-2 bölgelerine; DAP Erzurum, Ağrı, Malatya ve Van Düzey-2 bölgelerine, Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi Zonguldak Düzey-2 bölgesine, DOKAP ise Trabzon Düzey-2 bölgesine dönüşecektir.²⁶¹

Ayrıca bu sisteme göre DOKAP kapsamında olan Bayburt ili Erzurum-Erzincan-Bayburt Kalkınma Programı, Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi içinde yer alan Yozgat ili

²⁵⁹ "6 Bölgeye Kalkınma Ajansı", **Referans Gazetesi**, (15.02.2006)

²⁶⁰ Turan, "Bölgesel Kalkınma Programları", s.171

²⁶¹ Bölgesel Gelişme Stratejisi Hedef ve Operasyonel Programlar, (TASLAK), **DPT**, 2004-2006, Ankara, 11 Temmuz 2003, s.127-146

ise Orta Anadolu Kalkınma programı kapsamına yerleştirilmektedir. Edirne ili ise her iki sınır ötesi işbirliği programı kapsamında yer almaktadır.²⁶²

Tablo 8. Bölgesel Kalkınma Programları ve Sınır Ötesi İşbirliği Programları

Program	Kapsamı	Uygulayıcıları	Öncelikler/ Bileşenler	Bütçesi Milyon €	Uygulanma Süresi
Doğu Anadolu Kalkınma Programı	Van Muş Bitlis Hakkari	TRB2 Bölgesi Kalkınma Birliği Program Koordinasyon Merkezi	Tarım-kırsal kalkınma	17	2004-2007
			KOBİ	8.5	
			Turizm, çevre	9.5	
			Sosyal gelişme	2.5	
			Kapasite geliştirme	1.5	
			Performans	1	
			Teknik yardım	5	
45					
TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	Amasya- Çorum Samsun- Tokat	Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği	Yerel Kalkınma	9.86	2004-2006
	Çankırı- Sinop Kastamonu	Orta Karadeniz Kalkınma Birliği	KOBİ	14.8	
	Erzurum Erzincan Bayburt	Erzurum Erzincan Bayburt İlleri Kalkınma Birliği	Küçük ölçekli altyapı	24.67	
			Teknik yardım	3	
				52.33	
TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri	Ağrı- Ardahan Iğdır-Kars	Serhat İller Birliği	Tarım ve hayvancılık	8.17	2005-2007
			Yerel kalkınma	12.25	
	Kayseri- Yozgat Sivas	Orta Anadolu Kalkınma Programı	KOBİ	24.5	
			Küçük ölçekli altyapı	36.75	

²⁶² Turan, "Bölgesel Kalkınma Programları", s.172

Kalkınma programları	Konya-Karaman	Konya-Karaman Kalkınma Birliği	Teknik yardım	8	
				1	
	Malatya-Elazığ Bingöl-Tunceli	Malatya-Elazığ Bingöl-Tunceli İleri Kalkınma Birliği	Yönetimsel yapı	90.67	
TR 90 Düzey 2 Bölgesi (DOKAP) Kalkınma Programı	Artvin-Giresun Gümüşhane Ordu-Rize Trabzon				2006-2008
Bulgaristan ile Sınırötesi İşbirliği Programı	Edirne-Kırklareli-Hasköy-Yambol-Burgaz		Sınır ötesi alt yapı	8.67	2004-2006
			Çevre yönetimi	9.33	
			Kişisel/toplumsal projeler	1.5 19.5	
Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı	Aydın-Balıkesir-Çanakkale-Edirne-İzmir-Muğla	Bölgesel Teknik Sekreteryaya:EGEV Yerel Teknik Sekreteriyalar, Valilikler	Sınır ötesi alt yapı	7.74	2004-2006
			Ekonomik gelişme istihdam	3.87	
			Yaşam kalitesi çevre/kültür	5.81	
			Teknik yardım	194 19.36	
TRC1, TRC2, TRC3 GAP Bölgesel Kalkınma Programı	Adıyaman, Gaziantep, Kilis	GAP İdaresi	Kırsal kalkınma	24.2	2001-2006
	Diyarbakır, Şanlıurfa		Girişimciliği destekleme	7.8	
	Batman, Mardin, Şırnak, Siirt		Kültürel mirasın geliştirilmesi	15 47	
14 Bölge	49 İl	7 Kalkınma Birliği		274.86	

Kaynak: <http://.dpt.gov.tr/bgyu/trabkbp/abbp.htm>

3.2.2.1. Yeşilirmak Havzası, Orta Karadeniz ve Erzurum Bölgeleri Kalkınma Programı

Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi, arazi kullanımının planlanması ve doğal kaynakların güncel takibinin ve yönetiminin yapılmasını amaçlayan proje kapsamında 1997 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile Yeşilirmak Havzası İl Özel İdareleri Hizmet Birliği kurulmuştur.²⁶³

Yeşilirmak Havzası, Orta Karadeniz ve Erzurum Bölgeleri Kalkınma Programı dahilinde TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop) Düzey 2 Bölgesi için Orta Karadeniz Kalkınma Birliği, TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) Düzey 2 Bölgesi için Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği ve TRA1 (Bayburt, Erzurum, Erzincan) Düzey 2 Bölgesi için Erzurum-Erzincan-Bayburt İlleri Kalkınma Birliği faaliyet göstermektedir.

Yeşilirmak Havzası, Orta Karadeniz ve Erzurum Bölgeleri Kalkınma Programının çalışmalarına 2002 yılında başlanmış olup program 2003 yılı Mali İşbirliği Programlaması kapsamındadır. Finansman Anlaşması 1 Mart 2004 tarihinde Avrupa Komisyonu ve Türk Hükümeti tarafından imzalanmıştır. Söz konusu program, Avrupa Birliği PHARE kuralları çerçevesinde desteklenecek olup, programın bütçesi 40 milyon €'su AB desteği, 12.33 milyon €'su ulusal bütçe katkısı olmak üzere toplam 52,33 milyon €'dur.²⁶⁴ Bu miktarın 3 milyon €'su program uygulama faaliyetlerinde (tanıtım toplantıları, eğitim programları, teklif çağrıları vb.) program uygulama birimlerine destek verecek Teknik Yardım Ekibi için ayrılmıştır.²⁶⁵

Programın genel amacı, ilgili Düzey 2 bölgelerinde ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmanın yanı sıra merkezi ve bölgesel düzeyde proje uygulama kapasitesini artırmaktır.

Programda yerel kalkınma girişimleri, KOBİ'ler, küçük ölçekli altyapı ve teknik desteğe öncelik verilmektedir.

Yerel kalkınma girişimlerinin desteklenmesi önceliği, hedef alınan bölgelerde kamu kuruluşu olmayan ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla, il özel idareleri ve yerel yönetimler tarafından uygulanacak küçük ölçekli müdahalelere destek sağlayacaktır. Ekonomik kalkınma, kırsal kalkınma faaliyetleri, insan kaynaklarının geliştirilmesi, müşterek fayda

²⁶³ Bayramoğlu, a.g.e., s.91

²⁶⁴ www.dpt.gov.tr, (18.03.2007)

²⁶⁵ Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları, **DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü**, Ankara, 2005, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf>, (15.02.2007)

sağlayacak hizmetlerin geliştirilmesi, katılımcı demokrasi kültürünün geliştirilmesine ilişkin faaliyetler yer almaktadır. Bu öncelik çerçevesinde proje başvurusunda bulunabilecek kuruluşlar, mahalli idareler, birlikler, Sivil Toplum Kuruluşları, üniversiteler ve araştırma enstitüleri, mesleki eğitim kurumları, dernekler, odalar vb. olacaktır.

KOBİ'lere destek önceliği; tarım, imalat sanayi ve hizmetler sektörlerindeki küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin ihtiyaçlarına yöneliktir. KOBİ destek programı kapsamında, ilgili Düzey 2 bölgelerindeki şirketlerin rekabet gücünü geliştirecek faaliyetler desteklenecektir. İşletme eğitimi, danışmanlık ve bilgiye daha iyi ulaşım gibi hizmetler vasıtasıyla insan kaynakları ve yönetimi güçlendirilecek, girişimcilik faaliyetleri teşvik edilecektir. Teknoloji transferi ve yenilik yaratma, yönetim ve organizasyon geliştirme, finans yönetimi, pazarlama ve reklam (ihracat için irtibatlar kurulması dahil), insan kaynaklarının geliştirilmesi desteklenecek konular arasındadır.²⁶⁶

Küçük Ölçekli Altyapı İnşasına Destek bileşeni ise, yaşam kalitesine katkı sağlayan veya işletmeleri geliştirmek için ihtiyaç duyulan kollektif tesislerin ve altyapının inşası ve kalitesinin artırılmasına yöneliktir. Mahalli idareler bu kapsamda desteklenebilecektir. Bu bileşen altındaki faaliyetler ve projelerle, altyapı bakımından öncelikli ihtiyaçları karşılamaya ve böylece yerel nüfus ve işletmeler için yaşamsal olan hizmetleri sağlayarak bölgedeki yaşam standardını yükseltmeye yardımcı olunacaktır.

Teknik Yardım bileşeni, tüm programın sağlıklı bir şekilde uygulanması için, merkezi ve bölgesel düzeydeki kurumlara ve tüm yerel paydaşlara eğitim ve danışmanlık hizmeti vermek üzere Türk ve yabancı uzmanlardan oluşan teknik yardım ekibinin görevlendirilmesini içermektedir. Yardımlar, bölgelerde AB formatına uygun proje hazırlama, uygulama ve izleme yapılarının oluşturulmasını ve kapasite artırımını sağlayacaktır.

Program bütçesi, AB Desteği 7,4 milyon €, Türkiye Katkısı 2,46 milyon € olmak üzere toplam 9,86 milyon €'dur.

²⁶⁶Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları, **DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü**, Ankara, 2005, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf>, (15.02.2007)

3.2.2.2. Serhat, Orta Anadolu, Konya ve Malatya Bölgeleri Kalkınma Programları

Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars (TR A2-Serhat İlleri Birliği), Malatya, Bingöl, Elazığ, Tunceli (TR B1-Malatya, Bingöl, Elazığ, Tunceli İlleri Kalkınma Birliği), Konya, Karaman (TR 52-Konya-Karaman İlleri Kalkınma Birliği), Kayseri, Sivas ve Yozgat (TR 72-Orta Anadolu Kalkınma Programı) olmak üzere toplam 13 ili kapsayan programın kodları TRA2, TR72, TR52 ve TRB1'dir. Avrupa Birliği PHARE kuralları çerçevesinde desteklenecek olan programın gerçekleştiriliş dönemi 2005-2007 olup bütçesi; 70 milyon €'su AB desteği, 20.67 milyon €'su Türkiye bütçesinden olmak üzere toplam 90.67 milyon €'dur.²⁶⁷ Bu miktarın 8 milyon €'su programın uygulama faaliyetlerinde (tanıtım toplantıları, eğitim programları, teklif çağrılarını vb.) Program Uygulama Birimlerine destek verecek Türk ve yabancı uzmanlardan oluşan Teknik Yardım Ekibi için ayrılmıştır.²⁶⁸

Programın genel amacı, ÖÜKP'de ekonomik ve sosyal uyum kapsamında desteklenmesi öngörülen Düzey 2 bölgelerinde ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmanın yanısıra merkezi ve bölgesel düzeyde proje uygulama kapasitesini artırmaktır. Programın öncelikli alanları; tarım ve hayvancılık, yerel kalkınma girişimleri, kobi'ler ve küçük ölçekli altyapı, kapasite geliştirme, idari yapıların güçlendirilmesidir.

3.2.2.3. Doğu Karadeniz Kalkınma Programı

Doğu Karadeniz Bölgesi Gelişme Projesi, Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon'dan oluşan alanda 2020 yılı hedef yıl olmak üzere bir entegre Bölge Gelişme Ana Planı hazırlanarak, bu plan doğrultusunda öncelikli sektörler ve uygun yatırım projelerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Projede, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin, Türkiye'nin komşu ülkelerle daha gelişmiş ilişkiler oluşturmasında bir anahtar olarak değerlendirilebileceğine vurgu yapılmıştır. Plan çalışmaları 1999 yılında başlatılmış olup, Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı ve DPT işbirliği anlaşması çerçevesinde hazırlanmaktadır.²⁶⁹ Programın uygulamasının 2006-2008 döneminde tamamlanması öngörülmüştür.²⁷⁰

²⁶⁷ Turan, "Bölgesel Kalkınma Programları", s.176-177

²⁶⁸ Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları, **DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü**, Ankara, 2005, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf>, (15.02.2007)

²⁶⁹ Bayramoğlu, a.g.e., s.90

²⁷⁰ Turan, "Bölgesel Kalkınma Programları", s.177

3.2.2.4. Sınır ötesi İşbirliği Programları

Sınır ötesi işbirliği programlarından ilki Bulgaristan ile sınır ötesi işbirliği programıdır. Avrupa Birliği'nin desteklediği “Bulgaristan ile Sınır Ötesi İşbirliği Programı” her iki ülke sınırında yer alan; Türkiye tarafında Edirne ve Kırklareli illeri ile Bulgaristan tarafında Hasköy, Yambol ve Burgaz idari yerleşme birimleri arasındaki yerel işbirliğini kapsamaktadır. Program 2004 yılında uygulanmaya başlanmış olup, 2004-2006 dönemini kapsamaktadır.²⁷¹ Avrupa Komisyonu 2004-2006 döneminde bu program için 15 milyon € hibe kaynak tahsis etmiştir. Toplam bütçe, 4,5 milyon €'su ulusal bütçe katkısı olmak üzere 19,5 milyon €'dur. Bu programın uygulamaya konulmasına yönelik pilot bir faaliyet olarak 2003 yılında Ortak Küçük Projeler Fonu Hibe Programı için 500 bin € kaynak tahsis edilmiştir.²⁷²

Programın genel amacı, Türkiye-Bulgaristan arasındaki sınır bölgesinin, yerel/bölgesel kalkınma alanında sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde desteklenmesi, sınırın her iki tarafında işbirliği ağlarının oluşturulması ve geliştirilmesi ve bu ağlar ile Avrupa Birliği ağları arasında bağlantı kurulmasının teşvik edilmesidir.

Programın öncelik ve tedbirleri arasında; sınır ötesi altyapı, çevrenin korunması, geliştirilmesi ve yönetimi, kişisel/toplumsal faaliyetler sayılabilir.

Programın 1. ve 2. önceliği kapsamına giren projelerin belirlenmesi sürecinde; proje önerisinde bulunan kurum ve kuruluşların teklifleri, Valilikler kanalıyla toplanıp, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu'nun desteği ile DPT Müsteşarlığı koordinasyonunda değerlendirilerek seçilmektedir. Seçilen projelerin, güçlü sınır ötesi etkilerinin bulunması ve Bulgaristan tarafının önerdiği söz konusu alanlardaki işbirliğine uygun projeleri tamamlayıcı niteliğe sahip olması önemle dikkate alınan temel hususlardır.

Sınır ötesi işbirliği programlarından bir diğeri ise Yunanistan ile sınır ötesi işbirliği programıdır. Program, Türkiye ile Yunanistan'ın sınır illeri arasındaki mevcut işbirliğini AB kaynaklarıyla desteklemek ve geliştirmeyi amaçlamakta olup, Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Edirne, İzmir ve Muğla illeri olmak üzere toplam 6 ili kapsamaktadır.²⁷³

²⁷¹ Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları, **DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü**, Ankara, 2005, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf>, (15.02.2007)

²⁷² Turan, “Bölgesel Kalkınma Programları”, s.177

²⁷³ A.g.e., s.178

Programın bütçesi, 15 milyon €'su Türkiye-AB Katılım Öncesi Mali İşbirliği Fonundan ve 4.355 bin €'su öz kaynaklardan olmak üzere toplam 19 milyon 355 bin €'dur.²⁷⁴

Interreg III/A Yunanistan-Türkiye Programı, Interreg III Topluluk girişimi genel amaçlarına uygun olarak Türkiye ve Yunanistan'ın Program kapsamındaki sınır bölgelerinde bölgeler arası işbirliğini geliştirmek ve komşu bölgelerde sosyal ve ekonomik merkezlerin geliştirilmesini sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Program kapsamında önerilecek projelerin sınır ötesi etkisinin olması önem taşımaktadır. Projelerden beklenen sınır ötesi etki; projelerin sınır bölgesinin ortak sorunlarının çözümüne hizmet etmesi ve/veya sınır bölgelerinin işbirliğini geliştirmeye katkıda bulunmasıdır.

Interreg III/A Yunanistan-Türkiye Programının; Sınır Ötesi Altyapı, Ekonomik Gelişme ve İstihdam, Yaşam Kalitesi / Çevre / Kültür, Teknik Yardım olmak üzere dört ayrı öncelik ve tedbir çerçevesinde uygulanması öngörülmektedir.

Program henüz programlama aşamasındadır. Yunan tarafı ile işbirliği içinde hazırlanan Ortak Programlama Belgesi Avrupa Komisyonu tarafından onaylanmıştır. Ortak Programlama Belgesini uygulamaya yönelik olarak Program Tamamlayıcı Belgesi hazırlanmış ve 3 Kasım 2004 tarihinde ilki gerçekleştirilen Ortak İzleme ve Yönlendirme Komitesi toplantısında onaylanmıştır.

3.2.3. Yerel Aktörlerin İnisiyatifiyle Kurulanlar

ÖÜKP'ye göre, Bölgesel Kalkınma Ajansları kurulmadan önce AB ile finansman anlaşması yapılan kalkınma programları ve sınır ötesi işbirliği programlarını yerelde yürütebilmek amacıyla hizmet birlikleri diğer adıyla kalkınma birlikleri kurulmuştur. Bu hizmet birliklerinin yanı sıra yerelde etkin olan kuruluşlar arasında; Ege Bölgesini Geliştirme Vakfı (EGEV), Mersin Kalkınma Ajansı (MEKİK) ve Batı Akdeniz Ekonomisi Geliştirme Vakfı (BAGEV) yer almaktadır.

Türkiye'nin bölgesel gelişme politikaları halen AB fonları ile yürütülmekte olan kalkınma programları aracılığıyla sürdürülmektedir. Kalkınma programlarını uygulamak için hizmet birlikleri kurulmuştur.²⁷⁵ Hizmet birlikleri; yeni bölgesel yapı kurgulanırken, AB ilerleme raporları, ulusal program ve diğer belgelerde de görüldüğü gibi, bölgesel

²⁷⁴Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları, **DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü**, Ankara, 2005, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf>, (15.02.2007)

²⁷⁵Turan, "Bölgesel Kalkınma Programları", s.169

ajansların kurulma süreçlerinde öncelikli hareket noktası olarak vurgulanmaktadır.²⁷⁶ Hizmet birlikleri, Kalkınma Ajansı kuruluncaya kadar bölgesel düzeydeki programları uygulamakla ve kuruldukları alanı düzenlemekle yetkilendirilen birliklerdir. Anayasamıza göre Köyler, Belediyeler ve İl Özel İdareleri kendi aralarında birlik kurabilecekleri gibi diğer mahalli idarelerle ortaklaşa da birlik kurabilirler.

ÖÜKP'ye göre, hizmet birlikleri; illerde valilerin, il-ilçe belediye başkanlarının, köy muhtarlarının, köye hizmet götürme birliklerinin ve DPT'nin katılımıyla Düzey-2 İBB bazında bir araya gelerek oluşturdukları mahalli idare örgütleri olarak tanımlanmaktadır.²⁷⁷

3.2.3.1. Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı Çalışmaları -EGEV

Kuruluş çalışmalarına 1993 yılında başlanan Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı (EBKA), Fransa ve Avrupa'daki çeşitli kalkınma ajanslarından danışmanlık hizmetleri de alınarak Ege Bölgesini Geliştirme Vakfı (EGEV) bünyesinde kurulmuştur.

EGEV, 1992 yılında dönemin İzmir Valisi öncülüğünde Belediye, Odalar ve sanayici işadamları derneklerinin işbirliği ile "İzmir ve Ege Bölgesinin ekonomik gelişmesini hızlandırmak için yurtiçi ve yurtdışı yatırımcıların bölgeye ilgisini arttırarak tanıtma ve teşvik çalışmaları ve bölgenin aynı amacı taşıyan diğer kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği yapma" amacıyla kurulan bir vakıftır.²⁷⁸

EGEV'in amacı, Ege Bölgesi kimliğini oluşturan tüm tarafların üzerinde uzlaştığı bulgularla, bölge genelinde "stratejik planlama" yapacak olan karar vericiler için bir veri tabanı oluşturmak ve bölgesel toplu farkındalık yaratmaktır.²⁷⁹

EGEV, 1998 yılında İzmir, Afyon, Aydın, Denizli, Muğla, Manisa, Kütahya, Çanakkale, Balıkesir, Uşak valilikleri, belediyeleri, üniversiteleri, odaları, çeşitli STK'lar ve özel şirketlerin katılımıyla tüm Ege'yi kapsar duruma gelmiştir.²⁸⁰ Ardından, DPT ile imzalanan bir protokolle, bölge kalkınma planıyla ilgili olarak DPT'den her türlü teknik ve

²⁷⁶ Nuran, Talu, "Çevre Yönetiminde Bölge Ölçeği", **Kamu Yönetimi 'Reform'u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, s.28

²⁷⁷ DPT, Ön Ulusal Kalkınma Planı, Ankara, 2003, s.166

²⁷⁸ Kayasü ve Diğerleri, a.g.e, s.81

²⁷⁹ Mustafa Tanyeri, "Ege Gelişim Projesi", **Dünyada Ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları Paneli**, 22 Eylül 2005

²⁸⁰ Özen, a.g.e., s.16

bilgi desteğini sağlamıştır.²⁸¹ EGEV Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı'nın bölgesel teknik sekreteryaya görevini yürütmektedir.²⁸²

EBKA'nın temel stratejik amaçları; Türkiye'yi tanıtmak, İzmir ve Ege bölgesi'ni tanıtmak, Ege Bölgesi'nin işbirliği ve güç birliği yaparak suretiyle ortak amaç ve çıkarlar doğrultusunda ulusal hedefler dikkate alınarak ortak bir kalkınma stratejisi oluşturmaktır. Ayrıca yerel potansiyelleri değerlendirmeye yönelik olarak bölgesel çıkar, hedef ve amaçları belirlemek gibi hedefler çerçevesinde plan proje ve stratejiler oluşturmak gibi amaçları da sayılabilir.²⁸³

EBKA'nın en önemli etkinliği, İzmir'e ilişkin dar kapsamlı bir veri bankası oluşturmak olmuştur. Şu anda EBKA EGEV bünyesinde anonim şirket olarak varlığını sürdürmekte fakat kalkınma ajansı görevlerini yerine getirmemektedir.²⁸⁴

3.2.3.2. Mersin Kalkınma Ajansı -MEKİK

Mersin avantajları oldukça yüksek bir il. Körfez Savaşı'ndan sonra trafiği %100 azalmış olmakla birlikte halen Türkiye'nin üçüncü büyük limanına sahip. Narenciye, seracılık ve turizm gibi alanlarda da iddialı. Kalkınma ajansları modeli ile bu alanların tümünde ya da belirlenecek bir alana ağırlık verilerek canlandırılmaya çalışılacak.²⁸⁵

Mersin Kalkınma Ajansı, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası (MTSO) bünyesinde, stratejileri belirlemek amacıyla kurulmuştur.²⁸⁶ Bu ajans 2004 yılında Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi (MEKİK) olarak, bir çok sivil toplum örgütünün katılımıyla çalışmalarını sürdürmüştür.²⁸⁷

Mersin'de ilk kalkınma ajansı kurma deneyimi 1999 yılında yaşanmıştır. Ancak birlik olamama, kurumlararası rekabet ve bütçede anlaşmazlık nedeniyle gündemden düşmüş ve bekletilmiştir. 1998 yılında Mersin Kalkınma Ajansı kurmak amacıyla MTSO bünyesinde proje koordinatörlüğü ihdas edilmiştir. 2001 yılında kalkınma ajansı çalışmaları yeniden başlatılmış, yerli ve yabancı uzmanlarla yoğun çalışmalar yapılmıştır.

²⁸¹ <http://www.egev.org/index.php>, (26.02.2007)

²⁸² Turan, "Bölgesel Kalkınma Programları", s.166

²⁸³ Berber ve Çelepci, a.g.e., s.152

²⁸⁴ Kayasü ve Diğerleri, a.g.e, s.82

²⁸⁵ Gila, Benmayor, "Mersin'e İrlanda Modeli", **Hürriyet Gazetesi**, <http://www.hurriyetim.com.tr/yazarlar/yazar>, (11.09.2001)

²⁸⁶ Berber ve Çelepci, a.g.e., s.153

²⁸⁷ <http://www.mersin-ka.org/default.aspx?pid=3876>, (16.04.2007)

Mersin'e konu ile ilgili uzmanlar davet edilerek tespitler, raporlar ve çalışma planları hazırlanmıştır. 19-21 Kasım 2001 tarihleri arasında ilin öncelikli görülen sektörleri için AB'de başarılı olmuş Info Murcia, Shannon, Alsace, Le Havre Kalkınma Ajanslarından ve EURADA (Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği)'dan danışmanlık ve bilgi desteği alınmıştır.²⁸⁸

Mersin Kalkınma Ajansı, MTSO bünyesinde 2002 yılı Haziran ayında faaliyete geçirilmiştir. Bu süreçte kentin ana aktörlerinin uyumsuzluğu, şahsi çekişmeler, MTSO liderliğine direnç, özerk bir yapıya kavuşmama ve bütçeye diğer kurumların katkı sağlamaması gibi bazı sıkıntılar da yaşanmıştır.²⁸⁹

Ticaret, liman ve serbest bölge, dışa açılma ve sanayileşme, gıda, tarım ve seracılık, kültür, turizm ve sanat sosyal öncelikli alanlar olarak tespit edilmiştir.

Mersin Kalkınma Ajansı, Mersin'e ihtiyaç duyduğu gelişmeyi sağlayacak AB kriterlerini esas alan bir kurumdur. Ajansın temel amacı Mersin'in ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan canlanma ve gelişmesini sağlamak ve yaşam kalitesini yükseltmektir. Her türlü altyapıyı geliştirmek, kamu kurum ve kuruluşlarını, uluslar arası örgütleri ve sivil toplum örgütlerini yönenin gelişmesi için yönlendirmek ve yerel gelişme politikaları oluşturmak, stratejik araştırmalar yapmak, ulusal ve uluslararası yatırımcıları bölgeye çekmek, bilgi vermek ve rehberlik etmek, KOBİ'leri geliştirmek ve rekabet güçlerini artırmak, dışa açılma faaliyetlerini desteklemek, karşılıklı ziyaretler, fuarlar planlamak, Mersin'in gelişmesine yönelik bilgi bankası oluşturmak gibi amaçları da bulunmaktadır.²⁹⁰

Mersin Kalkınma Ajansının dikkat çeken çalışmaları arasında; Mersin Verimliliği Artırma Projesi, Yabancı Misyon Temsilcileri İle Karşılıklı Ziyaretler, Toplum Merkezleri Kurulması Çalışmaları, Çeşitli Fuarlara Katılımı Teşvik ve Organizasyon, I., II., III. ve VI. Mersin Yaş Sebze Meyve Sempozyumları, Akredite Analiz Laboratuvarı Kurulması, Teknopark ve Agropark Fizibilite Çalışmaları, Mersin AB Yerel Bilgi Bürosu Açılması ve İşletilmesi, AB Fonlarından Projeler Kazanılması, I., II., III. ve VI. Uluslararası Müzik Festivalleri ve Tanıtım Faaliyetleri (Kitap, Cd, Broşür).²⁹¹

Ajansın Daimi Kurulu ayda bir kez, Yürütme Kurulu ayda iki kez, komisyon ise ihtiyaca göre toplantı yapmaktadır. Toplantılar her defasında farklı bir mekanda

²⁸⁸ Özen, a.g.e.

²⁸⁹ Raif Okutucu, MTSO Adres Tespit ve Üye Memnuniyeti Anket Çalışması Sonuçları, http://www.tepav.org.tr/sempozyum/sunumlar/Raif_Okutucu.pps, (16.04.2007)

²⁹⁰ Berber ve Çelepçi, a.g.e., s.150

²⁹¹ http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/Mekik_tepav_%20Epri2.pps#2, (18.03.2007)

yapılmakta olup; Mersin, Tarsus, Erdemli, Silifke, Anamur, Mut, Akdeniz ve Toroslar Belediyeleri, Tarsus-Karabucak Orman işletmesi ajansın toplantı yerleri arasındadır. Bugüne kadar 21 Yürütme ve 15 Daimi Kurul toplantısı yapılmıştır.²⁹²

Toplantılarda ilin sorunları görüşülmekte ve sorunlara yerel, bölgesel ve ulusal boyutta çözüm yolları aranmaktadır. Gündemler Daimi Kurul üyelerinin özgür irade ve müşterek kararları ile oluşturulmaktadır. MEKİK gündem konularından bazıları şunlardır:

- ✓ Mersin Limanı'nın Özelleştirilmesi ve Diğer Acil Konuları
- ✓ Mersin Serbest Bölgesi'nin Genişletilmesi
- ✓ Mersin Teknoloji Geliştirme Bölgesi
- ✓ Enis Öksüz PTT Tesisleri'nin Mersin Üniversitesi'ne Kazandırılması
- ✓ Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'ne Kaynak Temini
- ✓ Mersin ATAŞ Tesisleri
- ✓ Büyükşehir Belediyesi'nin Öncelikli Sorunları
- ✓ Mersin İçme ve Sulama Suyu Projeksiyonları
- ✓ Sera – Tarıma Dayalı Sanayi İhtisas Bölgesi vb.

Mersin Kalkınma Ajansı, EURADA adıyla bilinen Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği'nin Ocak 2002 tarihinden bu yana Türkiye'den tek üyesidir.

Ajanslar bünyesinde Ekim 2004 tarihinden bu yana kesintisiz olarak yürütülen çalışmalar ile; Mersin ilinde kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında iletişim ve koordinasyonun gelişimine katkıda bulunmuş, kentte farklı uzmanlık ve yetki alanlarında faaliyetlerini sürdüren kurum ve kuruluşlar arasında hızlı ve doğrudan bilgi alışverişi sağlanması açısından verimli bir platform oluşturmuş, gündeme alınan konuların farklı uzmanlık ve yetki alanlarının bakışıyla bir arada görüşülmesine imkan sağlamış, AB fonlarından kentimize kaynak aktarımını en ileri seviyeye çıkarmıştır.²⁹³ 2003-2007 dönemi için AB projelerinden kazanılan kaynak ise toplam 894.601 EURO'dur.

3.2.3.3. Batı Akdeniz Ekonomisi Geliştirme Vakfı -BAGEV

2000 yılında Antalya – Burdur – Isparta illeri ve ilçelerinde ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel ve bilimsel gelişme ve kalkınmayı sağlamak, bölgenin stratejik gelişim planını hazırlamak ve bu bağlamda her türlü çalışmanın yapılmasını sağlamak amacıyla, Akdeniz Belediyeler Birliği, Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü, Alanya Ticaret ve Sanayi

²⁹² www.mersin-ka.org.tr, (16.04.2007)

²⁹³ Okutucu, a.g.e.

Odası, Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Antalya Deniz Ticaret Odası, Antalya Sanayici ve İşadamları Derneği, Antalya Ticaret Borsası, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası, Burdur Ticaret Borsası, Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, Dinar Ticaret ve Sanayi Odası, Isparta Ticaret Borsası, Isparta Ticaret ve Sanayi Odası, Manavgat Ticaret ve Sanayi Odası, Süleyman Demirel Üniversitesi Rektörlüğü ve Yalvaç Ticaret ve Sanayi Odası tarafından, Batı Akdeniz Ekonomisini Geliştirme Vakfı (BAGEV) kurulmuştur.²⁹⁴

BAGEV, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı Kemal Özgen'in başkanlığında, Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, Isparta Ticaret ve Sanayi Odası, Alanya Ticaret ve Sanayi Odası, Manavgat Ticaret ve Sanayi Odası, Antalya Ticaret Borsası ve Antalya Deniz Ticaret Odası temsilcilerinden oluşan 7 kişilik Yönetim Kurulu tarafından yönetilmektedir.

Vakıf kuruluş amacını gerçekleştirmek üzere, ilk olarak Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin maddi desteğiyle, Akdeniz ve Süleyman Demirel Üniversitesi'nin öğretim üyelerinden oluşan 20 kişilik bir çalışma grubuna, "Batı Akdeniz Bölgesel Gelişim Projesi"ni hazırlatmıştır.

Vakfın temel araçları arasında; bölgenin ekonomik yapısının güçlendirilmesi, istihdam ve gelir düzeyinin yükseltilmesi ve bölgede sermaye birikiminin hızlandırılması; bölgede ekonomik bütünleşmenin geliştirilmesi ve bölge içindeki farklılıkların asgari düzeye indirilmesi; sektörel faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve sektörel bazda dengeli bir ekonomik gelişmenin sağlanması ile bölgede mevcut doğal kaynakların ve çevresel yapının korunması ve geliştirilmesi sayılabilir.

Afyon Ticaret ve Sanayi Odası ile Kumluca Ticaret ve Sanayi Odası'nın 2003 yılında iştiraki ile daha da güçlenen ve çalışma alanını Antalya, Burdur, Isparta ve Afyon olarak genişleten Vakıf, tespit edilen yatırım alanlarının hayata geçirilmesi yönünde çalışmalarda bulunmuştur. Ayrıca BAGEV – ANFAŞ işbirliği ile "Batı Akdeniz Havzası Ticaret ve Sanayi Fuarı" düzenleme yönünde de girişimleri olmuştur.

3.2.4. Pilot Bölge Uygulamaları

"Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Karar" 6 Temmuz 2006 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Karara göre

²⁹⁴ <http://www.tepav.org.tr/tur/index.php?type=downloadfile&cid=90>, (18.03.2007)

Adana İli merkez olmak üzere Adana ve Mersin illerini kapsayan TR62 ve İzmir İli merkez olmak üzere TR31 Düzey 2 bölgelerinde Kalkınma Ajansları kurulmuştur.

3.2.4.1. Çukurova Kalkınma Ajansı

Bölgelerarası uçurumun giderilmesi ve yerinden yönetimle yerli ve yabancı yatırımcının karşılaştığı engellerin asgariye indirilmesi amacıyla hazırlanan 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun” un Meclis’te onaylanmasının ardından ilk pilot uygulama TR-62 olarak adlandırılan Adana-Mersin bölgesinde başlatıldı. Bu bölge hem alt yapı hem de bilgi birikimi bakımından önemli bir bölgedir.²⁹⁵

‘Doğu Akdeniz’in kalbi, tarım, sanayi, turizm, lojistik ve enerji alanında rekabetçi, limanı ve serbest bölgeleriyle ülkemizin dışa açılan kapısı, kentleri ve kırsalı ile topyekün kalkınmış bir Çukurova Bölgesi olma’ vizyonu ile yola çıkan Ajans, ülkemizde oluşturulan Kalkınma Ajansı modelinin ilk iki uygulamasından biridir.²⁹⁶

Adana ve Mersin illerinden oluşan TR62 Düzey 2 Bölgesinin toplam yüzölçümü 29.745 km² olup, bölge ülke yüzölçümünün yüzde 3,8’ini kaplamaktadır. 2000 yılı itibarıyla bölge nüfusu 3,5 milyon kişidir. Bölge nüfusunun yüzde 68,5’i şehirlerde, yüzde 31,5’i ise kırsal kesimde yaşamaktadır.

2001 yılında, bölgenin kişi başı GSYİH değeri 2.393 dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu miktar ülke ortalaması olan 2 bin 146 doların yüzde 11 üzerinde bir değeri ifade etmektedir. Adana ilinde kişi başı GSYİH değeri 2 bin 339 dolar iken, Mersin ilinde bu miktar 2 bin 452 dolar olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılı GSYİH değerinin sektörler itibarıyla dağılımı incelendiğinde; TR62 Bölgesi tarım sektörü payı (yüzde 19,4) ülke ortalamasının (yüzde 13,6) üzerinde gerçekleşirken, bölgenin sanayi ve hizmetler sektörünün GSYİH içerisindeki payları (sırasıyla yüzde 27,2 ve yüzde 53,4) ülke ortalamasının (sırasıyla yüzde 28,4 ve yüzde 58) gerisinde kalmıştır.²⁹⁷

DPT tarafından yapılan “İller İtibarıyla Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması” na göre, Adana ili 81 il içerisinde 8’inci sırada yer alırken, Mersin 17’nci sırada bulunmaktadır. TR62 Düzey 2 Bölgesi ise, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 26 bölge içerisinde 7’nci sırada yer almaktadır.

²⁹⁵ Metin Can, “Kalkınma Ajanslarında İlk Uygulama Adana-Mersin’de”, **Referans Gazetesi**, (16.05.2006)

²⁹⁶ <http://www.cka.org.tr/>, (18.03.2007)

²⁹⁷ Çukurova Kalkınma Ajansı Ön Bölgesel Gelişme Planı (2007-2008)

Ajansın amaçları arasında;

- Bölgenin cazibesinin artırılması için, ekonomik ve sosyal potansiyelin ortaya konulması, bölgenin ulusal ve uluslar arası alanda tanıtımının yapılması,
- İnsan kaynakları kapasitesinin geliştirilmesi ve göçün etkin yönetiminin sağlanması,
- Bölgede üretim ve istihdamı artırıcı faaliyetlere destek sağlanması sayılabilir.

Ajans bu amaçları çerçevesinde kendilerine bazı öncelikler tespit etmiştir. Bunlar: bölgenin potansiyel ve yeteneklerinin ortaya çıkartılmasına dönük araştırma ve çalışmalara destek sağlanması, yerel yönetimlerin altyapı ve çevre kalitesinin artırmaya yönelik projeler üretmesine destek sağlanması, bölgede insan kaynakları eğitim stratejisi çalışmasının yapılması için gerekli verileri sağlayacak veri tabanlarının oluşturulması, bölgede üretim ve istihdam artışına katkıda bulunacak yeni işletmelerin kurulmasının desteklenmesi, sanayinin verim, kapasite, ar-ge, yüksek katma değerli ürüne geçiş projelerine mali hibe desteği sağlanması olarak sıralanabilir.²⁹⁸

3.2.4.2. İzmir Kalkınma Ajansı

Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasını öngören 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesi 06.07.2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak İzmir ili merkez olmak üzere TR31 Düzey 2 bölgelerinde Kalkınma Ajansı kurulmuştur.

İzmir Kalkınma Ajansı'nın resmi açılışı 13 Ocak 2007 tarihinde Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sayın Abdüllatif Şener'in katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Ajans ilk Kalkınma Kurulu toplantısını 4 Ağustos 2006, 2. Kalkınma Kurulu toplantısını 2 Eylül 2006, 3. toplantısını 25 Aralık 2006 ve 4. toplantısını 13 Ocak 2007 tarihinde gerçekleştirmiştir. 21-24 Kasım 2006 tarihleri arasında yapılan sınav sonuçlarına göre 21 uzman, 5 destek personelinin işe alımı gerçekleştirilmiştir. İzmir Kalkınma Ajansı 05 Mart 2007 tarihinde EURADA üyesi olmuştur.²⁹⁹

İzmir Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ekrem Demirtaş Ajansın Yönetim Kurulu üyeliğine atanmış, 4 Ağustos 2006 tarihinde yapılan seçimler sonucunda İzmir

²⁹⁸ Çukurova Kalkınma Ajansı Ön Bölgesel Gelişme Planı (2007-2008)

²⁹⁹ <http://www.izka.org.tr/acilisAna.php>, (18.03.2007)

Ticaret Odası Meclis Başkanı Necip Kalkan, İzmir Kalkınma Ajansı Kalkınma Kurulu Başkanlığı'na seçilmiştir.³⁰⁰

İzmir Valisi Oğuz Kağan KÖKSAL'ın başkanlığında 21 Temmuz 2006 tarihinde yapılan Yönetim Kurulu toplantısında belirlenen Kalkınma Kurulu üyeleri sayıları doğrultusunda; Kamu Kuruluşları Meslek Odaları ile Sivil Toplum Kuruluşlarıncı Kalkınma Kurulu üyeleri belirlenmiştir. Kalkınma Kurulu toplam 100 üyeden oluşmaktadır. Bu üyelerin 30'u kamu kurum ve kuruluşlarından, 70 üyesi özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarından gelmektedir. Kamu kurum ve kuruluşları bünyesinde; merkezi idare, mahalli idareler, üniversiteler ve diğer kamu tüzelkişileri, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları bünyesinde ise; kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, dernekler, vakıflar, sendikalar, birlikler ve diğer sivil toplum kuruluşları temsil edilmektedir.

Ajansın ilk hedefi İzmir'in tanıtımını sağlamak. Ajansın beklenen özelliği, devletin hantal yapısından çıkıp, işlerin özel sektör mantığıyla yapılmaya başlanması, ekonomik ve sosyal gelişmeye odaklı programlar yapmasıdır. Kırsal faaliyetlere destek vermek, yatırımların promosyonunu yapmak, yurtiçi ve yurtdışından gelen yatırımcılara yardım hizmetlerinin yapılması, gençlere verilen önemle girişimciliğin desteklenmesi ve en önemlisi de yerel potansiyelimizin harekete geçirilmesi ajansın diğer hedefleri arasında yer almaktadır.³⁰¹

3.3. KALKINMA AJANSLARININ KURULUŞU, KOORDİNASYONU VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN

Kalkınma ajansları; 2003 yılında toplam 24 maddelik Taslak I ve toplam 19 maddelik Taslak II olarak, daha sonra da 19 Ocak 2005 tarihinde toplam 31 maddeli Tasarı şeklinde kamuoyu gündeminde tartışılmaya başlamıştır. 25 Ocak 2006 tarihinde ise toplam 32 maddeden oluşan 5449 sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" kabul edilerek ve 08.02.2006 tarihinde 26074 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.³⁰²

³⁰⁰ Zeynep Solak, "İzmir Kalkınma Ajansı Kuruldu", www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/22029BD8-808F-48B7-A490-0A0E9D667EF3/7625/KapakKonusu.pdf, (18.03.2007)

³⁰¹ Sezen Özsvrangil, "Kalkınma Ajansı İzmir'i Kalkındırıyor", <http://www.aksam.com.tr/haber.asp?a=49390,203>, (10.08.2006)

³⁰² Aytül Güneşer Demirci, "Kalkınma Ajansları Gerçeği", s.34

Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği 25.07.2006 tarihli ve 26239 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanırken, Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği ise 28.09.2006 tarih ve 26303 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”un 1. maddesine göre, Kalkınma ajanslarının amacı kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarında öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmaktır.³⁰³

Kanunun ikinci maddesi ‘bölge’ kavramını tanımlamıştır. Bölge, “Düzy II İstatistiki Bölge Birimini” ifade etmektedir. 26 bölge ve bunlar içerisinde de 26 kalkınma ajansı kurulacağı anlaşılmaktadır.³⁰⁴

3. maddeye göre, Kalkınma Ajansları; Başbakanlık DPT Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Bakanla ilişkili bir kamu kuruluşu olup, idari ve mali özerkliğe sahip tüzel kişiliği haiz ve bu kanunla düzenlenmemiş bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabidirler. Kanunun 5. maddesinde 11 bent halinde Kalkınma Ajanslarının görevleri sayılmaktadır. Ajansların organları 7. maddede 4'lü bir yapıya oturtulmuştur. Madde Kalkınma Kurulu'nun oluşumunu açıklamaktadır. 10. madde Yönetim Kurulu'nun nasıl oluşacağını açıklamıştır. 11. madde Yönetim Kurulu'nun görevlerini, 12, 13, ve 14. maddeler ise ajansın icra organı olan genel sekreterlik ve bunların görev, yetki ve niteliklerini açıklamaktadır. 15. maddede tek durak ofislerinden bahsedilmiştir. 19. madde ajansın gelirlerini sıralarken, 22, 23, ve 24. maddeler ajans bütçesinin hazırlanması ve sonuçlarına dair açıklamalar yapmıştır. 27. madde ajansın Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu, Devlet İhale Kanunu ve Kamu İhale Kanunu hükümlerine tabi olmayacağını belirtmektedir.³⁰⁵

Geçici 5. madde GAP bölge kalkınma idaresinin görev süresinin 31/12/2005 tarihi itibarıyla sona ereceğini ve bu idarenin görev ve yetki alanında bulunan Adıyaman, Gaziantep, Kilis, Diyarbakır, Şanlıurfa, Batman, Mardin, Şırnak ve Siirt illerini kapsayan

³⁰³ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.95

³⁰⁴ Demirci, “Kalkınma Ajansları Gerçeği”, s.34

³⁰⁵ Hasanoğlu ve Aliyev, a.g.e., s.95-98

ajansların en geç 31/12/2005 tarihine kadar kurularak faaliyete geçeceğini ifade etmektedir.

3.3.1. Kalkınma Ajansları'nın Yapısı

Türkiye'de yerel gelişmenin motoru olmayı hedefleyen Kalkınma Ajanslarını Kalkınma Kurulları çalıştıracak. Kurulda 40'ı kamudan 60'ı özel sektörden 100 temsilci bulunacak. 26 bölgede 81 ili kapsayacak şekilde örgütlenme tamamlanacak. Ajanslar, öncelikle yerel gelişme odaklarını belirleyecek. Daha sonra bütçesini, harcama alanlarına göre tahsis edip, proje teklifleri için ilana çıkacak. Ajans uzmanları, proje hazırlamak isteyenleri eğitecek. Projeler, istihdam, kapasite artışı vb kriterlerle puanlandırılacak. Bu amaçla "ulusal uzman" havuzu oluşturulacak. Her bir projeye iki ayrı uzman tarafından not verilecek. Ortalama notlara göre, hibe alacak projeler belirlenecek.

Tablo 9: Türkiye'deki Kalkınma Ajansları'nın Yapısı

Amaçları	<ul style="list-style-type: none">▪ Bölgesel gelişmeyi hızlandırmak ve bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmak▪ Kamu Kesimi, Özel kesim ve STK arasındaki işbirliğini geliştirmek▪ NUTS 'a (Düzey 2) uyumluluk▪ Kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek
Kuruluşları	Bölge ihtiyaç ve önceliklere göre Bakanlar Kururu kararı ile
Statüleri	<ul style="list-style-type: none">▪ DPT'nin ilgili kuruluşu▪ İdari ve mali özerkliğe sahip▪ Tüzel kişiliğe haiz▪ Bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi
Görev ve Yetkileri	<ul style="list-style-type: none">▪ Fiziki Bölge Planları Hazırlamak▪ Yönetişimle belirlenmiş bölge stratejileri belirlemek▪ Bölge planının uygulanmasını izlemek ve denetlemek▪ AB fonlarını kullanmak ve yönetmek▪ İl geliş planlarının hazırlanmasında yardımcı olmak▪ Bölgeyle ilgili diğer projeleri izlemek, değerlendirmek ve raporlamak▪ Sermayeye, küçük orta işletmelere teknoloji, ekonomi, hukuk vb konularda ARGE yardımı yapmak.

Organları	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yönetim Kurulu ▪ Danışma Kurulu, ▪ Genel Sekreterlik ▪ Ajansın başı koordinatör bir vali
Personel Rejimi	İdari hizmet sözleşmeli personel
Bütçesi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Genel bütçe vergi gelirlerinin binde beşi, ▪ İl özel idare gelirlerinin yüzde biri, ▪ Belediye gelirlerinin yüzde biri, ▪ Sanayi ve ticaret odalarının gelirlerinin yüzde biri, ▪ Avrupa Birliği fonlarından sağlanacak kaynaklar, ▪ Bağış ve yardımlar, ▪ Bir önceki yıldan devreden gelirler.

Ajanslar ortalama 30 milyon YTL bütçe ile çalışacak. İlk etapta 150 bin YTL'ye kadar proje bazında hibe kanalıyla hizmet verilecek. Tüm belgelerini sunan girişimcilerin bürokratik işlemleri bu ofislerde sonuçlandırılacak.³⁰⁶

Kalkınma ajanslarında bölgesel/yerel aktörler oluşacak planlara öncülük ettiğinden, “merkezden yerele” yerine “yerelden merkeze” bir anlayış benimsenmektedir. Kalkınma Ajanslarında kamu yatırımlarının yerine özel yatırımların ikame edilmesi esas alınmaktadır.³⁰⁷

AB destekli bölgesel kalkınma programlarının yereldeki uygulama ve koordinasyonu için Kalkınma Ajansları görevlendirilecektir. Post-fordizm kuramı olarak bilinen yaklaşım Kalkınma Ajansları yasasının dayandığı ulusal/bölgesel/yerel kalkınma stratejisine de kaynaklık etmektedir.³⁰⁸

Ajanslar, ilgili Yasada 2. maddenin gerekçesinde; kamu-özel sektör ortaklığı anlayışına uygun bir yapıda kurulmaktadır. Bu bakımdan, normal kamu kuruluşu niteliğinde bir kurum olmadığı gibi yasada düzenlenmeyen bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi olarak faaliyet gösterecektir. Bu yapı, ajansların istihdam ve harcama usullerinde, kamu kurum ve kuruluşlarının tabi olduğu genel bütçe, harcama, ihale, işe alma, işten çıkarma, personel ücret ödemesi, muhasebe yöntemlerinden bağımsız olarak

³⁰⁶Okan Müderrisoğlu, “BOTAŞ Spot Piyasadan Yüzde 11 pahalıya Gaz Alıyor”, <http://www.sabah.com.tr/2007/01/08/muderrisoglu.html>, (18.03.2007)

³⁰⁷ Özsoylu, a.g.e.

³⁰⁸Faruk Ataay, “Bölgesel Kalkınma Ajansları Modelinin ‘Kalkınma’ Anlayışı”, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=3662, (22.10.2005)

esnek hareket edebilen, küçük fakat etkin ve dinamik bir birim olmasını sağlayacaktır. Hantal, büyük ölçekli, geniş kadrolu bir kuruluş olmayacak, bilakis küçük, etkin, çekirdek bir teknik kadroyla çalışan, destek hizmetlerinin hemen hemen tamamını maliyet etkin bir yöntemle hizmet satın alması ile temin eden, oluşan yeni şartlara çabuk adapte olabilen esnek bir yapı olacaktır.

3.3.2. Kalkınma Ajanslarının Görev ve Yetkileri

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun'a göre Türkiye'deki Kalkınma Ajanslarının temel görevi; bölgedeki kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve bölgedeki tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine katılımını sağlamaktır (Madde 5).³⁰⁹

Ajansların görevleri; yeni yaklaşımla bölgesel stratejilerin hazırlanmasına destek sağlamak, AB fonlarının kullanılmasında aracılık ve koordinasyon, girişimciliğin desteklenmesi ve geliştirilmesi, yatırımcıların izin ve ruhsat işlemlerinin tek elden takibi ve sonuçlandırılması, kırsal kalkınma faaliyetlerine destek, yatırımların promosyonu, proje üretimi ve geliştirilmesi, araştırma ve veri tabanı oluşturma, izleme ve değerlendirme olarak sıralanabilir.³¹⁰

Bunun yanında; Ajansların, izleme, mali ve teknik yardım sağlama, bölgenin tanıtımının yapılması ve yatırım potansiyelinin ortaya çıkarılması için gerekli araştırmaları yapma ve Tek Durak Ofisleri denilen idari ofisler aracılığıyla gerekli izin ve ruhsat işlemlerinin tek elden görülmesi yoluyla yatırımcılara destek verilme görevleri vardır.³¹¹

3.3.3. Kalkınma Ajanslarının Teşkilat Yapısı

Kalkınma Ajanslarında personel, İş Kanunu hükümlerine göre istihdam edilir. Personel giderleri toplamı, bütçe gelirlerinin, yüzde on beşini aşamaz. Personel sayısı, ortalama 40-50 olarak öngörülmektedir. Teknik personel sayısı, ajans toplam personel sayısının yüzde 80'inden az olamaz.

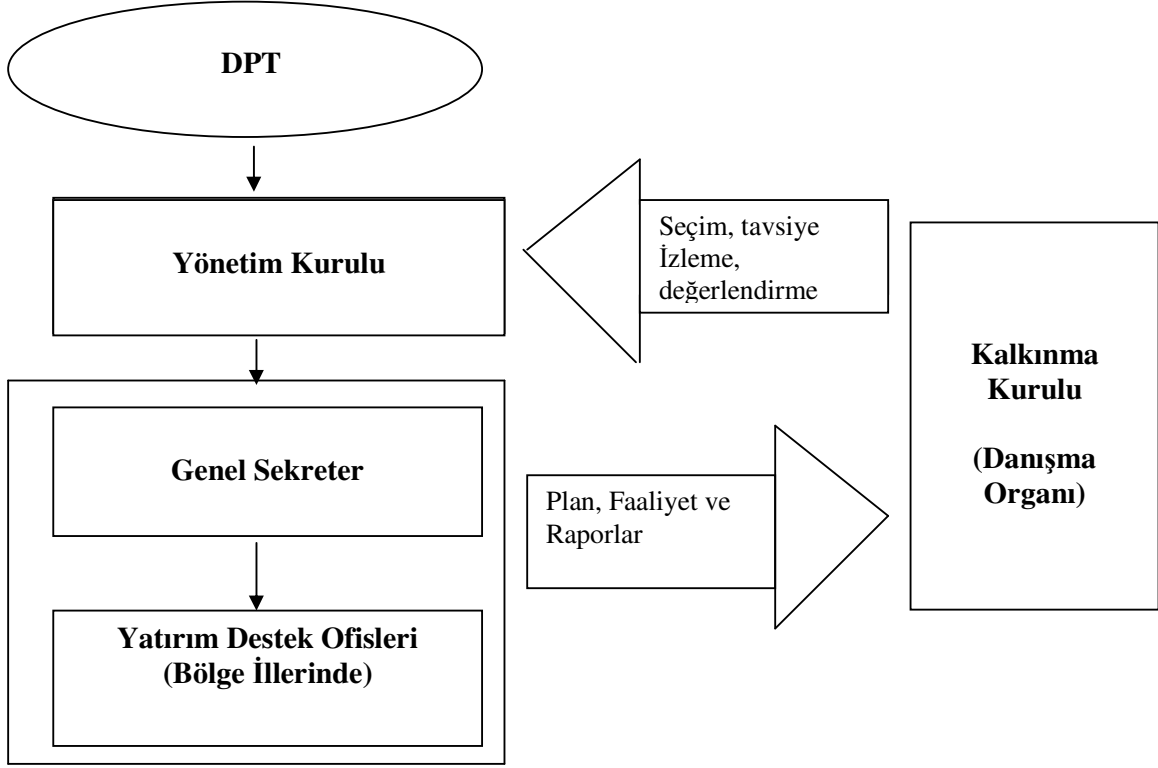
5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un 7. maddesinde belirtildiği gibi Kalkınma Ajanslarının teşkilat yapısı; Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofislerinden oluşmaktadır.

³⁰⁹ Özen, a.g.e., s.17

³¹⁰ Lütfi Elvan, "Kalkınma Ajansları", Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Eylül 2005

³¹¹ Özen, a.g.e., s.18

ŞEKİL 2. Kalkınma Ajanslarının Teşkilat Yapısı

3.3.3.1. Kalkınma Kurulu

Kalkınma Kurulu, bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere oluşturulur. İllerin dengeli biçimde değişimini sağlayacak yapıda, Kalkınma kurulları en fazla yüz üyeden oluşur.³¹²

Kalkınma kuruluna temsilci gönderecek kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının gönderecekleri temsilcilerin sayısı, görev süresi ve diğer hususlar kuruluş karamamesi ile belirlenir. Kurul, yapacağı ilk toplantıda kendi üyeleri arasından iki yıl için bir Başkan ve bir Başkan vekili seçer.³¹³

Kurul, Kurul Başkanının daveti üzerine yılda en az iki defa toplanır. Ayrıca üye tam sayısının beşte birinin talebi üzerine Kurul Başkanı tarafından da toplantıya çağrılabilir. Üye tam sayısının yarıdan bir fazlası ile toplanan Kurul'da, toplantı yeter sayısı

³¹² "6 Bölgeye Kalkınma Ajansı", **Referans Gazetesi**, (15.02.2006)

³¹³ 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, madde 8

sağlanamayan hallerde onbeş günü aşmayacak şekilde yeni toplantı tarihi Başkan tarafından belirlenir ve toplantıda toplantı yeter sayısı aranmaz.

Kalkınma Kurulu'nun görevleri arasında; tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulunda yer alacak özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşları temsilcilerini ve iki katı yedeklerini sırasıyla seçmek, Ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak, bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine, tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik olarak yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak, toplantı sonuçlarını DPT Müsteşarlığına raporlamak ve toplantıya ilişkin bir sonuç bildirisi yayımlamak sayılabilir.³¹⁴

Kalkınma Kurulları Adana ve Mersin'de (TR62) 40 kamu ve 60 özel kurum ve sivil toplum kuruluşu, İzmir'de (TR31) ise 30 kamu ve 70 özel kesim ve sivil toplum temsilcilerinden oluşacak. Kalkınma Kurulu üyeleri 2 yıl için görev yapacak ve sadece bir kuruluşu temsil edecek ve ilk yıl en fazla 30 uzman personel ile 5 destek personel istihdam edebilecek.³¹⁵

3.3.3.2. Yönetim Kurulu

Yönetim Kurulu, ajansın karar organıdır. Ajans tek bir ili kapsıyor ise o bölgelerde Vali, Büyükşehir Belediye Başkanı, İl Genel Meclisi Başkanı, Sanayi Odası Başkanı, Ticaret Odası Başkanı ile Kalkınma Kurulu tarafından özel kesim veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde ise il valileri, Büyükşehir Belediye Başkanları veya Büyükşehir olmayan illerde il merkez Belediye Başkanları, İl Genel Meclis Başkanı ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi oda başkanlarından oluşacaktır. Ancak, birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; Ticaret ve Sanayi Odalarının ayrı ayrı kurulmuş olması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci TOBB Yönetim Kurulu tarafından belirlenir.

Yönetim kurulunun başkanı Vali olup ajansı temsil eder. Kurul ilk toplantısında üyeleri arasında bir başkan vekili seçer. Birden fazla ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulu başkanlığı; ilk yıl ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisi tarafından, takip eden yıllarda illerin alfabetik sırasına göre bölgedeki valiler tarafından birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yürütülür.³¹⁶

³¹⁴ A.g.e., madde 9

³¹⁵ "İki Kalkınma Ajansı Adana ve Mersin'de Kurulacak", **Dünya Gazetesi**, (06.07.2006)

³¹⁶ 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, madde 10

Tek ilden oluşan bölgelerde kalkınma kurulu tarafından seçilen yönetim kurulu üyelerinin görev süresi iki yıl olup görev sürelerini tamamlanmadan herhangi bir şekilde üyeliklerinin sona ermesi halinde, kalan süreleri sırasına göre yedek üyelerce tamamlanır. Görevi sona eren üyeler tekrar seçilebilir. Yönetim kurulu üyeliği, üyelerin temsil ettikleri kurum ve kuruluşlardaki görevlerini sürdürmelerine engel teşkil etmez.

Yönetim kurulu üyeleri ajans ile ilgili gizlilik taşıyan bilgileri ve bu Kanunun uygulanması sırasında öğrendikleri çalışma alanlarındaki sırları, görevlerinden ayrılmış olsalar bile ifşa edemezler, kendilerinin veya başkalarının menfaatine kullanamazlar. Yönetim kurulu üyeleri, kendileri, eşleri ve ikinci dereceye kadar kan ve kayın hısımlarını doğrudan ilgilendiren konular ile sahibi ya da ortağı oldukları ticarî işletmelere ilişkin toplantıya ve oylamaya katılamaz.

Yönetim kurulu, başkanın daveti üzerine üye tamsayısının yarısından bir fazlası ile her ay en az bir kere toplanır. Yönetim kurulu toplantılarına başkanın yokluğunda başkan vekili başkanlık eder.

Yönetim kurulu, toplantıya katılanların oy çokluğu ile karar alır. Eşitlik durumunda, başkanın oyu yönünde karar alınır. Ajans genel sekreteri, oy hakkı olmamak kaydı ile yönetim kurulu toplantılarına katılır.

Yönetim kurulunun görev ve yetkileri arasında;

- Yıllık çalışma programını kabul etmek ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayına sunmak,
- Yıl içinde ihtiyaçlara göre bütçeyi revize etmek,
- Yıllık malî raporu ve kesinleşen bütçe sonuçlarını onaylamak,
- Taşınır ve taşınmaz mal alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımına karar vermek,
- Altı aylık ara rapor ile yıllık faaliyet raporunu Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına göndermek,
- Ajans bütçesini onaylamak ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına göndermek,
- Genel sekreterlik tarafından sunulan program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin teklifler ile kişi ve kuruluşlara yapılacak yardımları onaylamak,
- Ajansa yapılacak bağış ve hibeleri kabul etmek,

- Personelin işe alınması ve işine son verilmesine karar vermek,
- Genel sekreterce belirlenen çalışma birimlerini ve bunlar arasındaki işbölümünü onaylamak,
- Genel sekreteri belirlemek ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayına sunmak,
- Taşıt dışındaki taşınır malların alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımı konularında genel sekreterin yetkili olacağı sınırları tespit etmek sayılabilir.

Yönetim kurulu gerekli gördüğü hallerde yukarıda sayılan yetkilerinden bir kısmını, sınırlarını açıkça belirlemek şartıyla genel sekretere devredebilir.

3.3.3.3. Genel Sekreterlik

Genel sekreterlik ajansın icra organıdır. Genel Sekreter, Sekreterliğin ve Yatırım Destek Ofisinin en üst amiridir. Ayrıca yönetim kuruluna karşı da sorumludur.

Genel sekreter olarak istihdam edileceklerin hukuk, iktisat, maliye, işletme, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, istatistik, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, matematik, sosyoloji, mimarlık, şehir ve bölge plânlama ile mühendislik dallarından veya bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulu'nca kabul edilen yurt dışındaki yüksek öğretim kurumlarından lisans düzeyinde mezun olması, Ajansın faaliyet alanına giren konularda yeterli bilgi ve deneyime sahip; uzmanlık gerektiren işlerde en az on yıl fiilen çalışmış olması ve Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavında İngilizce dilinden en az 70 puan almış veya buna denk kabul edilen uluslararası geçerliliği bulunan belgeye sahip olması şartı aranmaktadır.³¹⁷

Genel sekreterin görev ve yetkileri arasında;

- Yönetim kurulu kararlarını uygulamak,
- Yıllık çalışma programı ile bütçeyi hazırlamak ve yönetim kuruluna sunmak,
- Ajans gelirlerini toplamak, bütçe ve yönetim kurulu kararlarına uygun olarak harcamaları yapmak,
- Yönetim kurulu tarafından tespit edilecek sınırlar içerisinde, taşıt dışındaki taşınır malların alımına, satımına, kiralanmasına ve hizmet alımına karar vermek,
- Bölgedeki kişi, kurum ve kuruluşların proje üretme ve uygulama kapasitesini geliştirici faaliyetlerde bulunmak,

³¹⁷ 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, madde 14

- Özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin proje ve faaliyet tekliflerini değerlendirerek malî destek sağlamak üzere yönetim kuruluna öneri götürmek,
- Desteklenen proje ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak,
- Bölgesel kalkınmayla ilgili yurt içindeki ve dışındaki ajans ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve ortak projeler geliştirmek,
- Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak,
- Personelin performans ölçütlerini belirlemek ve performansını değerlendirmek,
- Personelin işe alınması ve işine son verilmesini yönetim kuruluna teklif etmek,
- Ajans genel sekreterliğini temsilen, bölgesel gelişme ile ilgili ulusal ve uluslararası toplantılara katılmak ve yurt dışı temaslarda bulunmak,
- Ajansın sekreteryaya işlerini ve görev alanına giren diğer hizmetleri yürütmek,
- Yönetim kurulunun devrettiği yetkileri kullanmak sayılabilir.

3.3.3.4. Yatırım Destek Ofisleri

Bölge illerinde, yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşan yatırım destek ofisleri teşkil edilir. Yatırım destek ofislerinde çalışan uzman personel sayısı, bölge ve ilin ihtiyaçlarına cevap veremez hale geldiği takdirde bu sayı, yönetim kurulu kararı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayı ile artırılabilir. Yatırım destek ofisleri görevleri ile ilgili olarak genel sekreterliğe karşı sorumludur.

Yatırımcılar, ilgili mevzuatta belirtilen bilgi ve belgelerle yatırım destek ofislerine başvururlar. Bu başvuru sonucunda yatırım destek ofislerinde geçen süreler, ilgili mevzuatta belirtilen sürelerden sayılmaz. Yatırımcıların bu Kanun kapsamında yatırım destek ofislerine başvurması kendi isteklerine bağlıdır ve verilen hizmetler ücretsizdir. İzin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemler için yatırım destek ofisleri tarafından ilgili mercilere yapılan başvurular, yatırımcı tarafından yapılmış sayılır.

Yatırım destek ofisleri ile, bölge illerinde özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemler ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırılacaktır. Yani tek elden takip ve koordine

edilerek yatırımlar izlenecek, başvurular hakkında ön inceleme yapılacaktır. Ofis aynı zamanda Valilik ve Genel Sekreterliğe iş ve işlemler konusunda bilgi verecektir.³¹⁸

Yatırım destek ofislerinin görev ve yetkileri şunlardır:

- Bölge illerinde, özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içerisinde, ilgili mevzuatta bir süre belirtilmemişse öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırmak üzere yönetim kurulu adına tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek,
- İlgili mevzuattaki başvuru koşulları ve istenen belgeler doğrultusunda yatırımcıya bilgi vermek ve yol göstermek,
- Başvurular hakkında ön inceleme yapmak,
- 4 üncü madde uyarınca çıkarılacak olan düzenlemelerde belirtilen işlemleri yapmak,
- İş ve işlemler konusunda valiliğe ve genel sekreterliğe bilgi vermek.

3.3.4. Kalkınma Ajanslarının Gelir Kaynakları

Kalkınma Ajansları'nın 5449 sayılı Kanunda belirtilen görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için bölgelerindeki ihtiyacı karşılayabilecek idari ve teknik kapasitelerinin olmasının yanı sıra sürekli ve yeterli bir finans kaynağına sahip olmaları da gerekmektedir.

Türkiye'de henüz iki pilot bölgede uygulaması başlamış olan Kalkınma Ajansları'nın finansmanının genel bütçe ve vergi gelirlerinin binde beşi oranında her yıl ayrılacak transfer ödeneğinden, Yüksek Planlama Kurulunca nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre ayrılan payla, il özel idaresi bütçesinin yüzde beşi ve belediye gelirlerinin yüzde biri oranında ayrılan pay yeterli kamu finansmanı olarak düşünülmüştür. Bunun yanında Sanayi ve Ticaret Odalarının gelirlerinin yüzde biri, Avrupa Birliği fonlarından sağlanacak kaynaklar, bağış ve yardımlar, bir önceki yıldan devreden gelirler de bulunmaktadır.

Gelirlerinin büyük bir kısmının AB fonlarına ve dış kaynaklı kredi ve hibelere dayalı olması Kalkınma Ajanslarına, finans kaynaklarına bağımlılıkları nedeniyle büyük zorluklar yaşatmaktadır. AB'ye yeni katılan üyeler nedeniyle, Yapısal Fonların aktarılacağı geri

³¹⁸ "İki Kalkınma Ajansı Adana ve Mersin'de Kurulacak", **Dünya Gazetesi**, (06.07.2006)

kalmış bölgeler değişeceği için fonlardan bugüne kadar yararlanmış olan İtalya, Yunanistan, Fransa ve İngiltere gibi bazı ülkelerdeki Bölgesel Kalkınma Ajansları kendilerine yeni kaynaklar bulmak zorunda kalacaklardır. Bu yeni dönemde ancak sürekli kamu kaynakları olan ajanslar ayakta kalabilecektir.³¹⁹

3.3.5. DPT'nin Rolü

AB'ye uyum sürecinde daha önce oluşturulan Düzey 2 İstatistikî Bölge Birimleri esas alınarak kurulması öngörülen Kalkınma Ajanslarının ulusal düzeyde koordinasyonundan sorumlu örgütün DPT Müsteşarlığı olacağı belirtilmiştir.³²⁰

5449 sayılı Kanun'a göre DPT; planlama, programlama ve projelendirme gibi teknik işlerin gerçekleştirilmesinden, Avrupa Birliği ve diğer yabancı kaynaklardan sağlanan fonların finansman anlaşmaları çerçevesinde ajanslara aktarılmasından, Ajanslara gerekli teknik yardım ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanmasından, aynı zamanda ajansların tecrübelerini birbirleri ile paylaşmaları ve iyi uygulama örneklerinin yaygınlaştırılmasından, Ajansların merkezi düzeydeki kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon içinde çalışmasının sağlanmasından sorumlu olacaktır.³²¹

Bunların dışında ayrıca, Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonu ile ilgili ikincil mevzuatın oluşturulmasını teminen plan ve programlara, yapılacak yardım ve transferlere, personelin nitelik ve istihdamına, bütçe ve muhasebe standartlarının kullanımına, faaliyet raporlarına, izleme, değerlendirme ve denetime ilişkin esas ve usuller ile Tek Durak Ofislerin çalışma esas ve usullerini (başvuruların kapsamı, hangi yatırım ve tesisler, hangi izin, ruhsat, iş ve işlemler için yapılacağı, izin, ruhsat, iş ve işlemler için alınacak ücretler ve bunlara ilişkin usul ve esaslar), ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşünü de almak suretiyle belirleme yetkisi Devlet Planlama Teşkilatına verilmektedir.

³¹⁹ Özen, a.g.e., s.17

³²⁰ Alkan Soyak, "Ertelenen 9. Kalkınma Planı Ve Türkiye'de Planlamanın Geleceği Üzerine Bir Not", *Bilim Ve Ütopya Dergisi*, Sayı: 136, Ekim 2005

³²¹ Özen, a.g.e., s.18

3.4. TÜRKİYE'DE AJANSLAR SİSTEMİNE GETİRİLEN OLUMLU OLUMSUZ ELEŞTİRİLER VE DÜNYADAKİ MODELLERLE KIYASLANDIĞINDA KALKINMA AJANSLARI'NIN TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ

Kamuoyunda Kalkınma Ajansları ile ilgili olarak olumlu ve olumsuz yönde birçok görüş gündeme gelmiş ve tartışma alanı bulmuştur. Bu eleştirilerden bir kısmı Ajansların DPT'nin bölgesel büroları görünümünde olmasına yöneliktir. DPT'nin Ajansın genel sekreterini onaylama, yıllık çalışma programını onaylama, performansını değerlendirme, iç ve dış kaynakların tahsisine karar verme ve ilgili tüm yönetmelikleri oluşturma gibi Ajanslar üzerinde sahip olduğu önemli yetkilerin, planlamada yukarıdan aşağıya bir yaklaşım sergilediğinden kalkınmada yeni bir açılım getirmediği ifade edilmektedir.³²² Kanun sermaye kesiminin temsilcileri olan oda, dernek, vakıf gibi kuruluşlara bölge yönetiminde etkin roller verse de, ajansların yönetiminin organik anlamda DPT'ye bağlı olması bu görüşün tartışmasız kabulünü engellemektedir.

AB'deki Kalkınma Ajansı uygulamalarında inisiyatif daha çok özel sektör temsilcilerine ve sivil toplum kuruluşlarına bırakılmıştır. Türkiye'deki yapılanmaya bakıldığında ise özel sektör ve sivil toplum örgütleri bu yapılanmanın içinde olmakla birlikte son söz DPT'dedir. Bu haliyle Kalkınma Ajansları, Avrupa Birliği'ndekinden farklı bir yapılanma içinde olup DPT'nin taşra teşkilatları görüntüsünü vermektedir.³²³ Ağırlıklı olarak reel sektöre hizmet etmesi amaçlanan ajanslarda iş dünyasını sadece yarı özerk konumdaki Ticaret ve Sanayi Odaları temsil etmektedir.³²⁴

Yine bu görüşte olanlara göre Ajanslar, kalkınma planlarının uygulayıcısı değil, DPT'nin nihai kararı vereceği bölgesel kalkınma programlarına enformasyon sağlamak ve programların uygulanması sırasında 'izleme' yapmak ve programın aksayan yönlerini merkeze bildirmekle görevli aracı bir kurumlardır. Bunun dışında Ajansların göze çarpan en önemli görevleri, Tek Durak Ofisleri aracılığıyla yatırımcıya sıkıntı veren bürokratik işlemleri kolaylaştırmaları ve bölge tanıtımını üstlenmeleridir.³²⁵

Bölgelerarası uçurumun giderilmesi ve özel sektörün karşılaştığı engellerin en aza indirilmesi için kurulan ajansların pilot uygulamasının başladığı İzmir ve Çukurova gibi

³²² Sevinç, a.g.e. s.10

³²³ Berber ve Çelepci, a.g.e., s.154

³²⁴ Can, "Kalkınma Ajanslarında İlk Uygulama Adana-Mersin'de"

³²⁵ Özen, a.g.e., s.18

illerde Ajansların Yönetim Kurulu Başkanının Vali olması ve en stratejik görev olarak tanımlanan genel sekreterliğe özel sektör yerine mülkiye müfettişlerinin atanması Ajanslara karşı yöneltilen eleştirilerden bir diğeridir.³²⁶

Kamu yönetimi terminolojimizde “ajans” kavramı yer almamaktadır. Yasada bu kavramla getirilmek istenen kurum ya da kuruluş, ne merkezi yönetimin taşra birimi, ne de yerel yönetim birimidir. Ancak, bütün bu birimlerin özelliklerini de taşımaktadır. Yasa ile öngörülen yeni birim anayasa ile getirilen idari sisteme uymamaktadır. Kalkınma Ajansları, Anayasa'nın 27. maddesinde düzenlenen yerel yönetimler arasında yer almamakta, buralardaki halkın ortak ihtiyaçları değil yatırımcının ihtiyaçlarının karşılamak üzere kurulması öngörülmektedir. Kamu tüzel kişisi olup olmadığı kanunda net bir şekilde belirlenmemiş olan ajanslar, yerel yönetim birimi olarak kabul edilemezler. Ancak, yerel düzeyde Büyükşehir Belediyeleri, Belediyeler ve İl Özel İdareleri ile ilişkilendirilmişlerdir.³²⁷

Kalkınma Ajansları ile anayasal tanımlara uygun olmayan ve ne yerel ne merkezi ne özel ne kamu idaresi niteliği taşıyan, kimliği belirsiz bir yapı oluşturulduğu ifade edilmektedir.³²⁸ Kamu kaynağı kullanan ve yönetiminde önemli kamu ajanlarını barındıran bir tüzel kişiliğin kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmamasında ısrar edilmesi; Ajansların “iş takipçisi devlet” modeli yaratması ve diğer kamu kurumlarının yetki alanlarına müdahale edebilmesi nedeniyle yanlış bulunmaktadır.

Kalkınma Ajansları, kamu gelirlerinden pay almaları ve Yönetim Kurulu Başkanlarının vali olması (Madde10, Madde 19) sebebiyle bir kamu kuruluşu özelliği göstermektedir. Kuruluş çalışmaları özel hukuk hükümlerine bağlı olan Ajanslar İş Kanununa göre personel çalıştıracaklardır. Ancak Kanunun ajanslara verdiği kamu kudreti kaynaklı yetkiler ancak memurlar eliyle görülebilecek türdendir. Bununla birlikte Kalkınma Ajanslarında halihazırda kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan memurların görev alabilmesi ve bunların ajansta geçirdikleri sürenin memurlukta geçmiş gibi sayılması (Madde 18), ve Kalkınma Ajansları bünyesinde kurulacak olan Tek Durak Ofisleri'ne yapılacak ruhsat başvuruları ile işyeri kurma ve işletme başvurularının ilgili mercilere yapılmış sayılması hükmü (Madde 17), ajanslara bir kamu kuruluşu niteliği kazandırmaktadır.

³²⁶ Metin Can, “Kalkınma Ajansları Genel Sekreterliği Konusunda İkinci Kez Kandırıldık”, **Referans Gazetesi**, (29.09.2006)

³²⁷ Alica, a.g.e., s.30

³²⁸ Oğuz Oyan, “Kalkınma Ajansları Ne İşe Yarayacak?”, **Dünya Gazetesi**, (27.01.2006)

Ajanslar ayrıca bir kamu görevi olan bölge kalkınma planını üstelenecek olan kuruluşlar olacaktır. Böyle bir görevin kamu tüzel kişiliği olmayan bir birim tarafından yerine getirilmesinin yasal olmayacağı ifade edilmektedir.³²⁹ Bölgesel Kalkınma Ajansları ile ilgili olarak söz konusu Ajansların kurulmasıyla birlikte, mevcut durumda zaten parçalı olan planlama yetkisinin kullanıldığı halkalar zincirine 26 yeni halkanın daha eklenecek olması ve bu halkaların da çok büyük yetkilerle donatılacak olması nedeniyle plancılarının ya da planlamaya yönelik olarak denetimde bulunacak kuruluşların denetimde zorlanacağı endişesi de taşınmaktadır.³³⁰

Ajansın teşkilat yapısını oluşturan Bölge Kalkınma Kurulu'na, kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileri de katılmaktadır. Kurula Büyükşehir Belediye Başkanı veya Belediye Başkanı, Yönetim Kuruluna ise Vali başkanlık yapmaktadır. Hatta bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerinin, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırılmak üzere tek elden takip ve koordine etmek görevi pek çok kamu kurumunun yetki devri anlamına geleceğinden bu hal ajansların kamu kurumu olarak kurgulandığını göstermektedir.³³¹

Ülke örneklerinde Ajansların teşkilat yapısına baktığımızda, tüm Kalkınma Ajanslarının bir Yönetim Kurulu olduğu, ve bu Yönetim Kurulu üyelerinin seçimle işbaşına gelen yerel yöneticiler, Ticaret ve Sanayi Odası temsilcileri, sendika temsilcileri, yerel bankalar, bölgenin ekonomisinde önemli rol oynayan özel sektör temsilcileri ve ajans faaliyetlerini finanse eden kuruluşların temsilcilerinden oluştuğunu görmekteyiz. Türkiye'deki Kalkınma Ajanslarının teşkilat yapısı ise Kanun'da danışma işlevi daha ağırlıklı olan geniş katılımlı bir Kalkınma Kurulundan, karar alma organı olarak kamu-özel sektör işbirliği ile çalışacak bir Yönetim Kurulundan ve teknik kapasitesi yüksek, etkin bir özel sektör kuruluşu gibi faaliyet gösterecek olan icra organı niteliğindeki Genel Sekreterlikten oluşmaktadır (Madde 7). Karar alma organları, özel sektör ve sivil toplumun artık lider bir rol üstlenebileceği Ankara, İstanbul ve İzmir illerinin oluşturduğu tek illi bölgeler hariç olmak üzere, kamu temsilcilerinin çoğunlukta olacağı şekilde tasarlanmaktadır (Madde 10).³³²

³²⁹ Güler, "Sunuş", s. 3-5

³³⁰ Kübra Cihangir, Çamur, "Bölge Kalkınma Ajansları ve Mekana Etkileri", **Kamu Yönetimi 'Reform'u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, 4 Mart 2005, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası ve Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Ankara, s.67

³³¹ Alıca, a.g.e., s.31

³³² Özen, a.g.e., s.19

Avrupa'daki pek çok Kalkınma Ajansında, Yönetim Kurulu başkanları, bölgeyi ve iş çevrelerini çok iyi tanıyan kimseler arasından seçilir, ya da atanırlar. 1999 EURADA raporuna göre, EURADA üyesi Kalkınma Ajanslarının büyük bir bölümü yerel ya da bölgesel yöneticilere karşı sorumludurlar. Örneğin İngiltere'deki BKA'lar doğrudan ilgili bakan ve parlamentoya hesap verirken, İtalya, Almanya, Hollanda gibi ülkelerdeki Kalkınma Ajansları kurucu ortaklarına yani Yönetim Kurulları'na hesap verirler. Türkiye'de kurulması planlanan Kalkınma Ajansları, iç denetimde; ajansın faaliyetleri, hesapları, işlemleri ve performansı Yönetim Kurulu Başkanı veya Genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından denetlenir. Bu iç denetim raporları, Yönetim Kurulu'na ve Kalkınma Kurulu'na sunulur. Ajansların dış denetimi ise İçişleri Bakanlığı ve DPT'nin belirlediği esas ve usullere göre yapılır. Suç teşkil eden konularla ilgili işlem yapmaya İçişleri Bakanlığı, performansla ilgili değerlendirme yapmaya ise DPT yetkilidir.³³³ Mevcut şekliyle ajansların denetimi için öngörülen yapının yetersiz olduğu düşünülmektedir.³³⁴ Denetim konusundaki boşluk Ajansların mali konularda keyfi davranmak ve denetimden kaçınmak istendiği görüntüsü verdiği için eleştirilmektedir.³³⁵

AB'deki benzerleri ile Türkiye'de kurulan sistemin birbiriyle benzemediğini savunan özel sektör temsilcileri, yeni KİT'lerin oluşturulduğunu savunmaktadır. Özel sektör temsilcileri sanayicisine güvenmeyen ve onu dışlayan bir sisteme doğru gidildiğini düşünüyor. Bu bakışa göre kamunun mahalli bir uzantısı olarak görülen Ajansların kurulması bir anlamda, bürokratik yeni bir kurum kurmak demek olacaktır.³³⁶

Ajanslar, ayrıca, 5449 sayılı yasaya göre, bölgeler esas alınarak ve DPT Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile kuruluyor olmaları, merkezin bulunacağı ilin kuruluş karamamesinde belirtilmesi ve kurulmuş olan ajansın kaldırılmasında da Bakanlar Kurulu'nun yetkili olması nedeniyle Anayasa'nın yasayla düzenlenmesini öngördüğü bir konuyla ilgili düzenleme yetkisinin Bakanlar Kuruluna bırakılması bakımından Anayasa'nın ilgili 7., 8. ve 126. maddelerine aykırılık oluşturduğu gerekçesiyle de eleştirilere konu olmaktadır.

Öte yandan, yerel yönetimlere tanınan fazla yetki ve güç devri, ilk aşamada üniter devlet yapısının zayıflatılmasına ve parçalanmasına, eyalet sistemine ve federal devletlere,

³³³ Özen, a.g.e., s.19

³³⁴ Koçiberber, a.g.e., s.53

³³⁵ Alıca, a.g.e., s.33

³³⁶ Can, a.g.e.

ikinci aşamada ise küçük, zayıf ve bağımlı devletlerin oluşumuna sebep olabildiği için bu yönde bir endişe de Türk kamuoyunda taraftar bulmakta ve dile getirilmektedir.

Düzey 2 adında kümelenirilmiş bölgelerde, daha önce görülmemiş bir şekilde, ajans adında yeni bölgesel kurumlar oluşturmak, AB sınırları içindeki ülkelerde görülen “bölgeci devlet” olgusuna doğru gidişin bir adımı olarak değerlendirilmektedir.³³⁷ Türkiye’nin bütünlüğünün tehlikede olduğu, eyalet sistemine gidildiği, Türkiye’nin 26 bölgeye bölüneceği şeklinde eleştiriler yapılmaktadır.³³⁸ Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın Fransa’da olduğu gibi özerk bölge idarelerinin kurulmasının zeminini hazırlayacağından endişe edilmektedir.³³⁹ Bu görüşte olanlara göre 5449 sayılı Kanun ile oluşturulmak istenen yeni bölgesel yönetim sistemi, Türkiye’nin idari yapısına uymamaktadır ve Kanun Türkiye’yi federatif bir yapıya götürmeye yönelik bir ön hareket niteliğindedir.³⁴⁰

AB’nin tüm üye ve aday ülkelere dayattığı, bölgelerarası rekabet önceliğine dayanan yeni bölgeselleşme politikası, bölgelerde planlama ve uygulama öncülüğünü özel sektöre vermeyi gerektirmektedir. Ancak bu rekabetçiliğin ülkedeki bölgelerin kendi arasındaki bölgecilik eğilimlerini güçlendirerek, bölgeleri karşı karşıya getirmesinden endişe edilmektedir. Yani sermaye kesimi ile ücretli çalışanı ve bölge halkını. Ülke genelinde sınıfsal-toplumsal, iktisadi, siyasal yapıların çatışma içinde dağılma sürecine gireceği iddia edilmektedir.³⁴¹

Kalkınma ajansları, toplumun yalnızca bir kesimine açık ve bunun yönetiminde yapılar olarak doğmaları, kökü dışarıdallığı ve sermayeciliği nedeniyle de eleştiriler almaktadır.

25 Nisan 2003 tarihli Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı Taslağı’nın Kalkınma Ajansı kurulması başlığını taşıyan 25. maddesi taslaktan daha sonra çıkarılmıştır. Taslakta geçirilemeyen bu maddenin parça parça bir şekilde geçirilmeye çalışıldığı iddia edilmektedir. Başından beri Bölgesel Kalkınma Ajansı olarak adlandırılan birimlerden, 2005 yılında bölge sözcüğünün düşürülmüş olması “bölge yönetim sisteminden eyalet

³³⁷ Tekin Avaner, “Kalkınma Ajansları Bir Bölgeci Devlet ya da Federalizm Adı Mıdır”, *Memleket Dergisi*, Sayı:8, Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Şubat 2006, Ankara, s.45

³³⁸ Özsoylu, a.g.e.

³³⁹ Deniz, Sayın, “Bölge Kalkınma Ajansları ve Devletin Bölgeselleşmesi”, *Kamu Yönetimi ‘Reform’u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu*, s.55

³⁴⁰ Süheyla Suzan Alica, “5449 Sayılı Kanun Üzerine”, *Memleket Dergisi*, Sayı:8, Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Şubat 2006, Ankara, s.28

³⁴¹ Birgül Ayman Güler, “Sunuş”, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, s.8

sistemine mi geçilmek isteniyor?” şeklinde çıkan tartışmaları önlemek gayesi ile yapılan bir değişiklik olarak değerlendirilmektedir.³⁴²

Türkiye’de bölgesel düzeyde politika yapıcı bir kademe bulunmamaktadır. Merkezi hükümet ve iller arasında idari bir kademe yoktur. Bölgesel kalkınma için bölgesel ölçekte organize olmuş bir araç bulunmamaktadır. Bazılarına göre bu ara kademenin olmayışı nedeniyle Ajansların bölgesel düzeyde her şey olduğu algısı vardır. AB’ye üyelik sürecinde yapısal fonların özümsemesi ve yönetilmesi için gösterilen çabalar ve bölgesel kalkınmanın diğer araçları ile eşgüdümünün sağlanması ihtiyacı bu algıya sebep olmuştur.

Bazılarına göre Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Ajansları AB bölgesel yatırım fonlarından yeterince yararlanamadığından bölgesel dengesizliklerin kalkınma ajansları ile giderilebilmesi yakın zamanda mümkün görünmemektedir. Bu nedenle, merkezi hükümetin bölgesel dengesizlikleri giderici yatırım ve teşvik uygulamalarının devamlılığı kaçınılmazdır.³⁴³ Ayrıca bazılarıncı Kalkınma Ajansları, AB ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar ile ülkemizin merkezi ve yerel kamusal kaynaklarını dar bir zümrenin yatırım finansmanına aktaran organlar niteliğinde görülmektedir.³⁴⁴ Bölgesel Kalkınma Ajansları modeli, basitçe bir “yardım mekanizması” ya da “hayırseverlik mekanizması” değil, belirli bir kalkınma anlayışının Türkiye’ye empoze edilmesine anlamına gelmektedir.³⁴⁵

Bazılarına göre, Bölgesel Kalkınma Ajansları Türkiye’de Kamu Yönetimi Kanun Tasarısı’nın organik bir parçası olarak gündeme gelmiştir.³⁴⁶ Bölgesel Kalkınma Ajansları bölgesel kalkınmanın tek aracı değildir.³⁴⁷

AB’nin şu ana kadar üye ülkeler ve aday ülkeler için kullandığı bir takım programlardan Türkiye’nin kaynak alıp almayacağı ve ne şekilde geri ödeneceği konusuna netlik getirilmesi gerektiği ifade edilmektedir.³⁴⁸

Kalkınma Ajanslarında toplanacak fonların hangi temel ilkelere, önceliklere ve sektörel teşvik politikalarına göre kullanılacağına yasada belli olmaması; kamu gücünün

³⁴² Güler, “Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?”, s.25

³⁴³ Berber ve Çelepçi, a.g.e., s.153

³⁴⁴ Oğuz Oyan, “Bölgesel Kalkınma Ajansları (II)”, **Birgün Gazetesi**, (29.03.2005)

³⁴⁵ Faruk, Ataay, “Bölge Kalkınma Ajansları ve Kalkınma”, **Kamu Yönetimi ‘Reform’u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, s.49

³⁴⁶ Berber ve Çelepçi, a.g.e., s.154

³⁴⁷ Sevinç, “Bölgesel Kalkınmada BKA’ların Genel Görünümü”,

³⁴⁸ Hülya, Kendir, “Bölge Kalkınma Ajansları’nın Mali Yapısı ve GAP”, **Kamu Yönetimi ‘Reform’u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, s. 82

ve kamu kaynağının aktarıldığı bu yeni idari kademenin kamu denetimi dışında bırakılması; Devlet İhale Kanunu, Kamu İhale Kanunu ve Kamu Yönetimi Mali Yönetimi ve kontrol Kanunu hükümlerine tabi olmaması ve göstermelik bir iç denetimin öngörülmesi; Sayıştay denetiminin fiilen dışlanması; bürokrasiyi azaltma iddiasıyla yeni bürokrasiler, iller ve bölgeler arasında yeni çekişmeler, yeni idari kademeler ve denetim dışı 26 adet yeni harcama birimi yaratılması; ajanslar sistemine getirilen diğer eleştiriler arasındadır.³⁴⁹

Esnek, bölgelerarası rekabeti ve girimciliği özendiren bir şekilde yapılandırılan Bölgesel Kalkınma Ajansları, aslında bölgesel kalkınmayı değil, bölgelerarası dengesizliği teşvik edici unsurlar taşımaktadır. Bazı ülke deneyimleri bölgelerarası rekabetin eşitliği getirmediğini, aksine bölgeler arasında var olan eşitsizliği daha da artırdığını ortaya koymuştur. Polonya’da 1990’lı yıllarda bölgesel politikalarda istikrar uygulamalarının yerini rekabet ve verimlilik uygulamaları aldığıında kalkınma ajansları tarafından gerçekleştirilmek istenen kalkınma projeleri ve çalışmaları bölgelerarası eşitsizlikleri giderememiştir.³⁵⁰

5449 Sayılı Kanun, bölgelerarası gelişmişlik farklarıyla ilgilenen bir ulusal-bölgesel planlama anlayışıyla ilişki kurmadığı; tam tersine, her bölgeyi, ulusal ve uluslararası kaynakları ve projeyi çekebilmek açısından diğer bölgelerle rekabet içinde tanımladığı için de eleştiri konusu olmaktadır. Tüm bunlar bölge kavramının yeni küreselleşme anlayışları doğrultusunda ulus-devleti aşındıran veya ikame eden bir idari kademe olarak tanımlanmasından ileri gelmektedir.³⁵¹

TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği), 5449 sayılı yasayla kurulan Kalkınma Ajansları’nı dış dayatmalı kamu reformunun bir parçası olarak görüyor ve Ajanslar sistemine karşı hukuki alanda mücadele veriyor. Birlik, Bakanlar Kurulu’nun “Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Kararı”nın iptali ve yürütmenin durdurulması, bu işlemin dayanağı olan 5449 sayılı Yasa’nın Anayasa’ya aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi’ne götürülmesine karar verilmesi istemiyle Danıştay’a başvurdu. Daha sonra bu Yasaya dayandırılan ve 25.07.2006 tarihli, Resmi Gazete’de yayımlanan “Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”in iptali için Danıştay’a dava açtı. Davada, Danıştay yürütmeyi durdurma ve

³⁴⁹ Oyan, “Kalkınma Ajansları Ne İşe Yarayacak?”

³⁵⁰ Aytül Güneşer Demirci, “Kalkınma Ajansları Gerçeği”, *Memleket Dergisi*, Sayı:8, Yerel Yönetim Araştırma Yarım ve Eğitim Derneği, Şubat 2006, Ankara, s.35

³⁵¹ Oyan, “Bölgesel Kalkınma Ajansları (II)”

Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması kararı verdi. Kalkınma Ajanslarının Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı için açılan dava ise halen sürüyor.³⁵²

Yapılan tüm eleştirilere rağmen Ajanslara karşı olumlu yönde bazı görüşler de bulunmaktadır. Ajansların bölgesel gelişme politikalarına yeni bir yaklaşım getirdiği düşünülmektedir.³⁵³ Bölgesel Kalkınma Ajansları ile, yerel potansiyelin harekete geçirilmesinin artık Ankara'dan değil, yerinden yönetimle sağlanacak olduğu ifade edilmektedir. Bölgesel Kalkınma Ajanslarından yerinden yönetim ilkesine dayalı olarak, bölgesel stratejileri oluşturarak, girişimciliği desteklemesi, AB fonlarının kullanılmasında koordinasyon sağlayarak, yatırımcıların izin ve ruhsat işlemlerinin tek elden takibini yapması beklenmektedir.³⁵⁴

Ajanslar hakkında olumlu görüşe sahip olanlar yatırımların etkin ve verimli kullanılması amacıyla kurulan Bölgesel Kalkınma Ajanslarını "Türkiye'nin 21. yüzyılda yeni itici gücü" olarak tanımlamaktadırlar.³⁵⁵ Bu görüşe göre, Kalkınma Ajansları, projenin belirlenmesi aşamasından başlayarak devreye girecek, projeyi yürüten kamu kuruluşunun yerine geçmeyecek ama projenin işleyişi ve tıkandığı noktaların nasıl aşılacağı gibi birçok konuda görevler üstlenecek. Aynı zamanda yerli ve yabancı yatırımcılara öncülük yapacak, yol gösterecek, yatırım yapmakla ilgili müracaatları toplayacak ve onların takip işlerini yürütecek. Böylece Türkiye'nin yatırım eksikliğinin de tamamlanmasında önemli bir görev üstlenecektir.³⁵⁶ Bölgesel Kalkınma Ajanslarının en temel özelliği kamu ile özel sektör arasında köprü görevi görecektir.³⁵⁷ Ajanslar, ayrıca, bölgesel potansiyel ve dinamiklerin harekete geçirilmesi, büyümenin etkilerinin tabana yayılması, gelir dağılımının düzelmesi ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi açısından oldukça önemli işlevler görecektir.

Günümüz dünyasında artık, ulusal çıkarlardan ziyade, sektörel çıkarlar, hatta şirket çıkarları ön planda olacağından bu gidişata ayak uydurma açısından Kalkınma Ajansları önemli bir misyon üstlenecektir. Artık her şeyi merkezden bekleme süreci bitecektir.³⁵⁸

³⁵² www.yayad.org.tr, (18.03.2007)

³⁵³ Berber ve Çelepçi, a.g.e., s.153

³⁵⁴ Funda Özkan, "TÜSİAD Soğukkanlı Olmaya Davet Etti", www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=164951, (24.09.2005)

³⁵⁵ Hakan Tartan, "Kalkınma Ajansı İçin Eller Taşın Altında", **Referans Gazetesi**, http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=47469, (14.08.2006)

³⁵⁶ "6 Bölgeye Kalkınma Ajansı", **Referans Gazetesi**, (15.02.2006)

³⁵⁷ Neşe Karanfil, "6 Pilot Bölgede Başarı Sağlanırsa Kalkınma Ajansları Yaygınlaşacak", (15.02.2006)

³⁵⁸ www.adana-to.org.tr/TR/gazeteler/ATOGazete.aspx (15.01.2007)

Hızla artan ve büyük kentlere göç etme eğiliminde olan genç nüfusun verimli alanlara yöneltilmesi ve kalkınmanın itici gücü haline getirilmesinde bölgesel planlamanın yanı sıra Bölgesel Kalkınma Ajansları da önemli rol oynayacaktır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları, yeni bir yaklaşım getirmesi açısından oldukça olumludur. Bu ajansların kurulmasıyla merkezden planlamanın önüne geçilmek istenmiş ve bölgenin öncelikleri/ihtiyaçları baz alınarak planlama yapılması gerektiği merkez tarafından kabul görmüştür. Ulusal planlama ile kalkındırılmayan bölgelerin, Bölgesel Kalkınma Ajansları sayesinde kalkınacağı savunulmaktadır.

26 kalkınma ajansının da kurulması halinde, bu kuruluşların kullanabileceği toplam kamu kaynağının yıllık yaklaşık 666 milyon YTL olacağı tahmin ediliyor. Bunun yüzde 68'inin (450 milyon YTL) genel bütçe vergi gelirlerinden yapılacak transferle, yüzde 19'unun (127 milyon YTL) belediyelerden, yüzde 13'ünün de (89 milyon YTL) il özel idarelerinden sağlanacağı ifade ediliyor.

Dünyadaki uygulamalara baktığımızda ajansların şirketlerin kuruluş, kayıt ve ruhsatlarının alınmasından fizibilite raporlarının hazırlanmasına ve insan kaynaklarının temin edilmesine kadar birçok alanda hizmet verdiklerini görmekteyiz. Hatta İrlanda'da gerektiğinde para yardımında dahi bulunmaktadırlar. Çek Cumhuriyeti'nde yatırım çekebilmek için hükümet adına pazarlıkların yapıldığı bile olmaktadır.³⁵⁹

Bazı ülkelerde ajanslar eski sanayi bölgelerinde kurulmuştur. Bozulmuş arazileri ve çevre değerlerini yeniden kazanmak için faaliyet göstermektedir. Belçika, İspanya, İtalya ve İngiltere gibi otonom bölgesel kalkınma kavramı gelişmiş olan ülkelerde ise ajanslar, çevre yönetimini içeren tüm alanlarda hizmet vermektedir. Türkiye'de Kalkınma Ajansları diğer sektörlerde olduğu kadar, çevre alanında da yabancı sermayeyi cazip kılacak şekilde ve yönetsel bir yapıda kurgulanmıştır.³⁶⁰

Bölge Kalkınma Ajansları Avrupa ülkelerinde dar veya geniş amaçlı olarak kurulabilmekte, bunlar arasında; bölgesel planlamadan sorumlu olanlar, bölgelere sermaye, girişimcilik desteği veren, bölgedeki paydaşların kapasitesini arttırmaya çalışan Bölgesel Kalkınma Ajansları da bulunmaktadır. Kimi ülkelerde, bölgedeki tek bir sektörü desteklemek isteyen Bölgesel Kalkınma Ajanslarının bile oluşturulduğu gözlemlenmektedir.

³⁵⁹ 6 Bölgeye Kalkınma Ajansı", **Referans Gazetesi**, (15.02.2006)

³⁶⁰ Talu, "Kürenin Ortak Malı: Çevre"

Bölge Kalkınma Ajansları, Fransa örneğinde olduğu gibi Türkiye’de de özerk bölge idarelerinin oluşturulmasında ve bölgesel devlete geçişte temel yapı taşı olarak tasarlanmıştır. Ancak Fransa, geleceğini, bölgelerin etkinleştirilmesi yoluyla ulus devletlerin çözülmesine bağlamış AB’nin en önemli ve zengin ülkelerinden biri iken; Türkiye AB’ye ne zaman katılacağı belli olmayan bir ülkedir.³⁶¹

Polonya’da 1990’lardan bu yana uygulanan bu türdeki bölgesel rekabet politikalarının eşitlik getirmek yerine eşitsizliği daha da artırdığı bilinmektedir. AB vatandaşlarına daha iyi hizmet verebilmek için halka en yakın yönetim birimi olan yerel yönetimlerin gelişmesine büyük önem vermektedir. AB fonlarının kayda değer bir bölümü de bu amaca yönelik olarak yerel ve bölgesel yönetimlerin daha iyi çalışabilmesi için ayrılmıştır.³⁶²

Ülkemizdeki 5449 sayılı yasada öngörülen ajans modeli Batı Avrupa’daki örneklerinin aksine çok daha merkeziyetçi ve kısıtlayıcıdır. Öyle ki bölgesel gelişmeye yönelik iç ve dış kaynaklı fonların ajanslara tahsisi ve bunların kullanımına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi bizzat DPT’nin sorumluluğu altındadır. Bu yönüyle ajansların DPT’nin taşradaki uzantısı şekline dönüştürüldüğü iddia edilerek eleştirilmektedir. Her şeyden önemlisi ajansların temel politikalarını belirleyecek olan Yönetim Kurulu’nun Başkanı Validir. Anayasamızın 126. maddesi, “Türkiye, illere, onlarda kademeli olarak bölümlere ayrılır. İller yetki genişliği esasına dayanır” diyor ve ekliyor, “birden çok ili içine alan merkezi idare taşra teşkilatı.”³⁶³

Ajansların yönetim kurulunda bürokrasi azaltılmalıdır. Ayrıca toplanan fonların bölgelere hangi kriterlere göre dağıtılacağı da netleştirilmelidir. Oluşturulan bu merkezi yapıda ısrar edilmesi yerel potansiyellerin yeterince kullanılamaması endişesini doğurmaktadır.

Bölgesel kalkınma politikaları geniş bir politika çerçevesi ve analizini gerektirmektedir. Sadece fonlardan yararlanmak amacıyla yapılan çalışmalar problemleri çözmek yerine derinleştirmektedir. Bölgesel kalkınmanın sağlanabilmesi için öncelikle stratejik düşünüp ona göre davranmayı öğrenmek gerekiyor. “Küresel düşünüp yerel davranma” kapasitesi burada önem kazanıyor. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması tek başına yeterli olmayacaktır. İlk olarak yerel kamu kapasitesinin inşa edilmesi ve

³⁶¹ Sayın, “Hizmette Yerellik ve Bölgecilik”, s.51

³⁶² Berber ve Çelepçi, a.g.e., s.154

³⁶³ Özsoylu, a.g.e.

yerelleşme sürecinin başlaması gerekmektedir. Etkin hizmet ulaştırma kapasitesinin ve becerilerinin yerel düzeyde geliştirilmesi önem kazanmaktadır. Düşünme kapasitesi ise sonraki adım. İkinci olarak yerel sivil kapasitenin inşa edilmesi gerekiyor. Odaların rolü burada merkezden yerel düzeye yerel politika analizi ve politika tasarım kapasitesinin geliştirilmesi, üniversite-oda işbirliğidir. Üçüncü olarak, sanayi politikası oluşturma ve uygulama gereği küresel eğitimlerden fırsat oluşturabilmek ve riskleri yönetebilmek için bir stratejinin oluşturulması gereklidir. Yatırım ortamı reformu tanımlanmak zorundadır. Geçiş dönemi stratejisi iyi tanımlanmalıdır. Sektörel ve bölgesel eksenlerde kümelenmelerin analiz edilmesi, rekabet gücünün önündeki engellerin ayrı ayrı belirlenmesi gerekmektedir. Kapasite oluşturulmadan, sorunların kaynakları araştırılmadan ve belirlenmeden, bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmaması gerekir.³⁶⁴

Türkiye, bölgesel kalkınma politikasını geliştirebilmek için, öncelikle Bölgesel Kalkınma Ajanslarının sınırlarını coğrafi olarak doğru çizmek durumundadır. 12 bölgeyi yeni dağılımın bazı aksaklıklar içerdiği ve tashih edilmesi gerektiği bugünden tartışmalı bir konu haline almıştır. İşbirliğine ve etkin örgütlenmeye dayalı bölgesel kalkınma ajanslarının kuruluş çalışmaları yapılırken öncelikle tüm eksikliklerimizi tespit ederek yola çıkmalıyız. Bölgesel Kalkınma Ajanslarını kuran bir yasanın tek başına yeterli olmayacağını bu noktada iyi görmeliyiz.³⁶⁵

Ajansların işlevsel olabilmeleri için yeterli nüfus büyüklüğü, girişimcilik kültürü ve altyapısı, kalifiye işgücünün varlığı veya oluşturulması, bölgesel gelişme stratejilerinin belirlenmesi ve gelişmeye elverişli sektörlerin varlığı gerekmektedir.³⁶⁶

Yerel dinamiklerin harekete geçirilmesinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının diğer bölgesel kalkınma araçları (teknoloji geliştirme merkezleri ve kuluçkahaneler, Organize Sanayi Bölgeleri, Serbest Bölgeler, iş geliştirme merkezleri, girişim sermayesi, ve benzeri yapıların) ile etkin bir işbirliği, koordinasyon ve karşılıklı etkileşim içinde olması gerekmektedir.

Yenilenme, insanlara hizmet, istihdama karşı engelleri kaldırma, rekabet etmeye ve gelişmeye ihtiyacı olan yetenekli işgücü, sanayi ve ticareti teşvik, sektörleri çözüm profilini yükseltme, pazarlama ve imaj, iş ile ilgili bilgi sağlama, yatırım kararları için

³⁶⁴Güven Sak, “Bölgesel Kalkınma: Türkiye’de Olmayan Nedir?”, www.tepav.org.tr, (08.09.2006)

³⁶⁵ Ararat, a.g.e.

³⁶⁶ Arslan, a.g.e., s.287

yatırımcılara hizmet, devletin ve yerel destekçilerin desteklerinin tanımlanması ve birlikte başarmak için; Kalkınma Ajansı bir katalizör olmalıdır.³⁶⁷

Kalkınma Ajanslarının bir kamu kuruluşu mu, özel sektör kuruluşu mu yada bir sivil toplum örgütü mü olduğuna ilişkin bir belirsizlik var ortada. Ajansların, bu statülere göre hangi düzeyde ve hangi araçlarla donatılmakta olduğu açıklığa kavuşturulmalıdır.³⁶⁸

³⁶⁷ Tamer Taşkın, “Ege Bölgesi Deneyimi İle Türkiye Kalkınmasına Bir Bakış”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, OTDÜ, 08.09.2006

³⁶⁸ Menaf, Turan, “Bölge Kalkınma Ajansları’nın Örgütsel Yapısı”, **Kamu Yönetimi ‘Reform’u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, s.76

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küreselleşme kapsamında bölgesel üretim sistemleri ve politikalarında yaşanan değişimler bölgeyi ekonominin ve ekonomik kalkınmanın odak noktası olarak kabul edilen yaklaşımlara ivme kazandırmıştır. Küresel rekabetçi ekonomide rekabete tek başına dayanamayan firmalar, bölgesel ölçekte işbirlikleri içeren yeni kurumsal yapılar kurmakta, tabandan tavana örgütlenmelerle oluşturdukları bu kurumlar ile de kendi bölgeleri üzerinden kurumsal ağda yer almaktadırlar.

Bölgeselleşmeyi ve bölgesel kalkınmayı verimlilik ve rekabetle gerçekleştirmeyi amaçlayan Bölgesel Kalkınma Ajansları, her ne kadar bizim için yeni kurumlar olsalar da dünyada ve AB'nin önde gelen ülkelerinde birçok başarılı örnekleri olan bir kavramdır.

Farklı yapı, model ve uygulama biçimlerine rağmen tüm dünyadaki kalkınma ajanslarının aynı amaç ve hedefe ulaşmak için çaba gösterdiği görülmektedir. Bu amaç; ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek ve bölgelerarası farklılıkları minimum düzeye indirmektir. Bu noktada başarıya ulaşan kalkınma ajanslarında bulunması gereken unsurlar arasında; herkesi sürece dahil etmek, finansmanı paylaşmak, azami ölçüde özerklik, profesyonel çalışma ve kalifiye elemanlar, yerel kaynaklar üzerinde yoğunlaşma sayılabilir.

Türkiye'deki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Avrupa'daki diğer örnekleri gibi en önemli finansman kaynağı olarak AB fonlarını gördüğünü de göz önünde bulunduracak olursak, AB Fonları'nın son derece rekabetçi bir sistemle dağıtıldığı ve bu rekabetçi sistemde fon kapma yarışını kazanmak için özel sektörün söz sahibi olduğu dinamik ve özerk bir kurumsal yapıya gereksinim duyulacağını söyleyebiliriz.

Türkiye'de kurulması planlanan Kalkınma Ajansları'nın kuruluş amacı ile bu ajansların yapılandırılması arasında gözle görülür bir fark bulunmaktadır. Bugüne kadar uygulanan ulusal kalkınma programlarının başarıya ulaşamadığı da göz önüne alındığında, bölgesel kalkınmanın ancak yerel inisiyatif ile sağlanacağı ortaya çıkmaktadır.

Bu çerçevede bölgesel ve yerel ihtiyaçları dikkate alan, bölgelerin rekabetçi potansiyel ve stratejik niteliklerini ön plana çıkaran, üniversiteler, yerel dinamikler ve STK'lar ile işbirliği ve koordinasyon içinde, yerel yönetimlerin aktif destek ve katılımının sağlandığı ve özel sektör kuruluşlarının yönetim ve yönlendiriciliğinde yeni bir yapılanmaya gidilmesi ülkemizin hedeflediği kalkınma seviyesine ulaşması için en etkin yol olarak görülmektedir.

Ajanslar yetki ile donatılmalı ve finansal açıdan kendi kendine yetebilmelidir. Bu Ajanslar uygulamanın dışında kalmalı, sadece koordine etme görevini üstlenmelidir. Bu bağlamda ajanslar standartları ve kriterleri ortaya koymalı, planlama ve uygulama kısmını yerel inisiyatiflere bırakmalıdır. DPT'nin görevi ise sadece yapılacak çalışmaların ulusal politikalarla uyumlu olup olmadığını denetlemek olmalıdır. Böylece bölgenin öncelikleri belirlenerek projeler üretilebilecek ve bölgesel kalkınma etkili bir şekilde sağlanabilecektir.

Diğer yerel-bölgesel kurumlarla desteklenmeden ve merkezi kurumlarla aralarında iş bölümü belirlenmeden oluşturulacak kalkınma ajanslarının etkinliği sınırlı kalacaktır. Bu nedenle, yerel aktörlerle birlikte hareket etme imkanlarının oluşturulması, bu aktörler arasındaki işbirliklerinin geliştirilmesi ve desteklenmesinin yanı sıra gerekli işgücünün yetiştirilmesi ve fiziki ve sosyal altyapının düzenlenmesi için devlet desteklerinin sağlanması gerekmektedir.

Bugün Türkiye'de kalkınma ajansları kurulurken, üzerinde durulması gereken en önemli konulardan bir tanesi de, ajanslar tarafından geliştirilecek stratejik planlarda bölgenin sahip olduğu kaynakların, uzun dönemde bölgeye hangi düzeye (global/ulusal) rekabet gücü kazandırabilecek kapasitede olduğu ve buna göre önceliğe sahip olacak yatırım alanlarının yer almasıdır.

Sonuç olarak, Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın tartışılması ve yanıtlanması gereken çok önemli sorular akla getirdiğini ve önümüzdeki dönemde de bunun süreceği ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

AKIN, Naci, “Bölgesel Kalkınma Araçları İle Kalkınma Ajanslarının Uyum, İşbirliği ve Koordinasyonu”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, http://www.tesev.org.tr/dosyalar/dl_yoksulluk_bolgesel.php, (18.03.2007)

AKPINAR, Rasim, “Bölgesel Gelişme Politikalarında Yaşanan Değişim: Yeni Bölgeselleşme Paradigması Ve Uygulamaları”, http://www.geocities.com/ceteris_tr/r_akpinar.doc, (26.10.2006)

ALAÇAM, Volkan, “Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **İGEME'den Bakış**, Yıl: 8, 2004/3, Sayı:28

ALICA, Süheyla Suzan, “5449 Sayılı Kanun Üzerine”, **Memleket Dergisi**, Sayı:8, Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Şubat 2006, Ankara

APAN, Ahmet, “Bölge Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **Çağdaş yerel Yönetimler**, Cilt: 13, Sayı:4, 2004

ARORAT, Osman, “Bölgesel Kalkınmada Yeni Dönem”, **Dünya Gazetesi**, (24.10.2005)

ARSLAN, Kahraman, “Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:4, Sayı:7, Bahar 2005/1

ATAAY, Faruk, “Bölgesel Kalkınma Ajansları Modelinin ‘Kalkınma’ Anlayışı”, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=3662, (22.10.2005)

ATAAY, Faruk, “Bölge Kalkınma Ajansları ve Kalkınma”, **Kamu Yönetimi ‘Reform’u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, 4 Mart 2005, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası ve Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Ankara

ATAAY, Faruk, “BKA Tasarımının Kalkınma Anlayışı Üzerine”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der.) Menaf Turan, Paragraf Yayınları, No:6, Ankara, 2005

ATAAY, Faruk, “Kalkınma Ajansları Kalkınmayı Sağlayabilir Mi?”, **Memleket Dergisi**, Sayı:8, Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Şubat 2006, Ankara

ATAAY, Faruk, **Kamu Reform İncelemeleri**, Ankara TABİB Odası Yayınları, Ankara, 2005

AVANER, Tekin, “BKA, Siyasal Rejim Sorunu Yaratır mı?”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der.) Menaf Turan, Paragraf Yayınları, No:6, Ankara, 2005

AVANER, Tekin, “Bölge Kalkınma Ajansları ve İstatistiki Bölge Birimi”, **Kamu Yönetimi ‘Reform’u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, 4 Mart 2005, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası ve Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Ankara

AVANER, Tekin, “Kalkınma Ajansları Bir Bölge Devlet ya da Federalizm Adı Mıdır”, **Memleket Dergisi**, Sayı:8, Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Şubat 2006, Ankara

“Avrupa Birliği Bölgesel Politika; Yerli Kaynakların Ekonomik Gelişme İçin Harekete Geçirilmesi”, Avrupa Birliği Türkiye Temsilciliği, <http://www.deltur.cec.eu.int>, (25.03.2007)

BAYRAMOĞLU, Sonay, “Türkiye’de Bölgesel Politikaların Gelişimi”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der.) Menaf Turan, Paragraf Yayınları, No:6, Ankara, 2005

BENMAYOR, Gila, “Mersin’e İrlanda Modeli”, **Hürriyet Gazetesi**, <http://www.hurriyetim.com.tr/yazarlar/yazar>, (11.09.2001)

BERBER, Metin, Ebru Çelepçi, “Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu**, 13-14 Ekim 2005, <http://www.metinberber.ktu.edu.tr/linkler/kajans.pdf>, (25.10.2006)

BİLEN, Gülhan, “Türkiye’de Yeni Bölgesel Politikaların Oluşum ve Gelişiminde Problemler”, www.tepav.org.tr, (18.02.2007)

BULUT, Yakup, “Türkiye’de Bölge Yönetimi Arayışları”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 35, Sayı:4, Ankara, 2002

CAN, Metin, “Kalkınma Ajansları Genel Sekreterliği Konusunda İkinci Kez Kandırıldık”, **Referans Gazetesi**, (29.09.2006)

CAN, Metin, “Kalkınma Ajanslarında İlk Uygulama Adana-Mersin’de”, **Referans Gazetesi**, (16.05.2006)

ÇAKMAK, Erol, “The Linking Eastern Anatolia To Progress Programme (Tur/98/002)”, Ankara, Eylül 2006

ÇALT, Gökhan, “Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği’nin Bir Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları”, **VI. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi**, Bildiri Metinleri, 3-7 Ocak 2005, Ankara

ÇAMUR, Kübra Cihangir, Özge Gümüş, “İstatistikî Bölge Birimleri (NUTS Sistemi)”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der.) Menaf Turan, Paragraf Yayınları, No:6, Ankara, 2005

ÇAMUR, Kübra Cihangir, “Bölge Kalkınma Ajansları ve Mekana Etkileri”, **Kamu Yönetimi ‘Reform’u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, 4 Mart 2005, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası ve Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Ankara

Çukurova Kalkınma Ajansı Ön Bölgesel Gelişme Planı (2007-2008)

DALLOLIO, Roberta, “The Role of A Regional Development Agency In th Improvement Of Regional Territorial Polocies, **Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu**, Ankara Eylül 2006, http://www.tepav.org.tr/sempozyum/sunumlar/Roberta_Dallolio.pps , (26.02.2007)

DEDEOĞLU, Emin, “Türkiye’de Kalkınma ve Aktörler”, www.tepav.org.tr, (22.01.2007)

DEDEOĞLU, Emin, “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma”, www.tepav.org.tr, (07.12.2006)

DEMİRCİ, Aytül Güneşer, “Kalkınma Ajansları Gerçeği”, **Memleket Dergisi**, Sayı:8, Yerel Yönetim Araştırma Yarım ve Eğitim Derneği, Şubat 2006, Ankara, s.35

DEMİRCİ, Aytül Güneşer, “Farklı Ülkelerde Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der.) Menaf Turan, Paragraf Yayınları, No:6, Ankara, 2005

DEMİRCİ, Aytül Güneşer, “Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi**, Yıl:4, Sayı:15, 2003

DEMİRCİ, Aytül Güneşer, “Bölge Kalkınma Ajansları’nın Personel Yapısı”, **Kamu Yönetimi ‘Reform’u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, 4 Mart 2005, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası ve Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Ankara

DPT, Bölgesel Gelişme Stratejisi Hedef ve Operasyonel Programlar, (TASLAK), DPT, 2004-2006, Ankara, 11 Temmuz 2003

Dünya Kalkınma Ajansları Konferansı, <http://www.izto.org.tr>, (07.02.2006)

ELVAN, Lütfi, “Kalkınma Ajansları”, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, www.tepav.org.tr, (23.09.2005)

ERGUN, Turgay, “Bölgelerarası Dengesizliklerin Giderilmesinde Bölgesel Örgütlenmelerin Önemi: “Tennessee Valley Authority”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 1, (1993)

ERKAL, Mustafa, **Bölge Açısından Az Gelişmişlik**, Boğaziçi Yayınları, 1982

GÜLER, Birgül Ayman, “Sunuş”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der.) Menaf Turan, Paragraf Yayınları, No:6, Ankara, 2005

GÜLER, Birgül Ayman, “Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?”, *Memleket Dergisi*, Sayı:8, Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Ankara, 2006

HASANOĞLU, Mürteza, Ziya ALİYEV, “Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Kalkınma Ajansları”, *Sayıstay Dergisi*, Sayı:60

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun, 25.01.2006

KARANFİL, Neşe, “6 Pilot Bölgede Başarı Sağlanırsa Kalkınma Ajansları Yaygınlaşacak”, **Referans Gazetesi**, www.referansgazetesi.com/haber/haber.aspx?HBR_KOD=35440, (15.02.2006)

KARASU, Koray, “İngiltere’de Bölge Kalkınma Ajansları”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der.) Menaf Turan, Paragraf Yayınları, No:6, Ankara, 2005

KAYASÜ, Serap ve Diğerleri, **Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No:8, 2003, İstanbul

KAYASÜ, Serap ve Suna Yaşar, “Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, www.tepav.org.tr, (18.03.2007)

KENDİR, Hülya, “TÜSİAD ve Bölge Politikaları”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der.) Menaf Turan, Paragraf Yayınları, No:6, Ankara, 2005

KENDİR, Hülya, “Bölge Kalkınma Ajansları’nın Mali Yapısı ve GAP”, **Kamu Yönetimi ‘Reform’u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, 4 Mart 2005, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası ve Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Ankara

KOÇİBERBER, Seyit, “Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:61

KOYUNCU, Emre, “Kalkınma Ajansları Açısından Ülke Modelleri Karşılaştırması”, www.tepav.org.tr, (06.10.2005)

KUMRAL, Neşe, “Bölgesel Rekabet Gücünü Artırmaya Yönelik Politikalar”, www.tepav.org.tr, (17.02.2007)

“İki Kalkınma Ajansı Adana ve Mersin’de Kurulacak”, **Dünya Gazetesi**, (06.07.2006)

“Macaristan’da Kalkınma Ajansları”, www.tepav.org.tr, (17.02.2007)

MÜDERRİSOĞLU, Okan, “BOTAŞ Spot Piyasadan Yüzde 11 pahalıya Gaz Alıyor”, <http://www.sabah.com.tr/2007/01/08/muderrisosglu.html>, (18.03.2007)

OKUTUCU, Raif, MTSO Adres Tespit ve Üye Memnuniyeti Anket Çalışması Sonuçları, http://www.tepav.org.tr/sempozyum/sunumlar/Raif_Okutucu.pps, (16.04.2007)

OYAN, Oğuz, “Kalkınma Ajansları Ne İşe Yarayacak?”, **Dünya Gazetesi**, (27.01.2006)

OYAN, Oğuz, “Bölge Kalkınma Ajansları II”, **Birgün Gazetesi**, (29.03.2005)

ÖZEN, Pınar, “Bölgesel Kalkınma Ajansları”, <http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/bolgeselkalkinmabilginotu.pdf>, (26.02.2007)

ÖZKAN, Funda, “TÜSİAD Soğukkanlı Olmaya Davet Etti”, www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=164951, (24.09.2005)

ÖZSAVRANGİL, Sezen, “Kalkınma Ajansı İzmir’i Kalkındırıyor”, <http://www.aksam.com.tr/haber.asp?a=49390,203>, (10.08.2006)

ÖZSOYLU, Ahmet Fazıl, “Bölgesel Kalkınma Ajansları Türkiye’yi Böler Mi?”, **Zaman Gazetesi**, (06.12.2005)

PARLAK, Bekir, Hüseyin Özgür, **Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler**, 1. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002

“Polonya’da Kalkınma Ajansları”, <http://www.tepav.org.tr>, (26.12.2006)

RÖSCH, İnci Ataç, **Almanya’da Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları**, DPT Yayınları, Ankara, 1992

SAK, Güven, “Türkiye’de olmayan Nedir?”, www.tepav.org.tr, (18.03.2006)

SAYIN, Deniz, “Hizmette Yerellik ve Bölgecilik”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der.) Menaf Turan, Paragraf Yayınları, No:6, Ankara, 2005

SAYIN, Deniz, “Bölge Kalkınma Ajansları ve Devletin Bölgeselleşmesi”, **Kamu Yönetimi ‘Reform’u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, 4 Mart 2005, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası ve Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Ankara

SAYIN, Meral, “Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Model Önerisi”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, http://www.tesev.org.tr/dosyalar/dl_yoksulluk_bolgesel.php, (16.04.2007)

SEVİNÇ, Derya, “Bölgesel Kalkınmada BKA’ların Genel Görünümü”, www.tepav.org.tr, (14.07.2006)

SOLAK, Zeynep, “İzmir Kalkınma Ajansı Kuruldu”, www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/22029BD8-808F-7625/KapakKonusu.pdf, (18.03.2007)

SOMEL, Ali, Cengiz Ekiz, “AB Plancılığına Geçiş: Ön Ulusal Kalkınma Planı”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der.) Menaf Turan, Paragraf Yayınları, No:6, Ankara, 2005

SOYAK, Alkan, “Ertelenen 9. Kalkınma Planı ve Türkiye’de Planlamanın Geleceği Üzerine Bir Not”, *Bilim ve Ütopya Dergisi*, Sayı:136, Ekim 2005

ŞEN, Zelal, Türkiye’nin Avrupa Birliği Adaylığı ve Katılım Öncesi Stratejisi Çerçevesinde Bölgesel Politika Alanında Uyum Durumunun Değerlendirilmesi, Uzmanlık Tezi, Ekonomik ve Mali Konular Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2004

TALU, Nuran, “Kürenin Ortak Malı Çevre”, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=17604>, (13.01.2006)

TALU, Nuran, “Çevre Yönetiminde Bölge Ölçeği”, **Kamu Yönetimi ‘Reform’u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, 4 Mart 2005, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası ve Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Ankara

TANLA, Bülent, “Bölgesel Kalkınma Doğu ve Güneydoğu’da Çözümün Anahtarıdır”, *Birgün Gazetesi*, (19.06.2006)

TANYERİ, Mustafa, "Ege Gelişim Projesi", **Dünyada Ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları Paneli**, 22 Eylül 2005

TARTAN, Hakan, “Kalkınma Ajansı İçin Eller Taşın Altında”, *Referans Gazetesi*, http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=47469, (14.08.2006)

TAŞKIN, Tamer, “Ege Bölgesi Deneyimi İle Türkiye Kalkınmasına Bir Bakış”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, OTDÜ, 08.09.2006

TREUNER, Peter, “Bölgesel Kalkınma Politikasının Hazırlanmasında Karşılaşılan Sorunlar, Aday Ülke Deneyimleri”, http://www.tesev.org.tr/dosyalar/dl_yoksulluk_bolgesel.php, (15.02.2007)

TURAN, Menaf, “Bölgesel Kalkınma Programları”, **Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, (Der.) Menaf Turan, Paragraf Yayınları, No:6, Ankara, 2005

TURAN, Menaf, “Bölge Kalkınma Ajansları'nın Örgütsel Yapısı”, **Kamu Yönetimi 'Reform'u, Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu**, 4 Mart 2005, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası ve Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Ankara

TURAN, Menaf, “Ajanslara Hazırlık: Bölgesel Kalkınma Programları”, **Memleket Dergisi**, Sayı:8, Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, Şubat 2006, Ankara

“Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamında Bölgesel Kalkınma Programları”, DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/ab/maliis.pdf>, (15.02.2007)

DPT, İstatistiki Bölge Birimlerine Göre Çeşitli Göstergeler, Nisan 2003

DPT, 8.BYKP, Bölgesel Gelişme ÖİK Raporu, Ankara, 2000

“6 Bölgeye Kalkınma Ajansı”, **Referans Gazetesi**, (15.02.2007)

<http://www.izka.org.tr/acilisAna.php>

<http://www.egev.org/index.php>

<http://www.ervet.it>

<http://www.gidem.org.tr>

<http://www.lda.gov.uk>

<http://www.mersin-ka.org>

<http://www.tepav.org.tr>

<http://www.eurada.org>

<http://www.dakap.org.tr>

<http://www.cka.org.tr/>

<http://www.yayed.org.tr>

<http://www.adana-to.org.tr/TR/gazeteler/ATOGazete.aspx>